cogito

TALAT PARMAN

ergenlik ya da merhaba hüzün

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

ERGENLİK YA DA MERHABA HÜZÜN

Talat Parman İstanbul Psikanaliz Derneği kurucu üyesi, formatör analist. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tıp eğitimi ve Paris René Descartes Üniversitesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimi almıştır. Yirmi yıl boyunca İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Adolesans Bilim Dalı'nda çocuklar, ergenler ve aileleriyle çalışmıştır. Psikiyatri doçentidir. Ergenlik ve psikanaliz konularında yazılmış kitapları ve J. B. Pontalis'ten yaptığı kitap çevirileri vardır. *Psikanaliz Defterleri* dizisi yayın kurulu üyesidir.

Talat Parman'ın
YKY'deki kitapları

Ergenliğin Tutkusu (2020)
Freud'un Makara Oyunu (2020)
Ergenlik ya da Merhaba Hüzün (2021)

TALAT PARMAN

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5779
Cogito - 255

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün / Talat Parman

Kitap editörü: **Devrim Çakır**
Düzelti: **Filiz Özkan**

Kapak ve sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe**

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Telefon: (0 212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

1. baskı: Bağlam Yayınları, Mayıs 2000
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Nisan 2021
ISBN 978-975-08-4951-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2020
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: **ykykultur@ykykultur.com.tr**
facebook.com/**yapikrediyayinlari**
twitter.com/**YKYHaber**
instagram.com/**yapikrediyayinlari**

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Yıllar Sonra Yeni Bir Önsöz • 7
İkinci Basım İçin Birkaç Satır • 11
Önsöz Yerine • 13
Sunuş • 15
Ergenlik ya da Merhaba Hüzün • 17
Ergenlik Üzerine Bir Giriş Yazısı • 22
Ergenlik ve Psikanaliz • 27
Ergenlerle Yapılan Klinik Görüşmenin Çerçevesi • 47
Kendini Tarihlendirme Süreçleri Olarak
Ergenlik ve Psikanaliz • 54
Ergenliğin Zorunlu Duyguları Olarak Suçluluk ve Utanç • 60
Ergenlik ve Normallik • 74
Ergensel Etkinlikler Olarak Aşk, Cinsellik ve Ölüm • 87
Narsisistik Bir Süreç Olarak Ergenlik • 99
Ergen ve Bedeni: Bir Beden Patolojisi Olarak
Anoreksiya Nervoza • 106
Bulimik: Boşa Dönen Bir Makine • 113
Bir Yas Süreci Olarak Ergenlik ve
Patolojik Yas Yüklü Aile Dinamiği • 126
Bir Dönemeç Olarak Ergenlik ve Yol • 133

Yıllar Sonra Yeni Bir Önsöz

Françoise Sagan'ın *Bonjour Tristesse* kitabını ilk kez ergenliğimde okumuştum. On beş on altı yaşlarında olmalıyım. 1970'lerde henüz internet ve cep telefonu olmadığından iletişimde mektuplaşmak hayli önemli bir yere sahipti. Mektup arkadaşlığı uzaktakilerle tanışmanın tek yoluydu. Okuduğum okul bir Fransız okuluydu, dolayısıyla benim de Fransızca konuşulan ülkelerden birkaç mektup arkadaşım oldu. Bunların hepsinin yaşıtım genç kızlar olduğunu söylememe bilmem gerek var mı?

Şüphesiz bu tür mektuplaşmalardaki amaç başka ülkelerden insanlarla tanışmak ve öğrenilen yabancı dili geliştirmekti. Ancak ergenliğin çok daha kapsamlı amaçları olduğunu, yaşamlarının bu dönemini unutmama ayrıcalığına sahip olanlar anımsayacaklardır. Elbette olması gereken olmuş ve ben de bunlardan birine –evet birine, çünkü o zamanlar poliamori de henüz yoktu– âşık olmuştum.

Belçika'nın Ostende kentinde yaşayan bir Flaman kızdı Veva. Onunla yazışmalarımız kaç yıl sürdü, ne sıklıkla yazışırdık, bilmiyorum. Ancak Veva'nın, geceleri düşlerime sıklıkla girdiğini ve gündüz düşlemlerimin ise baş kişisi olduğunu bugün gibi anımsıyorum.

Veva ile yazışmalarımıza yaş günleri ve yılbaşlarında gönderilen armağanlar da eşlik ediyordu. Bir yılbaşında elime geçen *Bonjour Tristesse* romanını bir solukta okudum. Yazarın kitabı kaleme aldığında benimle hemen hemen aynı yaşlarda olduğunu öğrenmem ve ergenliğimin tam ortasındayken böylesi bir kitap okumuş olmam bir tarafa, yüz yüze görüşmediğim, sesini bile duymadığım, dahası bugün nerededir, nasıldır hiç bilmediğim Belçikalı mektup arkadaşım, "platonik" aşkım, tam da ancak ergenlerin –değerinin bilineceğine güvenerek– birbirlerine verecekleri türden bir armağanı layık görmüştü bana. Platonik aşk sözünü, ünlü antik filozofun mağara eğretilemesindeki dünyanın ancak imgeler dolayımıyla algılanabileceği savına uygun olarak kullanıyorum. Veva, mektupları, gönderdiği birkaç fotoğraf ve armağanlarının somutluğu ötesinde,

Sagan'ın kitabının çağrışımlarının ruhsallığımda yarattığı ve bunca yıl sonra bile hâlâ canlılığını koruyan coşku dolu bir imge olarak kaldı bende.

Françoise Sagan'ın on yedi yaşındayken annebabasından gizlice, altı haftada yazdığı bu roman müthiş bir başarı sağlayacak ve ergenliğin en yetkin anlatımlarından biri olarak dünya edebiyatı tarihine geçecekti. Fransız Dadaist ve gerçeküstücü şair Paul Eluard'ın 1932 tarihli, "Değişmişken Henüz" ("A Peine Défigurée") şiirinin ikinci dizesi, Sagan'ın kitabının adı olmuştu. Eluard'ın şiirinin başlığının "Değişmişken Henüz" olması, elbette kendisi de değişim döneminde olan ergen Françoise'ın bu şiirden bir dize seçmesinin nedeni olmalı. Ancak o birinciyi değil, ikinci dizeyi yeğlemişti kitabına başlık olarak.

Sagan'ın kitabı Türkçeye *Günaydın Hüzün* şeklinde ve aslında sözlük açısından doğru olarak çevrildi. Ancak Eluard'ın şiirinin ilk dizesi "Adieu Tristesse"tir, yani "Hoşça kal Hüzün". İşte bu yüzden ben, ikinci dize için Türkçe olarak –"Günaydın Hüzün" yerine "Hoşça kal Hüzün"e karşılık oluşturacağını düşündüğümden– "Merhaba Hüzün" demeyi yeğledim. "Merhaba"nın Arapça kökeninde "genişlik" anlamına gelen ferahlıktan köken aldığını bilerek elbette. Çünkü ergen, ergenlikle birlikte erişkin yaşama adım atarken, artık hüzne yani üzüntüye ruhsallığında daha geniş bir yer ayırması gerektiğiyle yüzleşecektir. Ergenlik hüzne merhaba demektir. Ben ergenken bunun farkındaydım ve sonraki yıllarda ergenlerle çalışırken de bunu hiç ama hiç unutmadım.

Veva ve Françoise, ergenlikten erişkinliğe geçişin yollarını açarken hem gönül yakınlıklarının hem de yüceltmenin önemini gösterdiler bana. Gönül yakınlıkları ancak ender olarak, yıllar sonra gerçeklikte bir karşılık bulsalar da aradan geçen zaman bir hayli yüceltme yapmaya olanak tanıdı. Yüceltme yapmak üretimde bulunmak, çalışmak demektir. Sigmund Freud'un üretmeyi mutluluğun iki koşulundan biri olarak gördüğünü bildiğimden, erişkin yaşamım boyunca kurumlar kurarak, etkinlikler düzenleyerek, yayınlar yaratarak ve elbette çokça yazarak bunu gerçekleştirmeye çalıştım.

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün yazınsal üretimimin ilk ürünü. Yolu hayli açık oldu. Bu denli baskı yapması, yani çokça okunması ülkemizde ergenliğin psikanalitik yorumuna olan ilgiyi göster-

mesi açısından elbette mutluluk verici. Ama öte yandan kitabın içerdiği yazıların 90'ların ortasıyla sonu arasındaki dönemde, yani Türkiye'de psikanalizin kurumsallaşmasının temellerinin atıldığı yıllarda yazılmış olmaları, psikanalize olan ilgiyi de gösteriyor. Ve elbette bu, yüz yıllık gecikmeyle ülkemizde psikanalizi kurumsallaştırırken önümüzdeki engelleri aşmadaki savaşımda en önemli cephelerden biri olan yayın alanında ergenlik dolayımıyla sağladığımız başarının da bir kanıtı.

Türkiye'de psikanalizin kurumsallaşmasının ilk adımlarının üzerinden çeyrek yüzyıldan fazla süre geçmişken, kurucusu ve yirmi yıl süreyle yayın yönetmeni olduğum, ülkemizin psikanaliz alanındaki ilk uzun soluklu yayını olan *Psikanaliz Yazıları*'nın kırkıncı sayısı yayımlanmışken ve en önemlisi kurucu başkanlığını yaptığım, Türkiye'nin ilk psikanaliz derneği olan İstanbul Psikanaliz Derneği yirminci kuruluş yılına ulaşmışken elbette üretimlerimden, çalışmalarımdan gurur duyuyorum.

Psikanalizin kurucusunun mutluluğun ikinci koşulu olarak gördüğü üremeyi yani sevmeyi ise çokça yaşadım. Ergenliğim bana eskileri bırakmanın üzüntüsünü yenilerini bulmanın umuduyla dengelemeyi öğretti. Çokça sevdim ve sevildim. Bugün yolun yarısını çoktan geçmiş biri olarak, hem çalışmada hem de sevmede psikanaliz sayesinde yaşadığım divan ve koltuk deneyimlerinin büyük katkısı olduğuna inanıyorum.

Tüm ergenler gibi ben de erişkin yaşamımda hakikati bulacağımı düşünüyordum. Psikanaliz bir hakikati arama uğraşı olarak çıktı karşıma. Hakikate ulaşılır mı? Ya da nasıl ulaşılır? Dahası hakikat nedir? Sigmund Freud'un dehasının ürünü olan psikanaliz, önemli olanın hakikati tanımlamak ya da bulmak değil, onu arama uğraşı olduğunu gösterdi bana. Arama ve uğraş sözcükleri kökensel çağrışımları olan "ardından gitmek", "kurcalamak", "arkaya dönmek" ve "yola çıkmak", dahası "çatmak" anlamlarıyla tam da psikanalitik çalışmanın özüne gönderme yapmıyor mu? İşte bu nedenle bir arama uğraşı olarak psikanaliz benim için mutluluğun, yani çalışmanın ve sevmenin yolu oldu.

Talat Parman
(2021)

İkinci Basım İçin Birkaç Satır

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün, 2000 yılında bir ilk kitap olarak yayımlandı. Kitap, ergenlik sorunsalının farklı konularını psikanaliz kuramı açısından ele alan on üç yazıdan oluşuyordu. Aradan geçen üç yıllık sürede bu konuları yeniden ve daha ayrıntılı olarak ele almak ve yazmak olanağını buldum. Ancak bu yeni yazılara kitabın ikinci basımında yer vermeyeceğim. Onlar muhakkak başka bir kitapta bulacaklar yerlerini. İkinci basımda kitabın ilk basımdaki özgünlüğünü korudum, içeriğine dokunmadım. Ancak bir tıpkı basım da söz konusu değil. İlk basımdaki yazım ve terim yanlışlıklarını düzelttim. Bu arada kapak düzeni de değişti. Yani içerik aynı kalırken, biçimde bazı değişiklikler oldu.

Zaten bir kitabın tıpkı basımından nasıl söz edilebilir? Kitap tümüyle aynı biçimde basılsa bile, aradan geçen zaman birçok şeyi değiştirmiş olmaz mı? Tek yumurta ikizlerinin bile birbirlerinin tıpkı basımı olmadıkları bilinir. Çünkü doğumları arasına bir zaman girer. Kimi kez çok kısadır bu zaman, sekiz dokuz dakikadır. İşte bu kısa zaman onları, genetik yapıları aynı da olsa, farklı iki birey yapar.

Aralarında üç yıllık bir süre olan, *Ergenlik ya da Merhaba Hüzün*'ün birinci ve ikinci baskıları iki farklı kitap olarak varlıklarını sürdürecekler. Birbirine çok benzer ama o denli farklı iki kitap olarak. Tıpkı tek yumurta ikizleri gibi!

Talat Parman
(2003)

Önsöz Yerine

Yazmak ve ergenlik...

Ergenlik döneminin vazgeçilmez eylemlerinden biri de yazmaktır. Yazılanlar kimi kez şiir ve öykülerdir. Ama hemen her zaman anı defterleri ve günceler tutulur.

Peki ergenlikte neden yazılır?

Eğer yazmak kendini dile getirmenin bir biçimiyse, ergenlik de kendini dile getirmenin vazgeçilmez bir gereksinim haline geldiği bir dönemdir.

Bu dile getirme önce kendine yöneliktir. Ergenler kendileri için, kendilerine yazarlar.

Ama öte yandan yazmak, araya mesafe koymak da demektir. Duyguların ve düşüncelerin kâğıda döküldüğü andan başlayarak yazı yazardan ayrılır ve yazarla birlikte okur da ortaya çıkar. Yazmak eylemi her ikisini de –yazarı da okuru da– aynı anda yaratır. Okur ötekidir.

Ergenler yalnızca kendilerine yazsalar da, yazdıklarını başkalarından titizlikle saklasalar da, yazdıklarının tek okuyucusu kendileri olsa da, her yazı gibi onlarınki de ötekine yazılır.

Her yazı ötekine yazılır. Ancak ergen yazılarının vazgeçilmez özelliği, kendine ya da ötekine ama mutlaka sevdayla ve sevda için yazılmalarıdır.

Ben de öyle yaptım.

Talat Parman
(2000)

Sunuş

Bu yazılarda bir yandan psikanalizin ergenlik sorunsalına nasıl yaklaştığına, bir yandan da narsisizm, yas, suçluluk, utanç gibi günümüz psikanalizinin temel tartışmalarına yer vermeyi amaçladım.

Bu kitapta yer alan yazılar 1994-1999 döneminde yazıldılar. Birçoğu kongre ve sempozyumlarda sunuldu. Bazıları daha sonra çeşitli dergilerde, üzerlerinde değişiklikler yapılarak yayımlandı. Kitabı hazırlarken bu yazıları bir kez daha elden geçirdim ve bazı değişiklikler yaptım. Aralarında belli bir dil uyumu sağlamaya çalıştım. Ancak her yazının kendi iç bütünlüğünü ve özgüllüğünü bozmamaya özen gösterdim. O nedenle bazı yinelemeleri olduğu gibi korudum.

Bu dönemde sunulan ve yayımlanan bazı yazılara, içerdikleri klinik örnekler nedeniyle bu kitapta yer vermedim. Söz konusu yazılardan içerdikleri klinik örnekleri çıkarmak, özelliklerini tümden yitirmelerine neden olacaktı. Diğer birkaç yazı ise bu açıdan daha şanslıydı, klinik örnekler çıkarıldığında özelliklerini fazla yitirmediklerinden bu kitapta yayımlanabildiler.

Bu ilk kitabın hazırlanmasında birçok kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak emeği geçti, hepsine teşekkür borçluyum. Ancak bu yazıların yazıldığı dönemde bana huzurlu ve verimli bir çalışma ortamı sağlayan İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Günay Saner'e ve Aile Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ayşen Bulut'a çok teşekkür etmek isterim.

• • •

İlk basımından bu yana geçen zaman içinde, bu kitaptaki yazıların bir başka önemi ve anlamı ortaya çıktı benim için. Paris'ten İstanbul'a döndükten hemen sonraki dönemin üretimi olan bu metinler, çeşitli psikiyatri kongrelerinde yapılmış konuşmaların daha sonra ülkemizin o dönem önemli psikiyatri dergilerinde yayımlanmış metinleridir. 1990'ların ortası ve sonu arasındaki

dönem, Türkiye'de psikanalizin kurumsallaşmasının adımlarının atılmasının yanı sıra, psikiyatride de yeni kurumların, etkinliklerin ve yayınların ortaya çıktığı bir dönemdi. Türkiye Psikiyatri Derneği yeni kurulmaktaydı ve Ulusal Psikiyatri Kongresi'nin yanı sıra, o dönemki adıyla "Bahar Sempozyumu", "Anadolu Psikiyatri Günleri" gibi yeni etkinlikler düzenleniyordu.

Bu etkinliklere katılmak benim için hem yeniden meslektaşlarımla birlikte olmak hem de psikanalizi tanıtmak adına çok önem taşıyordu. Doğrusu, hayli genç ve henüz akademik unvanı olmayan biri olarak bana önemli toplantılarda konuşma hakkı verilmesini, yazılarımın önemli mesleki dergilerde yayımlanmasını, Türkiye psikiyatri ve psikoloji topluluğunun psikanalize olan olumlu yaklaşımı olarak değerlendiriyorum. Ancak elbette güçlüklerle de karşılaştım. Bu kitapta yer alan yazılarım ve başka yayınlarımdan oluşan bir dosyayla psikiyatri doçenti olmak için başvurduğumda birçok kez reddedildim. Sunulan gerekçe, psikanalizin "bilimsel" olmadığı, ama dosyam istatistikler içeren veya ilaç kullanımına yönelik araştırmaları kapsayan yazılar içerse, elbette kabul göreceği yönündeydi. Oysa yukarıda da değindiğim gibi, bilimsel kongrelerde ve yayınlarda konuşma ve yazılarıma sıklıkla yer veriliyordu. Psikanalizin hemen her ülkede mesleki dirençlerle karşılaştığını bildiğimden ısrarcı oldum ve 2002'de, o dönem doçent olmak için gerekli olan jüri sunumunu da geçerek psikiyatri doçenti oldum.

Sanırım ülkemizde dosyasında yalnızca psikanalizi içeren yayınlar olan tek psikiyatri doçentiyim. Aradan geçen zaman içinde Türkiye psikiyatrisi, dünyadaki genel eğilime uygun olarak "niceliksel ve biyolojik" yaklaşıma doğru daha çok savruldu. Bu eğilimi bir geriye dönüş olarak gördüğümü ve yanlış bulduğumu söylemek isterim. Zaten insanın yalnızca nicel ölçütlerle ve biyolojik yapısıyla değerlendirilmesinin tek yönlü, tek boyutlu bir yaklaşım olacağı yönündeki düşüncenin doğruluğu, hem ülkemizin hem de dünyanın son dönemde karşılaştığı büyük güçlükler ve krizlerle daha da net bir biçimde ortaya çıktı. Yüz yıllık geçmişi olan psikanalizin psikiyatriye ve psikolojiye şimdiye kadar yaptığı katkıların hayli önemli olduğundan yola çıkarak, disiplinler arasındaki bu bağları koruma ve daha da sağlamlaştırma yönündeki çabalarımı sürdürüyorum ve bundan sonra da sürdüreceğim.

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün[1]

Yaşamı boyunca iflah olmaz bir ergen olarak kalan Françoise Sagan, kendisini çok genç yaşta ve birdenbire üne kavuşturan *Merhaba Hüzün* (*Bonjour Tristesse*, 1954) adlı romanına şu cümlelerle başlar:

"Sıkıntısının ve yumuşaklığının başımı döndürdüğü o tanımadığım duyguya, hüznün güzel ve ağır ismini koymakta tereddüt ediyorum. Öylesine mükemmel, öylesine egoist bir duygu ki bu, ondan utanıyorum; oysa hüzün bana daima onurlu gelmişti. Onu tanımıyorum, fakat sıkıntıyı, özlemi ve hatta pişmanlığı biliyordum. Bugün beni ötekilerden ayıran ve üzerimi yumuşak ama ürpertici bir ipek gibi örten bir şey var. İşte o yaz, on yedi yaşındaydım ve çok mutluydum. Ötekiler, babam ve metresi Elsa'ydı."[2]

Daha ilk satırlarda Sagan ergenliğin en önemli sorunsalını ortaya koyar: Dayanılmaz olduğu kadar çekici bir duygu da olan hüzün.

Giden çocukluktur, *çiftecinsellik* (*biseksüalite*) düşlemidir, annebabayla kurulmuş olan o yoğun bağdır. Gidenlerin yasını tutmak gerekir. Ergenlik bir yas sürecidir ve "mutlu ergen yoktur". Hüzün, yas ve mutsuzluk...

Oysa biz erişkinlerin inandığı "mutlu gençlik" nerede? Yoksa bu bir efsane miydi?

Hüzün ergenliği boydan boya kateder ve ona kimliğini verir. Ama hemen her zaman gizlidir, fark edilmez. Belki de ergenlik dönemi bittiğinde ancak farkına varılır.

Merhaba Hüzün romanının kahramanı Sesil, on beş yıldır dul olan kırk yaşındaki babası ve onun altı ayda bir değişen sevgilileriyle çok neşeli, hafif ve kolay bir yaşamı sürdürmektedir. Annesinin ölümünden sonra uzun yıllar kaldığı yatılı okuldan çıkıp babasıyla

1 Bu yazı, *3P* dergisinin 1997, 5 (Ek 4) "Ergenlik" ek sayısında yayımlanmıştır.

2 Françoise Sagan, *Bonjour Tristesse*, Julliard, Paris, 1954. Çeviriler tarafıma aittir. (T. P.)

birlikte yaşamaya başlayalı iki yıl olmuştur. Bu kısa süre boyunca babasıyla "en iyi arkadaşım o benim" diyebileceği bir ilişki kurmuş, bu ilişki onu yalancı bir olgunluğa sürüklemiş ve dahası, babası yaşındaki erkekleri yaşıtlarına yeğler olmuştur.

"Gençliği sevmiyordum. Babamın arkadaşlarını, benimle kibar ve dikkatli konuşan ve bana bir baba, bir sevgili yumuşaklığını gösteren kırk yaşlarındaki erkekleri yeğliyorum."

Bu hızlı ve hareketli yaşama Oscar Wilde'ın şu ünlü sözleri bir slogan gibi eşlik etmektedir: "Günah modern toplumlarda varlığını sürdürebilen tek canlı renktir." Sesil de her ergen gibi kendisini tehdit eden sıkıntıyla, ergenlik sıkıntısıyla, bu sloganın yardımıyla mücadele etmektedir sanki: "Ölü zamanları, süresizlikleri ve günlük alışılmış duyguları unutuyorum böylece."

Bu kaçışı birçok ergen yeğler. Büyümeyi durdurmanın bir yolu da çok hızlı gitmektir. Babasıyla neredeyse ensestsel bir ilişki kuran Sesil, onunla birlikte zamanı durdurarak oidipal üçgendeki eksiği, yani annenin yarattığı eksiği yadsımaktadır. Bu "sürekli ileriye kaçış" yas tutmaktan, annenin yasını tutmaktan kurtarmaktadır her ikisini de. Ona "eski arkadaşım, suç ortağım" diye hitap eden babasıyla, aralarındaki kuşak farkını hiçe sayarak aşktan söz etmekte; sadakat, bağlılık ve ciddiyet gibi kavramları reddederken çabuk ve geçici aşklara inanmaktadırlar. Ancak bu durum, onun erişkinliğe geçmesine, cinselliği yaşamasına olanak sağlamamaktadır. Ta ki, oidipal üçgen tamamlanana, yani annesinin eski bir arkadaşı An Larsen'in yaz aylarını geçirdikleri tatil evlerine gelmesine kadar.

An, oidipal üçgeni tamamlamak ve annenin yerine geçmek için her şeye sahiptir: Kırk yaşındadır, olgundur ve gelir gelmez bir anne gibi davranmaya başlamıştır. Sesil bir şeyler olacağını hissetmekte ve şöyle demektedir: "Bir dram için gereken tüm unsurlar var: baştan çıkarıcı bir adam ve akıllı bir diğer kadın."

Ancak Sesil, önce bu üçgeni kendi dışında kurar ve babasının metresi genç Elsa için kaygılanır. Oysa oynanacak olan kendi dramıdır, onun erişkinliğe sancılı geçişinin dramı. Bir şeylerin değişeceğinin kaygılı beklentisidir bu.

Sesil, An ile ilişkisi dolayımıyla ergenliğin zorunlu değişimlerinden biri olan annebaba özdeşleşmelerinde yapması gereken değişikliği gerçekleştirir. Onu yalnızca doyuran, besleyen, iyi yola

sevk etmeye çalışan bir anne değildir An, aynı zamanda babasıyla yatan bir kadındır. Üstelik aşktan da Sesil'in hiç duymadığı bir biçimde söz etmektedir. "Aşk hakkında çok basit bir fikre sahipsiniz. Aşk birbirinden bağımsız duygular silsilesi değildir" demekte ve şöyle sürdürmektedir sözünü: "Başka bir şeydir. Sürekli bir şefkat, bir yumuşaklık, bir eksikliktir."

Bu sözler şaşkına çevirir Sesil'i. Odasına kaçar, çarşaflarının altına sığınır. Kendine An'ın sözlerini yineler: "Başka bir şey, bir eksiklik, bir özlem." Ve şu soruyu sorar: "Acaba ben kimseyi özledim mi?"

Sesil kimseyi özlemiş midir? Bu soru, elbette en büyük eksiği, Sesil'in hiç sözünü etmediği, ancak o ölçüde önemli olan annesinin yarattığı eksiği düşündürmektedir. Özlediği elbette annesidir.

Beklenen gerçekleşir. Önlenemez olan oluverir. Babası ile An evlenmeye karar verirler, Sesil daha o gün üçüncü kişi olduğunun farkındadır.

"Kendimi şimdiden yarış dışında, müdahale edemeyeceğim bir sahneyi seyrederken görüyorum."

Seyrettiği sahne, hem olduğu/dahil olduğu hem olmadığı "ilk sahnedir". Ve şöyle devam eder: "Yaşamımın o anda değiştiğini hissediyorum... onları kendimden üstte bir yerde, bir geçmiş ve bir gelecekle bağlanmış olarak, bilmediğim bağlarla bağlı olarak."

Annebabasının cinsel yaşamları olduğunu düşünmek istemeyen her ergen gibi, An'ı cinselliği olmayan bir kadın olarak düşünür: "An'ı bir kadın olarak değil, bir bütün olarak düşünmüştüm: onda güvenlik, zariflik, akıllılık görmüş ama cinsellik, zayıflık asla..."

Sesil çok kısa bir süre içerisinde kendini An ile rekabet içinde bulur. İşte bu rekabet onun cinselliği yaşamasını, erişkinliğe adım atmasını sağlayacaktır.

An, Sesil'in sevgilisini görmesini yasaklar. Ama asıl önemlisi ona babasını yasaklamıştır, yasağı o koymuştur. Sesil için tek gerçek rakip An'dır. Yasak, doğal olarak gizliliği ve sırrı doğurur. Bütün bunların farkındadır Sesil ve bu yüzden An'dan nefret eder.

"Benim kendimi sevmemi engelliyordu. Ben ki mutluluk, hafiflik ve sevilmek için yaratılmışım. Onunla birlikte azarların, vicdan azaplarının bulunduğu bir dünyaya giriyordum. Kendisi üzerinde düşünmeye hiç alışık olmayan ben, kendimi yitiriyordum."

İsyan eder Sesil. Gidenin, yitirdiğinin, babasıyla kurduğu ilişkinin bittiğinin farkındadır. Yitirdiği bir anlamda yaşamı üzerinde düşünmeme özgürlüğüdür. An'ı kendisi olmaktan alıkoyduğu için suçlar. Ancak yine de kendisiyle ilgili çok önemli bir yargıda bulunur: "Kendim olmak diyemem, çünkü macundan ama tüm kalıpları reddeden bir macundan başka bir şey değilim."

Babası ile An'ın ilişkisi, Sesil'in oidipal sorunsalı yeniden yaşamasına neden olmuş, bu da ona elbette erişkin olmanın yolunu açmıştır.

An ile yaptığı bir tartışmanın peşinden bir gün kendini Siril'in kollarına atar.

"Korku ve arzu, sevecenlik ve doymazlık el ele. Ve o acı anı, peşinden zafer duygusuyla gelen zevk. Ben onu o gün, Siril'in ölçülü yumuşaklığı sayesinde keşfetme şansına eriştim (...) Aşktan kolay bir şeymiş gibi bahsedildiğini duyardım. Ben de yaşımın verdiği cahillikle ondan çiğlikle söz ederdim. Ama bana öyle geliyor ki, artık ondan böyle soğuk ve kaba biçimde bahsedemeyeceğim."

Sesil eve döndüğünde, An'ın yaşadıklarını yüzünden okuyabileceğini düşünür. Artık kendine ait sırları vardır. Yasak doğal olarak gizliliği, sırrı doğurur ki, bunun ergenlik sürecindeki önemi büyüktür. Bireyselleşme sırrın etrafında oluşacaktır. Sır her zaman zararlı değildir, tam tersine ruhsal yapının oluşumu için gereklidir. Kendine ve yalnızca kendine ait düşünceler üretmek bir özne olarak benliğin oluşumu için gereklidir. Bu açıdan yaklaşıldığında, özne olmanın koşulu bir sırra sahip olmaktır ve ergenlikte bunun karşılığı özerkleşmedir.

An'a ve elbette babasına olan öfkesi sayesinde daha önce kendisi için olası olmayanı yaşamıştır Sesil. Çok kez söylendiği gibi, cinsellik hiçbir zaman yalnızca iki kişi arasında geçmez. Fransız ozan Leo Ferré bir şarkısında şöyle der: "Her zaman ölülerle yatılır."

Cinsel ilişki kurabilmek için her zaman çocuksu annebaba özdeşleşmelerini gömmek gerekmektedir. Öyleyse yatakta hiçbir zaman yalnızca iki kişi yoktur.

Burada Sesil'in aldattığı ve intikam aldığı babasıdır. Bir gün babasına, "Beni artık eskisi gibi sevmiyorsun, bana ihanet ettin" der.

İlk cinsel ilişkisinin peşinden An ile karşılaştığında artık bir şeyler değişmiştir. Sigarası için kibrit yakmaya çalışır, başaramaz.

Çok basit ve alışılagelmiş bir işi yapamayan, yani bir türlü erişkin olamayan bir ergenin tipik halidir bu. Tuhaf bir çaresizlik ve sıkıntı içindedir.

An imdadına yetişir, ona yanan bir sigara sunar. Bu jest iki kadın arasında değişik bir ilişkinin, bir erişkin ilişkinin başlangıcıdır. Bu tuhaf an için Sesil şöyle der: "Ben bu jeste simgesel bir anlam yükledim, bir anlam yüklemek istedim. Fakat bugün bir sigara yakmak istediğimde o tuhaf anı, kendimle jestlerim arasındaki o mesafeyi, An'ın bakışlarındaki ağırlığı ve etraftaki o boşluğu, boşluğun yoğunluğunu yeniden hissediyorum." Sesil kadınlığı o tuhaf boşluk duygusu dolayımıyla yaşar. O tuhaf boşluk, cinselliğin, cinsel bedenin yarattığı boşluktur. O tuhaf boşluk Sesil için etrafında mahremiyet oluşturmaktadır. Cinsellikten artık farklı bir biçimde söz edecektir.

"Aşk benim için fiziksel, gerçek zevkin dışında onu düşünmemi sağlayan zihinsel bir zevk de veriyordu. 'Aşk yapmak' sözcükleri anlamlarından ayrıldığında kendilerine ait bir hoşluk içeriyorlardı. Maddesel ve pozitif yapmak sözcüğü ile aşk sözcüğünün şiirsel soyutluğunun birlikteliği hoşuma gidiyordu. Daha önce aşktan en ufak bir utanma, bir sıkıntı olmadan ve tadını bilmeden söz ederdim. Şimdi daha utangaç olduğumu düşünüyorum."

O kadar ki, daha önce babasının çapkınlıklarına suç ortağı olan Sesil, şimdi onun An ile olan cinselliğini düşünmek bile istememektedir.

"Babama ait bir metres gibi değil, ama bir dost, anlayışlı bir dost gibi davranmaktaydı. Fakat geceleri şüphesiz... Kendime bu tür düşünceleri yasaklıyorum, karışık düşüncelerden nefret ederim."

Merhaba Hüzün bir dramla bitecektir. An bir trafik kazası sonucu ölecek ve Sesil'e erişkin olmanın bir başka koşulu olan rastlantıya inanmanın yolunu açacaktır. Erişkinlerin o çok övünerek söz ettikleri deneyim, aslında rastlantıya inanmak değil midir?

Sesil yıllar sonra hâlâ, zaman zaman yatağında yatarken, kendi kendine An'ın adını yinelemektedir.

"Bu ismi karanlıkta çok alçak sesle ve çok uzun süre yineliyorum; o zaman içimde bir şeyler yükseliyor ve onu gözlerimi kapayarak adıyla anıyorum: MERHABA HÜZÜN."

Ergenlik Üzerine Bir Giriş Yazısı[1]

ERGENLİK NEDİR?

Ergenliğin tanımını yapmak zordur.

Ergenlik değişim demektir. Ergenlik büyümek demektir. Ergenlik başkalaşım (metamorfoz) ve dönüşüm (mutasyon) demektir. Ergenlik döneminde birey hem bedensel, hem ruhsal, hem de toplumsal alanda değişime, dönüşüme uğrar. Büyümek ergenliğe özgü değildir, çocuklar da büyürler. Ama pek değişmezler. Öyleyse, ergenler hem büyürler hem de değişirler.

Ergenlik bazı yazarlara göre *ikinci doğumdur*. Fransız psikanalisti Françoise Dolto, ergenlikte oluşan dönüşümü yaşamın ilk günlerindeki dönüşümle karşılaştırır. Doğum, fetüs halinden yenidoğan haline geçişin gerçekleştiği bir dönüşümdür. Ergenlik de aynı şekilde çocukluktan erişkinliğe geçilen bir dönüşüm dönemidir. Dolto, ergenlerin de tıpkı yaşamın ilk döneminde yaşama alışmaya çalışan yeni doğan bebekler gibi kırılgan ve dayanıksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren yengeçlere benzetir. Yengeçler kabuk değiştirdikleri dönemde zayıf ve savunmasızdırlar. Eğer bu dönemde yaralanırlarsa, bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Öyleyse ergenlik bireyin oldukça zayıf ve duyarlı olduğu bir süreçtir.

Ergenlik bir hastalık değildir. Doğal ve gerekli bir süreçtir. Ancak kimi zaman erişkinlikte görülen ruhsal hastalıkların başladığı dönemdir de. Ergenlik, bireyin birçok cephede birden savaşmak zorunda olduğu zorlu bir evredir.

BİR SÖZCÜK OLARAK ERGENLİK

Ergen sözcüğü ermek kökünden gelmekte ve "döl bakımından verimli, üretici döneme giren, çocukluk çağını geçen" anlamında kul-

1 Bu yazı, *3P* dergisinin 1997, 5 (Ek 4) "Ergenlik" ek sayısında yayımlanmıştır.

lanılmaktadır. *Ergenlik* ise bilindiği gibi ergen olma durumunu belirtir, aynı zamanda ergen yaşta yüzde çıkan sivilce anlamına da gelmektedir. Yine *ermek* sözcüğünden kökünü alan *ergin* ise, "olgunlaşmış yetişmiş, gelişmiş, yasal yaşa ulaşmış" anlamında kullanılmaktadır. Yetişkin ve erişkin sözcükleri de aynı anlamda kullanılır.

Öyleyse ergenliği tanımlarken iki önemli nokta öne çıkmaktadır: Bunlardan birincisi tanımın gerisindeki özellikle cinsellikle ve üretici olmakla ilgili noktadır. İkincisi ise ergenin yasal yaşa ulaşmadığının altını çizen ergenliğin hukuki yönüdür. Ergen sözcüğünün Batı dillerindeki ve bizde de çoğu zaman kullanılan karşılığı, *adolesan* (*adolescent*) sözcüğüdür. Bu sözcük, Latince büyümek anlamına gelen *adolescere*'den türemiştir.

Yaşamın bu dönemine ait olarak kullanılan diğer bir sözcük de *püberte* (*puberté*) ve bunun Türkçe karşılığı olarak kullanılan "erinlik"tir (*buluğ*). Erinlik yani buluğ dönemi, çocukluktan ergenliğe geçiş dönemidir. Bu dönemde çocukta bedensel ve ruhsal değişiklikler olur ve ergenlik dönemi başlar. Erinlik ergenliğin başlangıcını belirler. Öyleyse ergenliğin başlangıç sınırını belirlemek en azından kuramsal olarak kolaydır. İkincil cinsiyet karakterlerinin ortaya çıkması, yani doğumdan beri var olan cinsel organların erişkinlere benzer gelişim evresine ulaşması, erinlik döneminin başladığını ve dolayısıyla ergenliği haber verir. Püberte sözcüğü Latince *pubescere* –kıllarla kaplanmak– yükleminden köken alır. Püberte, *pubes*'ten gelir ki, ayva tüyü anlamında kullanılır.

Bu dönemle ilgili olarak kullanılan terimlerden biri de *genç* sözcüğüdür. Bu sözcük "yavru, çocuk, insanın veya hayvanın küçüğü" anlamına gelir. *Juvenis*, Latin kökenli dillerin genç anlamında kullandığı *juvénile* sözcüğünün kökenini oluşturur.

Ergenlik erinlikle başlar, ancak bitişi için aynı belirgin sınırı koymak kolay değildir. Bir ergen ne zaman yetişkin sayılır? Bunun tek bir yanıtı yoktur. Bu soru bizi ergenlik sorunsalının can alıcı noktasına götürür. Çünkü ergenliğin sınırlarının tayini biyolojik, toplumsal ve hukuki olarak farklı yanıtlar içerir. İnsan yaşamının hiçbir dönemi için bu denli birbirine zıt ve karmaşık tanımlar yapılmaz.

BİYOLOJİK, TOPLUMSAL VE HUKUKİ BİR OLGU OLARAK ERGENLİK

Ergenlik önce *biyolojik* bir olaydır; erinlik yani buluğ ile oldukça net bir biçimde başlayan ergenlik, gerek boy-ağırlık gelişimin gerekse üreme kapasitesinin tamamlanmasıyla son bulur. Erinlik, kızlarda 10,5-11 yaş, erkeklerde ise 12,5-13 yaş sınırında başlar. Boy uzaması ve bedenin kas ve yağ dokusundaki değişiklikler devam etse de genel olarak 16-18 yaş arasında bittiği kabul edilir. Ancak biyolojik ölçütler bile bize kesin sayılar veremez: Yaş sınırları zamana, ırklara, bölgelere ve hatta ailelere göre değişiklik gösterir. Erinliğin başlangıcı giderek daha erken olmaktadır. Örneğin 19. yüzyıl ortalarında Norveç'te genç kızlar ortalama 17 yaş civarında ilk âdetlerini görürlerken, bugün bu, 13 yaş civarına gerilemiştir. Buna "yüzyılın eğilimi" denmektedir. Beslenme koşullarının iyileşmesinin, aşılama ve diğer önlemlerle enfeksiyon hastalıklarının engellenmesinin ve cinsel uyaranların artmasının bunda rol oynadığı düşünülmektedir. Öte yandan, erinliğin Akdeniz bölgesinde yaşayan toplumlarda soğuk bölgelerde yaşayanlara göre çok daha önce başladığı da bilinmektedir.

Toplumsal açıdan durum daha da karışıktır. Tarihsel açıdan baktığımızda ergenlik olgusunun 19. yüzyıldan başlayarak ortaya çıktığını görüyoruz. Biyolojik bir gerçeklik olarak erinlik evrenseldir ama ergenlik modern çağların bir icadı gibi gözükmektedir. Ergenliğin bir dönem olarak tanınması, okulun toplumsal rolünün artmasıyla birliktedir. Okul, bireyin kendini toplumsal yaşama hazırlamasının zorunlu geçiş yeri olarak kabul edilmektedir. Ergen, Batı toplumlarında ve onları örnek alarak zorunlu eğitimi kabul eden toplumlarda, genel ya da mesleki eğitimine ve öğrenimine devam eden kişidir. Kendini erişkin yaşama hazırlama çabasında olan ergenin bir başka özelliği de ailesiyle yaşamaya ve onlara maddi olarak bağlı kalmaya devam etmesidir.

Elbette bu durum kültürel ve yöresel özelliklere bağlı olarak değişiklikler gösterebilir. Örneğin, bir köy ergeninin erişkin olarak kabul edilme yaşı, kendisinden oldukça uzun süreli bir öğrenim hayatı beklenen bir kent ergenine göre çok daha erken olacaktır. Askere gidip gelen yirmili yaşlardaki bir köy ergeni artık erişkin

olarak kabul edilirken, aynı yaşlardaki bir kent ergeni yüksek öğreniminin henüz başındadır. Öğrenim sürelerinin giderek uzaması, yüksek lisans, doktora ve hatta post-doktora yapan ve otuzlu yaşlarında olmasına karşın hâlâ annebabasıyla oturan, öğrenci konumunu koruyan "geç ergenler" olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde de okul giderek tüm toplum kesimleri için ergenliğin başladığı ve geliştiği bir yer olmaktadır. Zorunlu eğitimin uzaması erinliğin okulda başlamasını garanti altına almıştır. Dahası bir yandan liselerin dört yıla çıkması, öte yandan Anadolu liseleri, meslek liseleri ve süper liselerde bir süredir uygulanan hazırlık sınıflarının genelleştirilmesi ile orta öğrenim süresi uzamış olmaktadır. Ergenliğin kişilik gelişiminde oynadığı önemli rol zorunlu eğitimin uzaması konusundaki tartışmaların nedenini ortaya koymaktadır.

Öyleyse çağdaş yaşamın giderek karmaşık hale gelmesinin ve ortalama yaşam süresinin uzamasının, ergenliğin geç bitmesinin arkasındaki nedenlerden bazıları olduğu söylenebilir.

Sorunun *hukuki yönü* de bir hayli karışıktır. Türk Ceza Kanunu'na göre suç işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilmez. Bu yaşta ancak terbiye ve ıslah söz konusudur. 11-15 yaş arasında ise ceza verilebilmesi için "farik ve mümeyyiz" olma şartı aranır. 15-18 yaş arasında kısmi ceza ehliyeti söz konusudur ve hafifletilmiş cezalar uygulanır. Türk Ceza Kanunu'nu 53, 54 ve 55. maddeleriyle ergenliğin bölümlere ayrılması ergenlik sorunsalının karmaşıklığını göstermesi açısından önemlidir.

Öte yandan ülkemizde *erginlik* (rüşt) 18 yaşını bitirmekle başlar. Evlenme kişiyi reşit kılar. Ancak, 18 yaşında hukuki olarak erişkin sayılan kişinin, kısa bir süre öncesine kadar, oy verebilmekle kısmi olarak siyasi olgunluğa sahip olduğunun ve siyasi olgunluğa bütünüyle ancak 30 yaşında, seçilebilir olma hakkının kazanılmasıyla kavuşulabildiğinin de altını çizmek gerekir.

BİR SON-BAŞLANGIÇ OLARAK ERGENLİK

Ergenlik, bireyin kendini neredeyse ilk kez özne olarak tanımladığı ve bir sonraki krize kadar (orta yaş krizi?) geçerli sayacağı

kimliğine kavuştuğu bir dönemdir. Öte yandan, üretici cinselliğin yani doğurganlığın da ortaya çıktığı dönemdir. Çocuk yapabilecek yani dölsel kapasiteye ulaşmak, bir canlı yaratmayı düşünebilmek zorunlu olarak ölümü de gündeme getirecektir. Ölüm, ergenliğin sonunda yadsınamaz bir gerçeklik olarak ortaya çıkacaktır.

İnsan yaşamının ilk dönüşümü fetüsten bebekliğe geçiş olan doğumdur, ikinci dönüşüm çocukluktan erişkinliğe geçiş olan ergenliktir. Son dönüşüm ise canlı olma halinden cansızlığa geçiş olan ölümdür. Sonun başlangıcı doğumdur, ancak sonun başlangıcının farkına varılması ergenlikte olur.

Öyleyse ergenlik bir son-başlangıç olmanın zıtlığı ve tuhaflığı ile ve ikinci doğum olarak, bireyi biricik (*unique*) ölümüne hazırlayan ve kabullenmesini sağlayan bir süreç olacaktır.

KAYNAKÇA

Dolto, F. *La cause des adolescents*, Robert Laffont, Paris 1988.
Eyüboğlu, İ. Z. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, İstanbul 1991.
Neyzi, O. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*, Bayda Yayınları, İstanbul 1983.
Özen, C. *Adli Tıp Ders Kitabı*, İ.Ü., İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.
Püsküllüoğlu, A. *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
Rey, A., Rey-Debove, J. *Le petit Robert Dictionnaire*, Le Robert, Paris 1988.

Ergenlik ve Psikanaliz[1]

ERGENLİK VE PSİKANALİZİN ZORLU VE ZORUNLU İLİŞKİSİ ÜZERİNE TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME

Anna Freud, 18 Eylül 1957'de Worcester Ergen Rehberlik Merkezi'nin 35. kuruluş yıldönümü dolayısıyla yaptığı konuşmada, ergenliği psikanalizin üvey kardeşi olarak tanımlar. Kendisinin de ancak yirmi yıl aradan sonra bu konuya eğildiğini ve bu alandaki psikanalitik bilginin yetersiz olduğunu kabul eder. Çocukluk dönemi hakkında bilinenlerin yanında ergenlik döneminin ihmal edildiğini söyler.

Oysa ergenlik bilimi ve psikanaliz bilim dünyasının ikizleridir. Çünkü her ikisi de aynı tarihte, 1896'da doğmuşlardır. Ergenlikle ve gençlikle ilgilenen bir bilim dalının oluşumu, Burnham'ın *Study of Adolescence* adlı yapıtından yola çıkarak bu alanda çalışan Stanley Granville Hall'un 1896'da "Gençlik Bilimi" (*Hebelogy*)[2] kürsüsü kurmasıyla başlar. Gerçi bu kürsü kuruluşundan kısa süre sonra kapanmıştır. Ancak ergenlik alanındaki çalışmalar sürmüştür. Bu arada S. G. Hall'un 1905'te yayımladığı *Adolescence* adlı yapıtının bugün bir klasik olarak kabul edildiğini ve Hall'un, 1909'da Sigmund Freud'u Clark Üniversitesi'nin yirminci kuruluş yıldönümünde konferanslar vermek üzere ABD'ye davet eden kişi olduğunu da eklemek gerek.

Öte yandan, 1896 aynı zamanda "psikanaliz" sözcüğünün ilk kez bir bilimsel yayında kullanılmasının da tarihidir. Sigmund Freud, Fransız nöroloji dergisi *Revue Neurologique*'de yayımlanan "Nevrozların Etiolojisi ve Kalıtım" başlıklı yazısında, bizzat ortaya attığı bir neolojizm olan bu sözcüğe ilk kez yer verir. Yeni bilimin adı konmuştur. İkizler arasındaki ilişkinin yakın ve zorunlu olduğu kadar zor ve karmaşık olduğu bilinir. Bilim dünyasının bu

1 Bu yazı, *Klinik Psikiyatri* dergisinin 1988 tarihli ilk sayısında yayımlanmıştır.

2 Hebe, Yunan mitolojisinde gençlik tanrıçasıdır.

ikizleri arasındaki ilişki de aynı özellikleri taşımaktadır. Bu yazıda ergenlik dönemi ve psikanaliz arasındaki karmaşık ilişkinin tarihine eğilmek hedeflendi. Bu zorunlu ama zor bir çaba olacaktır. Zorunludur çünkü ergen psikanalizinin bugününü değerlendirmek, tarihsel süreç ele alınmadan yapılamaz. Bu karmaşık ilişkiyi ele almanın zorluğunu bir ölçüde aşabilmek ve görüş açıları arasındaki farklılığı daha belirgin ve dolayısıyla daha anlaşılabilir hale getirmek için, ergen psikanalizi tarihini bölümlere ayırarak incelemeyi yeğledik.

S. FREUD'UN YAPITINDA VE PSİKANALİZİN İLK YILLARINDA ERGENLİK

Anna Freud haksız değildir. Konuşmasını yaptığı 1957'de, psikanalizin doğuşunun üzerinden yarım yüzyıl geçmiş olmasına karşın ergen psikanalizi hem kuramsal hem uygulama alanında doyurucu düzeyde olmaktan uzaktır. Oysa erişkin psikanalizinde ve çocuklarla yapılan psikanalitik çalışmalarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Ergenlik-psikanaliz ilişkisinin başlangıç dönemini incelemek isteyen Olivier Ouvry, Viyana Psikanaliz Derneği'nin ilk yıllarında yapılan toplantılar sırasında derneğin resmi sekreteri Otto Rank tarafından 1906-1915 tarihleri arasında oldukça ayrıntılı olarak tutulan notları taramıştır.

Stekel'in önerisi üzerine, 1902'den itibaren çarşamba akşamları S. Freud'un muayenehanesindeki bekleme odasında yapılan bu toplantılardan söz konusu döneme ait olanlar üzerinde çalışan Ouvry, 250 oturumdan 83'ünde, yani üçte birinde, "ergenlik" veya "erinlik" üzerinde bir görüş bildirildiğini, ancak yalnızca iki seansın bütünüyle ergenlik dönemi sorunlarına ayrıldığını aktarır: Bunlar, 17 Ocak 1912 tarihinde "Sadger'in Hebbel'in Ergenliği" adlı konferansının ve 16 Aralık 1914 tarihinde "Reik'ın Erinlik Törenleri" konusunda yaptığı konuşmanın yer aldığı seanslardır. Doğrudan ergenliğin ele alındığı toplantıların sayısının azlığına karşın, mastürbasyon, özkıyım girişimi, cinsel eğitim gibi konulara değinildiğinde ergenlik ve erinlikten mutlaka söz edilmiştir.

Ancak bu toplantılar sırasında ergenlik dönemi konusunda bir kuramlaştırma çabasında bulunulmamıştır.

Oysa Sigmund Freud, 1905'te yayımladığı *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* adlı yapıtında erinliğin kuramsal ve kültürel önemi üzerinde durmuştur. Freud bu dönemde ortaya çıkan en önemli değişimin tüm cinsel uyarıların dölsel (*génital*) bölgelerin başatlığında yeni bir hedefe, yani üremeye yönelmesi olduğunu belirtir. Bu süreç boyunca cinsel arzuların yöneleceği cinsel nesne de belirlenmiş olacaktır. S. Freud'a göre cinsel nesnenin ilk taslağı çocuklukta oluşur. Ergenlikte bu ilk taslaktan yola çıkılır ve ensest yasağı karşısında uygun yabancı nesnelere yönelir. Ancak cinsel nesne somut bir kişiye yönelmeden önce, bir nesne *tasarımı* (*représentation*) olarak ortaya çıkacaktır. Yani düşlemlerin başatlığı söz konusudur burada: Ergenlik dönemi cinsel yaşamı önce düşlemlerden (*fantasme*) oluşur. Ruhsal ve bedensel gelişim süreçleri bir süre birbirleriyle doğrudan bağlantılı olmadan ilerler. Bu, yoğun aşk duygusunun cinsel bölgeleri de etkilemesi ve normal aşk yaşantısının en önemli özelliği olan cinsel birlikteliğin ortaya çıkmasına dek sürer.

S. Freud, çarşamba toplantılarında yapılan tartışmaların ışığında ergenlik konusundaki görüşlerini geliştirmiştir. Mastürbasyon bunlardan biridir. 1909 tarihli "Fareli Adam" adlı yazısında, hastaların sorunlarının kaynağı olarak ergenlik döneminde yaptıkları mastürbasyonu gördüklerini ve çok da haksız olmadıklarını belirtir. S. Freud'a göre, bunun nedeni ergenlik mastürbasyonunun çocukluk dönemindeki mastürbasyonu anımsatması ve nevrozların asıl kaynağının da bu dönemde olmasıdır.

François Marty ise ergenlik-psikanaliz ilişkisi açısından S. Freud'un yapıtının üç ayrı okuması olabileceğinden söz eder. Birinci okuma, Freud'un çocuksu cinselliği keşfetmesi ile ergenliği insan cinselliğinin oluşumunda sahip olduğu yerden indirmesidir. Bu keşfin coşkusu, ilginin ve kuramsal çalışmaların çocukluk dönemi üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuş ve ergenlik bir anlamda değerini yitirmiştir. Yani o döneme kadar erişkin cinselliğinin başlangıcı ergenlikte görülürken, psikanaliz bu kanıyı temelinden sarsmış olmaktadır.

Bu okuma bir açıdan doğrudur; çocuksu cinselliğin keşfi, psikanalizin hareket noktalarından biridir. Ancak unutmamak gerekir

ki, S. Freud'a göre ruhsal-cinsel (psikoseksüel) gelişim iki aşamada olur. İlk aşama, küçük çocukluk döneminin oidipal çatışmalarının uykuya dalması ve gizil (latans) döneme giriştir. İkinci aşama ise erinlikle başlar ve çocuksu cinselliğe normal ve nihai hali verilmiş olur. Öyleyse çocuklukta hazırlanan ergenlikte belirgin halini almış olur. Öte yandan, bazı yazarlar, S. Freud'un cinselliği erinlikten çocukluğa kaydırmasının, ergenliği sürekli savunma durumunda olmaktan kurtardığı ve ergenlik kuramının oluşturulmasını kolaylaştırdığı görüşünü savunurlar.

Marty'e göre, bir başka açıdan bakıldığında Freud'un çalışmalarının çocuksu cinsellik kadar ergen cinselliğini de kapsadığı öne sürülebilir. Psikanaliz ilk uygulamalarından beri ergenliğe yer vermiştir. Freud'un birçok hastası ergen ve genç erişkin yaş dönemindedir. Örneğin, *Histeri Üzerine İncelemeler* adlı yapıtında sözünü ettiği Katerina ve ünlü hastası Dora 18 yaşındadırlar. Psikanalizin ilk hastası kabul edilebilecek olan bir başka ünlü hasta Anna O. ise henüz yirmili yaşlarındadır. Bu sağaltım sırasında S. Freud'un ona bir genç kadından çok, bir ergen gibi davrandığı da açıktır. Dahası o dönemde erişkinliğe geçiş yaşının yirmi dört olarak kabul edildiğini de eklemek gerekir.

Marty son olarak, Freud'un yapıtında ergenlikten hemen hiç söz etmezken erinliğin sürekli ön planda olmasından yola çıkarak üçüncü bir okuma önerir. Bu noktada görüşler farklıdır. Peret-Catipovic ve Ladame, Sigmund Freud'un yazılarında ergenlik sözcüğüne erinliğe göre çok daha az yer vermesini birkaç nedene bağlarlar. 20. yüzyıl başında *Adoleszenz* ve *Adoleszent* sözcükleri, Alman dilinde çok sık kullanılan sözcükler değildir. Belki bu nedenle S. Freud'un Toplu Yapıtlarında (*Gesammelte Werke*) ergenlik yerine erinlik (*Pubertät*) ve genç, gençlik (*Jugend, Jugendliche*) sözcükleri sıkça kullanılmaktadır. Öte yandan, S. Freud'un mesleki eğitimi, onun nöroloji ve pediatri çalışmaları tıbbi yönü ağır basan bir sözcük olan *Pubertät*'ı yeğlemesinin bir diğer nedeni olabilir. Oysa Marty, S. Freud'un erinliği ön plana almakla erinlikle ergenlik arasında bir ayırım yaptığını ve böylece, Ouvry'nin de belirttiği gibi, ergenliğin psikanalitik kuramının da yolunu açtığı görüşündedir. Erinlik-ergenlik ayırımı üzerinde, daha sonra birçok psikanalist, örneğin P. Mâle ve P. Gutton önemle duracaklardır.

İLK PSİKANALİSTLER; PEDAGOJİ VE PSİKANALİZ

S. Freud'un, kişiliğin oluşumunda çocukluk döneminin taşıdığı önemi vurgulayan görüşleri gençlik sorunlarını ele alan pedagogları etkilemiştir. O yıllarda gençlerin eğitimi ve genç suçluluğu pedagojinin önemli konularındandır. Sorunlu ya da suçlu ergenin çocukluğuna eğilmek, ergende çocuğu aramak, ergen psikanalizinin ilk dönemi olarak tanımladığımız pedagojik dönemin özelliğidir. S. Bernfeld, H. von Hug-Hellmuth ve A. Aichhorn, bu alanda çalışan ilk psikanalistlerdir.

Ancak bu dönemin değerlendirilebilmesi için önce, tarihsel ve toplumsal anımsatmalar yapmak gerekmektedir. 19. yüzyıl sonlarında dünyanın yüzü değişmiş, Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları sonucu yeni devletler ortaya çıkmış, bilimsel ilerlemeler endüstri ve ticaretin gelişmesi, toplumsal ve ekonomik güvenlik kavramlarını önemli hale getirmiştir. Bütün bunlar "babanın egemenliği" kavramını kuvvetlendirmiştir. Dönemin eğitim sistemi baskıcıdır ve toplumsal kurumlar buyurgandır. Bu ortamda Alman dili konuşan ülkelerde bir gençlik hareketi başlar. 1896'da Berlin'de Karl Fischer tarafından kurulan "Göçmen Kuşlar" (*Wandervogel*) adlı gençlik örgütü kısa sürede tüm Alman ve Avusturya-Macaristan kentlerine yayılır. Gençlerin okul, aile ve cinsellik alanında özgürlük istedikleri bu harekete, 1912'de Viyana'da kendi örgütünü kuran Siegfried Bernfeld de katılır. Bernfeld'in örgütü diğerlerinden, feminist ve entelektüel olması, ergenlik sorunlarına psikanalitik yaklaşımın önemi üzerinde durmasıyla ayrılacaktır.

1915'ten beri Viyana Psikanaliz Kurumu'nun toplantılarını izleyen Bernfeld, 1919'da "Gençlik Kavramı Üzerine" konulu tezinin oybirliğiyle kabul edilmesi sonucu kurumun üyesi olur. Aynı yıl *Imago*'da "Gençlik Hareketinde Psikanaliz" başlıklı bir yazı yayımlar. Yazısında yer verdiği gençlik cinselliği konusundaki öneriler çok tartışılır olsa da altını çizdiği noktalar özellikle o dönem için oldukça yenidir. Bernfeld öncelikle, ergenlerin cinsel gerçekliklerinin çocukların ve erişkinlerinkinden ayrı ele alınması gerektiği üzerinde durur. Bu görüş, bireyin psikoseksüel gelişim sorunsalı açısından çok önemli bir kuramsal ilerlemedir. Bernfeld aynı şekilde o dönemin pedagojik görüşlerini de eleştirir. Gençlerin ilerde

toplumun olmasını istediği kişiler olarak değil, kendilikleri olan bireyler olarak görülmesi gerektiğini söylerken, bir yandan çocukların ayrı bir olgu olarak değerlendirilmesini öneren Rousseaucu tezlere yaklaşır, öte yandan eğitimi hâkim sınıfların gençleri kendi istedikleri biçimde yetiştirmek için bir araç olarak kullandıklarını belirten Marksist görüşlerle yakınlık kurar.

Bernfeld, 15 Şubat 1922'de Viyana Psikanaliz Kurumu'nda, S. Freud, H. Deutsch, A. Aichhorn, O. Fennichel ve P. Federn'in de hazır bulunduğu bir toplantıda yaptığı konuşmada *uzayan ergenlik* kavramını ortaya atar. A. Braconnier, bu kavramın daha sonra ergenlik üzerine yapılacak tartışmalara ışık tutacak kadar önemli olduğunu vurgular. H. Sachs tarafından analiz edilen bu genç psikanaliste göre, ergenlik yaşa göre değil süreye göre tanımlanmalıdır. Bernfeld ergenliği, birbirine paralel iki gelişim süreci olarak görür. Bedenin fizyolojik gelişim sürecinde, *cinsellik yetisi* ile *cinsel olgunlaşma*yı birbirinden ayırır. Cinsellik yetisi bir fizyolojik sürecin sonucunda kazanılır. Cinsel olgunlaşma ise cinsel uyarıların cinsel organlar düzeyinde algılanması ve bunlara uygun yanıtların verilmesini kapsayan ruhsal bir süreçtir. Burada cinsel olgunlaşmanın karşılığı olan ve libidinal gelişimin sonucu ortaya çıkan *cinsel libidinal gereksinimlerle* uygun cinsel uyarıların yarattığı gerginliğin bir nesne dolayımı boşaltılması olarak tanımlanan *uygun cinsel doyum* söz konusudur. Erinliğin ortaya çıkmasıyla önce cinsellik yetisi ve cinsel libidinal gereksinimler birbirinden ayrılır. Daha sonra cinsellik yetisi cinsel olgunlaşma halini alır. Son olarak da cinsel libidinal gereksinimler uygun cinsel doyuma dönüşür. Bernfeld'e göre, ergenliğin ruhsal gelişim sürecini oluşturan bu son dönemdir. Onun uzayan ergenlik olarak tanımladığı da bu süreçtir. Özetle Bernfeld, ergenlikte bedensel ve ruhsal olgunlaşma arasındaki süre farkına dikkati çekmektedir.

Braconnier'ye göre, Bernfeld'in narsisizm konusundaki görüşleri de güncel bir değer taşımaktadır. Bernfeld'e göre, ergenliğin en önemli yönlerinden biri narsisizmin dönüşümüdür ve ergenlikteki temel gerginlik *Gerçek Kendilik* ile *İdeal Kendilik* arasında olur. Bu dönüşüm kendini dile getirmede, kendi tutkularını gerçekleştirme arzusunda, kendine güvende ortaya çıkar. Bernfeld, Freud'un *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'sinde ele aldığı insan yavrusu-

nun olgunlaşmamışlığı tezini geliştirmiştir. Öte yandan sonradan üzerinde çok durulacak olan ergenliğin temel çatışmasının nerede aranması gerektiği tartışmasını da başlatmış olmaktadır. Ergenliğin temel çatışması, S. Freud'un önerdiği gibi libidonun erojen bölgelere doğru yer değiştirmesi bağlamında nesne libidosu yönünde mi, yoksa P. Blos'un ve daha sonra Fransız psikanalistlerinin öne sürdükleri gibi nesne libidosu ile narsisistik libido arasındaki zıtlık yönünde mi aranmalıdır? Ya da çatışma Bernfeld'in belirttiği gibi narsisistik libido etrafında mıdır? Bugün de süren bu tartışma bir başka yazının konusu olacak kadar önemli ve kapsamlıdır.

Bernfeld, psikanalitik görüşlerin pedagojide kullanılmasıyla gençlerin cinsel özgürlüğe kavuşabileceklerini de düşünmüştür. W. Reich tarafından da öne sürülen bu görüşler daha sonra doğrulanmasalar da psikanalitik kuramın pedagojide kullanımı S. Freud'un ilgisini çekmiş ve onun Hug-Hellmuth, Aichhorn gibi psikanalistlerin bu alanda çalışmalarını cesaretlendirmesine yol açmıştır.

Felsefe eğitimi gören ve analisti Isidore Sadger aracılığı ile Viyanalı psikanalistlerle tanışan Hermine von Hug-Hellmuth, kısa süre içinde *Imago* dergisinin yazarları arasına girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Viyana'daki hekim olmayan ilk ve tek psikanalist olan Hug-Hellmuth, aynı zamanda çocuk ve ergen psikanalizi ile çok erken dönemde ilgilenmiştir. 1912'den başlayarak çocuk psikanalizi konusunda yazıları yayımlanmaya başlayan ve Freud'un "Küçük Hans" olgusunu izlerken önerdiği çocuk analizi sırasında oyunu ilk kez kullanan Hug-Hellmuth'un ergen psikanalizi alanındaki katkıları hem çok önemli hem de skandal doludur. Neden olduğu ilk skandal, 1914-1915 yıllarında yazılan ve savaş nedeniyle ancak 1919'da S. Freud'un önsözüyle yayımlanan *Bir Genç Kızın Güncesi* adlı kitabın, onun öne sürdüğü gibi bir hastası tarafından değil kendisi tarafından yazıldığının ortaya çıkmasıdır. Bu kitapta, bir genç kızın 11-14 yaşları arasında yaşadığı cinsel, toplumsal ve duygusal uyanmayı tüm açıklığıyla kâğıda dökmesi söz konusudur. Hug-Hellmuth yıllardır savunduğu görüşleri bir hastasının ağzından dile getirmek istemiştir. Marty'ye göre bu kitap, ergenlik döneminde erotik düşlemlerin önemi üzerinde durması ve cinselliği düşünce oluşumunun merkezine koyması nedeniyle önemlidir. Hug-Hellmuth, ergenlerle yapılan psikanaliz uygulama-

larında psikanalitik çerçevede bazı değişiklikler yapılması gerektiğini de vurgular. Çocuk ve ergen psikanalizi tarihinde ona çok özel bir yer veren Geissmann, Hug-Hellmuth'un bazı ergenlerle divan kullandığını, ancak yatar pozisyonun birçok ergende analitik çalışmayı engelleyen kaygılara neden olduğunu ve onlarla yüz yüze çalışmanın analizin başarısını azaltmadığını belirttiğini aktarır.

Hermine von Hug-Hellmuth'un tarihsel süreç açısından bir diğer önemi, psikanaliz ve pedagoji arasındaki ilişkiye değinmesidir. 1914'te yayımladığı "Çocuk Psikanalizi ve Pedagoji" adlı yazısında, analistin sağaltımı ve eğitimi birlikte yürütmesi gerektiğini belirtir. 1921 tarihli bir başka yazısında da psikanalistin terapist ve pedagog olduğunu, çocuk psikanalizinin hedefinin hem karakter analizi yapmak hem de eğitim olduğunun unutulmaması gerektiğini söyler. Geissmann'a göre, burada sağaltıcı pedagojiden ya da psikanalizin pedagojiye uygulanmasından çok, psikanalistin eğitimsel gereklilikleri göz önüne almak zorunda olduğunun altı çizilmektedir.

Bir yandan Alman kültürünün hâkim olduğu ülkelerde uygulanan katı eğitim sistemi sonucu oluşan gençlik hareketlerinin yeni bir pedagojik yaklaşımı zorunlu kılması, bir yandan da psikanalizin nevroz ve perversiyonların etiolojisini ortaya çıkarmasının gençlerde görülen davranış bozukluklarının önlenmesinde psikanalitik yöntemlerin kullanılabileceği görüşü, psikanaliz ve pedagojiyi birbirine yaklaştırmıştır. S. Freud'un 1907'de çocukların cinsel eğitimi konusunda Dr. M. Früst'e hitaben yazdığı yazıyı ve en yakın takipçilerinden S. Ferenczi'nin psikanaliz ve pedagoji üzerine 1908'de Salzburg'da verdiği konferansı, bu yakınlaşmanın ilk örnekleri olarak sayabiliriz. Ancak bu yakınlık kısa sürecektir. Barbey-Thurnauer, Freud'un, Zürihli Protestan rahibi ve psikanalist O. Pfister'in 1913'te yayımladığı *Psikanalitik Yöntem* adlı kitabına yazdığı önsözde "eğitimci psikanalistlerden" söz ederken ve onlara hastalıkları önleme görevini verirken, aynı kitabın 1924'teki ikinci basımında önsözünü geri çektiğini ve 1925'te A. Aichhorn'un *Başıboş Gençlik* adlı yapıtına yazdığı önsözde bu konudaki bakış açısını bütünüyle değiştirerek "pedagojik uğraş ile psikanalitik çalışma birbirine karıştırılmamalıdır ve birbirlerinin yerine geçmemelidir" dediğine işaret eder.

Hermine Hug-Hellmuth'un neden olduğu ikinci skandal, ablasının oğlu olan ve onun ölümünden kısa süre sonra bakımını ve terapisini üstlendiği Rudolf Otto tarafından öldürülmesidir. 7 Eylül 1924 gecesi meydana gelen bu olay gerek psikanalizin çocuk ve gençlere uygulanması, gerek ergenlik döneminde annebabayı öldürme düşlemlerinin önemi, gerekse analistlerin yakınlarını analize almalarının tehlikeleri konularında çok önemli tartışmalara ve tepkilere yol açmıştır. Bu olay, o dönemin psikanaliz karşıtlarının psikanalizin hastalara zarar veren bir yöntem olduğu savlarına bir kanıt olarak kullanılmıştır. Olay sırasında 16 yaşında bir ergen olan Rudolf Otto da mahkemedeki savunmasında, teyzesi tarafından bir kobay olarak kullanıldığından yakınmıştır. Hug-Hellmuth'un trajik ölümünün analistlerin kendi çocuklarını veya yakınlarını analize almamaları gerektiğini göstermesi ve dolayısıyla çocuk psikanalizinde aktarımı gündeme getirmesi açısından önemli olduğu vurgulanır. Bu olay ergenliğin temel düşlemlerinden olan ensest ve annebabayı öldürme düşlemlerinin ergen ruhsal yaşamındaki ağırlığını göstermesi açısından da önemlidir. Ergen ensestsel arzularının yarattığı tehlikeden uzaklaşmak için, annebaba imgelerinden kopmak, yani annebabasını simgesel olarak öldürmek zorundadır. Elbette burada trajik olan, Rudolf Otto'nun bu düşlemi gerçeğe dönüştürmüş olmasıdır.

Ergen psikanalizinin ilk döneminin bir diğer önemli ismi meslek yaşamına öğretmenlikle başlayan Auguste Aichhorn'dur. Aichhorn, Oberhollabrunn'da toplumdışı gençlerin barındığı bir eğitim yurdunu yönettiği yıllarda psikanalizle ilgilenir ve Paul Federn tarafından analiz edilerek 1922'de Viyana Psikanaliz Kurumu'nun üyesi olur. 1925'te S. Freud'un önsözünü yazdığı *Başıboş Gençlik* adlı yapıtını yayımlar. Aichhorn, kırklı yaşlarında psikanalizle tanışana kadar, kimsesiz ve suçlu gençlik konularıyla ilgilenen 19. yüzyıl sosyal pedagojisinden etkilenen, alanında ünlü bir kişidir.

Lossenard, suçluluğun o yıllarda sosyal pedagojinin ergenliğe bakış açısını bu kadar etkilemesinin nedenlerini birkaç olguya bağlar. Bunlardan birincisi, yukarıda da belirtildiği gibi Alman dili konuşan ülkelerde yaygınlaşmaya başlayan gençlik hareketleridir. İkincisi Bleuler'in 1911'de şizofreniyi klinik olarak tanımlaması, bu patolojinin ergenlik dönemi civarında başladığını göstermesi

ve diğer patolojilerin yanı sıra o arada psikopatinin de tanımlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Gençlik döneminde sık görülen *psikopati* ve *toplumdışı* (*antisosyal*) davranışların nedenleri ve elbette sağaltımları üzerinde çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Lossenard üçüncü neden olarak, Avrupa hukuk sisteminin gençlik suçluluğu ve bu gençlerin düzeltilmesi (*ıslahı*) konusunda yeni düzenlemeler yapmasını gösterir. İlk kez, 1912'de Fransa'da çocuk mahkemeleri kurulur ve giderek diğer ülkelere yayılır. Psikiyatrik patolojilerin etiolojisinde kalıtsal etmenlerin yanı sıra sosyal ve psikolojik etmenlerin de varlığının kabul edilmeye başlanması, *düzeltici eğitim* (*rééducation*) yaklaşımını gündeme getirecektir. Lossenard son olarak, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisiyle ailelerin dağılması sonucu kentlerin annebabasız, bir anlamda başıboş gençlerle dolmasını ve bu kişilerin toplum düzenini bozanlar olarak algılanmalarını, ergenlik sorunlarına bakış açısını etkileyen bir diğer neden olarak sayar.

Aichhorn'un yapıtı ergen psikanalizi için hem kuramsal katkısı hem uygulama önerileri açısından oldukça önemlidir. Aichhorn'a göre, toplumdışı veya suç içeren davranış *gizli uyumsuzluğa* (*inadaptation latente*) bağlıdır. Bu durumda, klasik pedagojide yapıldığı gibi baskıcı yöntemlerle söz konusu eylemin ortadan kaldırılmasına çalışmak yerine, bu uyumsuzluğu oluşturan etmenlere ulaşmak gerekir. Psikanaliz burada bir anlamda etiolojik soruşturma yapmakta kullanılmaktadır. Ergenin ruhsal durumu ancak uyumsuzluğa neden olan çatışma ortaya çıkarıldığında sağlıklı olarak değerlendirilebilir. Ona göre, başıboş gençliğin içinde bulunduğu durumun nedeni işte bu gizli uyumsuzluktur. Burada Aichhorn'un *başıboşluk* (*Verwarhloste*) olarak tanımladığı hem çevrenin hem de ergenin ruhsal yapısının yetersiz olmasıdır. Ergenin ailesi ve çevresi tarafından yeterince desteklenmemesi ve terk edilmesi dış başıboşluğu oluştururken, toplumsallaşmanın koşulu olan *engellenmeyi* (*frustration*) kaldırabilecek güçte bir dürtü kontrolüne sahip olmaması da iç başıboşluğu oluşturur. S. Freud, haz ilkesi ile gerçeklik ilkesinin bir karşıtlık oluşturduğunu ve uyarılmanın hemen doyuma yönelmek yerine geciktirilmesinin önemini vurgulamıştır. Aichhorn'a göre, eğitim burada haz ilkesiyle baş edebilmesine yardımcı olacaktır. Toplumdışı gençler

haz ilkesinin egemenliğinde hareket etmekte, dürtülerine hemen doyum aramakta ve dürtüleri dışında başka bir gerçeklik yokmuş gibi davranmaktadırlar. Bu gençlerde nevrozluda görülebileceği gibi, bastırılanın geri dönüşünün yarattığı bir suçluluk duygusu ortaya çıkmamaktadır. Aichhorn'un ergen psikanalizi için önemi, toplumdışı davranışın etiolojisini açıklayan bu kuramsal katkısının yanı sıra, ergen psikanalizinde aktarımdan, olumlu aktarımın kurulmasındaki zorluktan ve karşı aktarımdan ayrıntılı olarak söz eden ilk kişi olmasından da gelmektedir. Aichhorn, erişkinlerin psikanaliste kendi istekleriyle geldikleri, oysa ergenin başkaları tarafından, hele bir suç söz konusu ise zorla getirildiği ve ilk yapılması gerekenin ergenin işbirliğinin sağlanması olduğu görüşündedir. Aichhorn'a göre, tüm eğitim ve sağaltım çalışmaları bir anlama çabasıyla başlamalı, ergenin davranışlarının arkasındaki gizli anlamın çözülmesine çalışılmalıdır. Sağaltımın sürmesi için gerekli olan olumlu aktarım ancak bu şekilde sağlanacaktır. Ergen psikanalizinde *sağaltıcı* (*terapötik*) işbirliği ile olumlu aktarımın tanımları konusundaki tartışma bugün de sürmektedir. Tomkiewicz bu noktada Aichhorn'un yaklaşımını eleştirir ve ergenlerle çalışırken *sağaltıcı işbirliği* (*alliance thérapeutique*) ile olumlu aktarımın birbiriyle karıştırılmaması gerektiğini vurgular.

Burada kısaca özetlemeye çalıştığımız ve ergen psikanalizinde pedagojik kaygıların ve yaklaşımların ağırlıkta olduğu bu dönemin en önemli özelliği, ergene çocuktan yola çıkarak yaklaşılmasıdır. Ergendeki çocuk aranmakta, onun eğitilmesi ve eğitilerek düzeltilmesi hedeflenmektedir. Ergen psikanalizinde pedagojik kaygılar ve yaklaşımlar, ağırlığını 40'lı yıllara kadar koruyacaktır.

KURAMDAN UYGULAMAYA: ERGEN PSİKANALİZİNİN İKİNCİ DÖNEMİ

Ergen psikanalizi tarihinde ergenliğe bakış açısının belirgin bir biçimde değişmesi 1960'lı yıllarda başlar ve 1970'ten sonra giderek hızlanır. Bu ikinci dönemi tanı ve sağaltım kaygılarının ön planda olması nedeniyle *psikiyatrik dönem* olarak adlandırabiliriz.

İngiltere'de A. Freud, ABD'de P. Blos ve Fransa'da P. Mâle bu iki dönem arasında köprü işlevi görmüşlerdir.

Anna Freud, psikanalitik yaşamının ilk yıllarında Viyana'da Bernfeld ve Aichhorn ile çalışarak gençlik sorunlarıyla belli bir yakınlık kurmuştur. Çocuklarla ilgilenen ilk psikanalistlerden olan A. Freud, çocuk psikanalizinin erişkin psikanaliziyle aynı olamayacağını ve bu alanın özgünlüğünü savunmuştur. Aynı şekilde ergen psikanalizinin de hem erişkin hem de çocuk psikanalizinden farklı olması gerektiğini öne sürmüştür. A. Freud babasının görüşlerine katılır ve erinlikte ortaya çıkan dürtüsel ivmenin Benlik ve Altbenlik arasındaki dengeyi bozduğunu ve Benliği zayıflattığını belirtir. Oysa aynı dönemin diğer ünlü psikanalisti M. Klein, çocukluğun ilk dönemlerinin ruhsal yaşamın oluşumunda oynadığı çok önemli rolün üzerinde durmakta ve ergenliğin çocuksu oidipal çatışmanın yalnızca basit bir yinelemesi olduğunu savunmaktadır. A. Freud, 1936 tarihli *Benlik ve Savunma Düzenekleri* adlı yapıtının dördüncü bölümünü "Güçlü Dürtülerin Yarattığı Korkuyla Ortaya Çıkan Savunma Düzenekleri" başlığı altında erinlik olgularına ayırır. A. Freud'a göre, dürtülerin güçlenmesi ile Benliğin zayıflaması savunma düzeneklerinin katılaşmasına neden olacaktır. Ergenlik dönemine özgü savunma düzenekleri olarak anlıklaştırma ve çileciliği tanımlar. 1958 tarihinde yayımladığı Worcester konuşması, ergenlik üzerine o döneme kadar yapılan psikanalitik araştırmaların bir özeti niteliğindedir ve aynı zamanda tarihi bir dönemeci de muştulamaktadır. Söz konusu dönemeç, ergen psikanalizinde kuramsal çalışmalardan uygulamaya geçilmesidir. O yıllara kadar psikanalizin ergenlere uygulanması konusunda oldukça çekimser kalınmıştır. Anna Freud, en iyi öğrencilerinden olan Moses Laufer'ı bir çocuk psikanalizi merkezi olan, kendi yönettiği Hamstead Kliniği'ne bağlı bir ergen sağaltım birimi kurması konusunda cesaretlendirir. Böylece 1960'ların başında, sonradan bugünkü adıyla *Center for Research into Adolescent Breakdown*'a dönüşecek olan *Young Poeple Consultation Center* kurulmuş olur.

Mesleki kariyerine Kanada'da sosyal çalışmacı olarak başlayan Moses Laufer, daha sonra İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsrail'de göçmen çocukların kabul edildiği bir klinikte çalışmış ve şefinin

önerisi üzerine, Londra'ya psikanalist olmak için gelmiştir. Bir yandan Londra Psikanaliz Enstitüsü'ne devam ederken, bir yandan da sorunlu gençlerin eğitimleriyle uğraşan bir merkezde çalışır. Burada gençlerin içinde bulundukları durumun zorluğunu fark eden Laufer, A. Freud tarafından bu alana yönelmeye teşvik edilir.

M. Laufer erişkin hastalarının analizlerinden yola çıkarak öncelikle şu saptamada bulunur: Erişkin dönemin tüm psikopatolojisi ergenlik döneminde oluşan bir *kırılmaya* (*breakdown*) bağlıdır. Laufer'ın kırılma olarak tanımladığı ergenin cinselleşen yeni bedenini ve bedenindeki gelişmelerin yarattığı yeni olanakları reddetmesidir. Kırılma, ergenlikte kabul edilmekte güçlük çekilen gerçekliğe karşı bir savunma düzeneği olarak ortaya çıkmakta ve bunun içselleştirilmesi de erişkin dönemde görülen ağır patolojilere neden olmaktadır. Laufer için psikanalitik sağaltım, aktarım ile ergenlikte yaşanan bu kırılmanın canlandırılması, yeniden yaşanması ve neden böyle bir kırılmaya gereksinim duyulduğunun anlaşılmasını hedefler. Özetlemek gerekirse, Laufer ergenliği bir gelişim süreci olarak görür ve bu sürecin durmasını kırılma olarak adlandırır. Patolojiyi ortaya çıkaran da budur. Ergenlikte gelişme sürecinin hedefi, bu sürecin sonunda cinsel kimliğin değişmez ve geri dönüşsüz biçimde oluşmasıdır.

Laufer'ın yaklaşımındaki bir diğer önemli nokta, bedene verdiği önemdir. Ergenlik döneminde ortaya çıkan patoloji özellikle bedene karşı yıkıcı davranışlar biçimindedir. Sağaltım sırasında bu davranışların arkasında yatan bedene duyulan nefret ele alınmaya çalışılır.

Laufer, ergenleri çoğu kez haftada beş kez divan kullanarak izleyecek kadar erişkin psikanalizine yakın ve klasik bir tutum içindedir. Buna karşın, ergenlik gelişimi sürecinde ortaya çıkabilecek olan riskler konusunda analistin yansız kalmaması gerektiğini söyleyerek ergen psikanalizinin kendine özgü koşulları olduğunu kabul ettiğini göstermektedir.

Ergen psikanalizinde uygulamaya geçilmeden önce sağlam bir kuramın oluşması gerektiğini öne süren ve tarihsel olarak yukarıda değindiğimiz dönemeçte yer alan bir başka yazar Peter Blos'dur. Blos, 1962 yılında ABD'de yayımladığı *On Adolescence* adlı kitabına yazdığı önsözde, Freud'un, erinlikte ortaya çıkan

dönüşümlerin başlangıcının ve sonunun oldukça açık olduğu ancak arada olup bitenlerin belirgin olmadığının altını çizdiğini ve kendisinin de işte tam bu noktada tüm dikkatini ergenlik sürecinin ara evrelerini saptamaya yönelttiğini belirtir. Böylece ergenlik sürecini beş evreye ayıran P. Blos, kimlik gelişimini yalnızca libidinal kuramla açıklamanın yetersiz olduğu görüşünden hareket ederek Amerikan psikanalizinin çok önem verdiği nesne ilişkileri kuramını benimser.

Peter Blos, Mahler'in yaklaşımından yola çıkarak ergenliği ikinci bireyselleşme süreci olarak tanımlar ve ergenin yeni nesne ilişkileri kurabilmesi için içselleştirdiği birincil nesneden kendini uzaklaştırması gerektiğinin altını çizer. Blos'a göre, Oidipus karmaşası ancak ergenlikte gerçek anlamıyla sonuçlanır.

Laufer'ın İngiltere'de, Blos'un Amerika'da ergen psikanalizine getirdiği kuramsal katkılara ve uygulama alanındaki öncülüklere benzer bir gelişme Fransa'da da yaşanır. Fransız ergen psikanaliz okulunun kurucusu olarak kabul edilen Pierre Mâle, kuşağının tüm psikiyatr ve psikanalistleri gibi ergenlerle önce suçluluk ve toplumdışılık sorunsalı çerçevesinde ilgilenir. Mesleki kariyerine suçlu çocuk ve gençlerin izlendiği bir kurumda başlayan Mâle, ilk çalışmalarını bu alanda yapar. Daha sonra, 1948'de Paris'teki Sainte-Anne Hastanesi'nde kurduğu çocuk ve ergen rehberlik servisi, kısa sürede ergen psikiyatrisi ve psikanalizinin önemli bir eğitim merkezi haline gelir.

Fransız psikanaliz kuşağının ilk analistlerinden Lowenstein tarafından analiz edilen Mâle, 1932'de Paris Psikanaliz Kurumu'na üye olur ve 1953-1954 yıllarında aynı kurumun başkanlığını yapar. Mâle, ergenlik krizini 10-15 yaşları arasında yer alan *erinlik krizi* (*crise pubertaire*) ve 15 yaşından yirmili yaşlara kadar uzanan *gençlik krizi* (*crise juvénile*) olarak ikiye ayırır. Erinlik krizi, bedenin değişmesi sonucunda Kendilik (*soi*) ve beden hakkında kaygıların ortaya çıktığı ve ilk cinsel deneyimlerin gerçekleştiği dönemdir. Bu krizin normal sınırları aşmasını *erinlik uyumsuzlukları* (*dysharmonies pubertaires*) olarak adlandırır. Burada söz konusu olan, ruhsal savunma düzeneklerinin dürtüsel uyanış karşısında yetersiz kalmasıdır. Gençlik krizi ise bireyselleşmenin duygusal ve zihinsel süreçlerini içeren, gencin özgün (*original*) olma çabası

içinde olduğu bir dönem olarak tanımlanabilir. Mâle'ın yaklaşımı Debesse'in *gencin özgünlük krizi* (*crise d'originalité juvénile*) olarak adlandırdığı bakış açısına oldukça yakındır. Ancak, Debesse'in kriz karşısındaki yaklaşımı bir kriz pedagojisi iken Mâle psikanalitik psikoterapiyi önerir.

Pierre Mâle'ın öğrencilerinden Philippe Gutton, erinlikte ortaya çıkan ruhsal değişimi *erinsel* (*pubertaire*) olarak tanımlar. Erinsele damgasını vuran, ensestsel ve annebabayı öldürme düşlemlerinin yarattığı sarsıntıdır. Günümüz ergen psikanalizinin önemli isimlerinden olan Gutton erinselin açtığı yaraların kapandığı bir diğer dönemi, *ergensel* (*adolescens*) olarak tanımlar. Ergensele damgasını vuran ise Üstbenlik ve Benlik İdealinin oluşumudur. Bu iki dönem birbirini izlemekten çok, iç içe iki süreç oluştururlar. Gutton böylece erinlik krizi-gençlik krizi ayırımının üzerinde durarak, hem P. Mâle'ın hem de erinlik ve ergenlik ayırımını ortaya koyan S. Freud'un tezlerini geliştirmiş olmaktadır.

Ergen psikanalizinin pedagojik dönemden psikiyatrik döneme geçişini hazırlayan elbette yalnızca yukarıda sözü edilen yazarların çalışmaları değildir. Başka nedenler de söz konusudur. Bunlar arasında, psikiyatrinin 1950'li yıllardan itibaren psikiyatrik hastalıklar karşısında *önleyici* (*préventif*) yaklaşımı ön plana alması sayılabilir. Özellikle şizofreninin ergenlik veya genç erişkinlik döneminde başlıyor olması, psikiyatrinin yaşamın bu dönemiyle yakından ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur. Bir diğer neden psikanalizle ilgilidir. Birçok psikanalist erişkin psikanalizlerinden yola çıkarak ergenliğin erişkin öznenin oluşumundaki belirleyiciliğini fark etmiştir. Laufer bu analistlerin ilk örneklerindendir. Bugün de bir erişkinin analizine ergenlik krizinde kaldığı noktadan başladığı görüşü oldukça kabul gören bir tezdir. Artık, ergendeki çocuğa yönelmek yerine erişkindeki ergeni aramak söz konusudur. Düzeltmek ve eğitmek yerine sağaltım kaygısı ön plana geçmiştir.

Ergen psikanalizinde yeni dönemi hazırlayan bir diğer unsur toplumsal etmenlerdir. Gençlerin öncülüğünde ortaya çıkan 68 olaylarının elbette ekonomik, politik ve toplumsal nedenleri vardır. Bu toplumsal çalkantı psikanalistlerin ergenlik dönemiyle ilgilenmelerinin bir diğer nedenini oluşturmuştur. Baba otoritesine başkaldırı, cinsiyet ve kuşak farklarının yadsınması, ergenliğin

damgasını vurduğu bu çalkantının bilinçdışı nedenleri olarak düşünülmüştür. Annie Birraux'ya göre 68 olgusu bize, olgunluğa erişebilmenin yani Özne olmanın koşulunun ergenlikten geçmek olduğunu göstermiştir.

Ergen psikanalizinin bu yeni döneminde psikiyatri ve psikanalizi birbirine yaklaştıran ve üzerinde önemle durulması gereken bir diğer etmen *sınır durumlar* (*borderline*) kavramıdır. Psikanalitik çalışmalar sırasında analist-analizan ilişkisinde ortaya çıkan ve özellikle aktarım psikozu olarak tanımlanabilecek bazı beklenmedik durumlar, psikanalistleri bu kişilerin kişilik yapılarının daha ayrıntılı değerlendirilmesi gerektiği noktasına götürmüştür. ABD'de Otto Kernberg'in çalışmaları ile ön plana çıkan sınır patolojilerin konumuz açısından önemi, *sınırda* (*borderline*) yapıların tanımı ile ergenliğin tanımı arasındaki yakınlıktır. Klinik olarak birçok sınırda erişkin *büyümemiş ergen* görünümü verirler ve ergenlere özgü tutum ve davranışlarda bulunurlar. Psikodinamik açıdan ele alındığında da ergenler ve sınırda erişkinler arasında birçok benzerlik vardır. Benlik her ikisinde de zayıflamıştır ve kaygı ön plandadır. Benlik ergenlikte, artan dürtüsel baskılar karşısında zayıflar. Sınırda erişkinde ise dürtüsel doyumsuzluğun yarattığı yoksunluk ve ölüm dürtüsünün ortaya çıkması Benliği zayıflatır. Buna karşılık Üstbenlik gereğinden fazla güçlüdür. Aynı şekilde her ikisinde de benzer savunma düzenekleri ortaya çıkar: *Ayırma* (*spliting*) gibi arkaik savunma düzeneklerinin yanı sıra yansıtma, idealleştirme, yansıtmalı özdeşleşme, tümgüçlülük ve yadsımaya başvurulur. Bir başka ortak nokta, her ikisinde de narsisistik zayıflığın söz konusu olmasıdır. Ergenlikte bunun nedeni beden imgesinin zorunlu olarak değişmesi ve çocuksu nesnelerden vazgeçmenin yasıdır. Sınırda kişilikte ise ayırma ve yansıtma düzeneklerinin aşırı kullanımı narsisistik zayıflığa yol açar.

ÖZGÜN BİR ERGEN PSİKANALİZİ VAR OLABİLİR Mİ?

Yukarıda çok kısaca özetlemeye çalıştığımız gibi, ergen psikanalizi bir dönem pedagojiye yaklaşmış ve ergenlik dönemini çocuktan yola çıkarak değerlendirmiş, daha sonra tanı ve sağaltım kaygıları-

nın ön plana geçmesiyle psikiyatriye dayanmış ve erişkinden yola çıkarak ergenliği anlamaya çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında tarihsel süreç boyunca bağımsız bir ergen psikanalizinin varlığından söz etmek oldukça zordur. Belki de sorulması gereken, kuramsal bütünlüğü ve kendine özgü tekniği olan bir ergen psikanalizinin var olup olamayacağı sorusudur.

Psikanalitik bir çalışma yapılabilmesi için psikanalitik çerçevenin sağlam bir biçimde oluşturulması ön koşuldur. Oysa ergen psikanalizi uygulamalarında çerçeveyle ilgili çok önemli zorluklar ortaya çıkar. Ergenin kendi arzusuyla değil çoğunlukla annebabası tarafından getirilmesi, ergen yasal olgunluk yaşında olmadığında psikanalistin annebabaya karşı sorumlu olması, çoğu kez maddi bağımsızlığı olmayan ergenlerin seans ücretlerinin kendileri tarafından ödenmemesi, bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca haftalık seans sayısı, divan kullanılması gibi erişkin psikanalizinin kabul edilmiş kurallarının ergenlere göre yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Hatta psikanalistin temel tutumlarından biri olması gereken *yansızlığın* (*neutralité*) bile farklı bir şekilde tanımlanması zorunluluğu ortaya çıkar. Ergenlerle çalışan psikanalistlerin kendilerini kimi zaman pedagog, kimi zaman da psikiyatr konumunda bulmalarının nedeni budur. Öyleyse, ergenlerle çalışırken psikanalist kalmak çok zordur, diyebiliriz.

Ergen sıklıkla söylendiği gibi hem erişkin hem de çocuk değildir; ergen ne çocuk ne de erişkindir. Ergen psikanalizi de ne erişkin ne de çocuk psikanalizi olmalıdır. Erişkin ve çocuk psikanalizinde kullanılan çerçeve ve teknikler ergenlere aynen uygulanamaz. Ergenlerle çalışmak ergenliğe özgün bir analitik çerçeveyi ve tekniği zorunlu kılar.

Son yıllarda özgün bir ergen psikanalizinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar hızlanmıştır. Bu amaçla, 1993'te Avrupa Ergen Psikanalizi Derneği (*European Association for Adolescent Psychoanalysis*) kurulmuştur. Bu dernek, 1997'de Cenevre'de yapılan Avrupa Psikanaliz Federasyonu Kongresi'nde, federasyona bağlı psikanaliz enstitüleri bünyesinde erişkin ve çocuk psikanalizinden bağımsız bir ergen psikanalizi eğitim programı oluşturulması konusunda karar alınmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Aichhorn, A. (1925), *Jeunesse à l'abandon*, Privat, Toulouse 1973.

Barbey-Thurnauer, "L. Propos sur le destin traumatique d'Hermine Hug-Hellmuth, première psychanalyste d'enfants", *Journal de la Psychanalyse de l'Enfant*, 1989, S. 7, s. 286-306.

Bernfeld, S. (1919), "La psychanalyse dans le mouvemet de la jeunesse", Fr. çev.: D. Soubrenie, *Adolescence*, 1996, 14, S. 1, s. 205-211.

Birraux, A., "De la crise au processus", *Les cahiers du Collège International de l'Adolescent*, 1996, S. 1, s. 189-205.

Blos, P. (1962), *Les adolescents*, Fr. çev.: P. Truffert, F. Gantheret, 1. Basım, Stock Edit, Paris 1967.

Blos, P. (1967), "Adolescence et second processus d'individuation", Fr. çev.: F. Ladame, M Perret-Catipovic, *Adolescence et psychanalyse: une histoire*, 1. Basım, Delachaux et Niestlé, Lausanne 1997.

Braconnier, *A. La puberté prolongée*, Les cahiers du Collège International de l'Adolescence, 1996, S. 1, s. 107-110.

Cifali, M., Moll, J. *Pédagogie et Psychanalyse*, 1. Basım, Dunod, Paris 1985.

Cifali, M., "Auguste Aichhorn au risque du social", *Les cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 165-174.

Debesse, M. (1943), *L'Adolescence*, 17. Basım, PUF, Paris 1984.

Ferenczi, S. (1908), "Psychanalyse et pédagogie", *Oeuvres Complètes*, C. 1, Fr. çev.: *Coq Héron* ekibi, 1. Basım, Payot, Paris 1968.

Freud, A. (1936), *Le moi et les mécanismes de défense*, Fr. çev.: A. Berman, 2. Basım, PUF, Paris 1982.

Freud, A. (1958), "L'adolescence dans la théorie psychanalytique", *L'enfant dans la psychanalyse*, Fr. çev.: D. Widlöcher ve ark., 1. Basım, Gallimard, Paris 1976.

Freud, S. (1896), "L'hérédité et l'étiologie des névroses", *Revue Neurologique*, 4, 6; Türkçeye çev.: A. Beşiryan, *Cogito* 9, Güz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.

Freud, S. (1905), *Trois essais sur la théorie sexuelle*, Fr. çev.: P. Koeppel, Gallimard, Paris 1987.

Freud, S. (1907), "Les explications sexuelles données aux enfants", *La vie sexuelle*, Fr. çev.: D. Berger, J. Laplanche ve ark., 10. Basım, PUF, Paris 1995.

Freud, S. (1909), "L'Homme aux rats. Remarque sur un cas de névrose obsessionnelle", *Cinq Psychanalyses*, Fr. çev.: M. Bonaparte, R. Loewenstein, 13. Basım, PUF, Paris 1985.

Freud, S. (1915), "Pulsions et destins des pulsions", *Métapsychologie*, Fr. çev.: J. Laplanche, J. B., Pontalis, Gallimard, Paris 1968.

Freud, S. (1920), "Au dela du principe du plaisir", *Essais de psychanalyse*, Fr. çev.: S. Jankélévitch, Payot, Paris 1979.

Geissmann, C., Geissmann, P., *Histoire de la psychanalyse de l'enfant*, 1. Basım, Bayard, Paris 1992.

Givre, P., "Des explications sexuelles données aux adolescents", *Les cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 111-124.

Gutton, P., *Le pubertaire*, 1. Basım, PUF, Paris 1991.

Gutton, P., *Adolescens*, 1. Basım, PUF, Paris 1996.

Huerre, P., Le Fourn, J-Y., "L'Adolescence ou la légende du siècle", *Les Cahiers du Collège International d'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 13-28.

Hug-Hellmuth, H. (1914), "La psychanalyse de l'enfant et la pédagogie", *Essais Psychanalytiques*, Fr. çev.: D. Soubrenie, 1. Basım, Payot, Paris 1991.

Hug-Hellmuth, H. (1921). "De la technique de l'analyse de l'enfant", *Essais Psychanalytiques*, Fr. çev.: D. Soubrenie, 1. Basım, Payot, Paris 1991.

Kayaalp, L., "İlk Çocuk Psikanalisti Von Hug-Hellmuth ve Çocuk Psikanalizinde Pedagoji-Analiz İlişkisi Sorunsalına Katkıları", *Türk Psikiyatri* dergisi, 1994, 5, 3, s. 163-169.

Kernberg, O. (1975), *Les troubles limites de la personnalité*, Fr. çev.: D. Marcelli, 1. Basım, Privat, Toulouse 1979.

Klein, M. (1925), "Contribution à l'étude de la psychogénèse des tics", *Essais de Psychanalyse*, Fr. çev.: M. Derrida, 1. Basım, Payot, Paris 1984.

Klein, M. (1932), "La technique de l'analyse des enfants à l'époque de la puberté", *La psychanalyse des enfants*, Fr. çev.: J. B. Boulanger, 5. Basım, PUF, Paris 1978.

Laufer, M., "The Breakdown", Fr. çev.: V. Jolly, *Adolescence*, 1983, 1, S. 1, s. 63-70.

Laufer, M., Laufer, M. E. (1984), *Adolescence et rupture du développement*, Fr. çev.: M. Gibeault, 1. Basım, PUF, Paris 1989.

Lossenard, J., "Auguste Aichhorn et la délinquance juvénile en Europe", *Les Cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 133-163.

Mâle, P. (1955), "Psychothérapie chez l'adolescent", *La crise juvénile*, 1. Basım, Payot, Paris 1982.

Mâle, P. (1956), "Etude psychanalytique de l'adolescence", *La crise juvénile*, 1. Basım, Payot, Paris 1982.

Mâle, P. (1964), "La crise juvénile", *Psychothérapie de l'adolescent*, 2. Basım, Payot, Paris 1980.

Mâle, P. (1971), "Quelques aspects de la psychopathologie et psychothérapie à l'adolescent", *La crise juvénile*, 1. Basım, Payot, Paris 1982.

Marcelli, D., Braconnier, A. *Psychopathologie de l'Adolescent*, 2. Basım, Masson, Paris 1988.

Marty, F., Ouvry O., Soubrenie D., "Bernfeld, la psychanalyse et les mouvements de jeunesse", *Adolescence*, 1996, 14,1, s. 199-203.

Marty, F., "Emergence des notions d'adolescence et de puberté dans l'oeuvre de S. Freud", *Les cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 83-97.

Ouvry, O., "L'adolescence dans les minutes de la Société Psychanalytique de Vienne", *Les cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 61-82.

Parman, T., "Psikanalitik Çerçeve", *Türk Psikiyatri* dergisi 1996, 7,1; s. 29-32.

Penot, B. "Ergenlik Üzerine Bir Söyleşi", Türkçeye çev.: T. Parman, *3P* dergisi, 1997, 5 (Ek sayı 4); s. 21-23.

Peret-Catipovic, M., Ladame, F. *Adolescence et psychanalyse: une histoire*, 1. Basım, Delachaux et Niestlé, Lausanne 1997.

Tomkiewicz, S. Aichhorn, "Reich et l'Adolescence", *Les Cahiers du Collège International de l'Adolescence*, 1996, S. 1, s. 175-186.

Ergenlerle Yapılan Klinik Görüşmenin Çerçevesi[1]

Ergenlerle yapılan klinik görüşmelerin nasıl olması gerektiğinden söz etmeden önce genel olarak psikiyatride klinik görüşmenin nasıl yapıldığı ve tarihçesi üzerinde durmak gerekiyor.

Psikiyatride klinik görüşme ilk kez 19. yüzyıl başında, akıl hastalarını zincirlerinden kurtaran hekim olarak tanınan Fransız psikiyatr Pinel tarafından, ruhsal olarak hasta olan kişiyi normal olandan ayırmak amacıyla kullanılmıştır. Burada Pinel'in hapishaneye kapatılacak olanla akıl hastanesine kapatılacak olanı birbirinden ayırmayı amaçladığı, yani *Tıbbi-hukuki* (*mediko-legal*) bir hedefinin olduğunun altı çizilmelidir. Tıbbi-hukuki bir amaçla ortaya çıkan *klinik görüşme* giderek, hekimlikteki ilerlemelere koşut olarak hastalığın gelişiminin (*prognoz*) ve sağaltımının belirlenmesini de amaçları arasına katmıştır.

Günümüz psikiyatri uygulamasında ise klinik görüşmeye iki amaçla başvurulmaktadır. Bu amaçlardan birincisi, klinik tanıya götürecek verileri toplamak, yani psikiyatrik değerlendirme yapmaktır. Diğer bir deyişle, psikiyatrik muayenedir. Bu aynı zamanda hastalığın ilerleyişi hakkında da bir bilgi edinilmesini sağlar. İkinci amaç ise görüşmeden sağaltıcı bir sonuç yani sağaltıcı bir etki beklenmesidir. Bu, psikanalizin psikiyatriye kazandırdığı bir yeniliktir. Söz konusu iki amaç kuramsal olarak birbirinden ayrı ele alınabilse de uygulamada birbiriyle iç içedirler. Yani klinisyenle her karşılaşmanın hasta üzerinde terapötik bir etkisi vardır. Bu etki klinik değerlendirme amaçlı ilk görüşmeler için de geçerlidir. Sorunun netleştirilmesi çabası bile bir iyileşme sağlayabilir. Bir ya da birkaç görüşme sonunda "sorunlarının farkına varan" ve "çözüm yollarını aramaya koyulan" kişilere sıklıkla rastlanır.

---

1 Bu yazı, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı* dergisinin 1995 (3) tarihli 2. sayısında "Ergenlerde Psikiyatrik Görüşmenin Çerçevesi" başlığıyla yayımlanmıştır.

Bu durum, özellikle ergen psikiyatrisi klinisyenlerinin oldukça yakından tanıdıkları bir olgudur. Ergenlerle yapılan her görüşmenin terapötik bir etkisi olacaktır. Ergen yeni ve değişik bir ilişkiye her zaman açıktır. Bu, klinisyende de *sağaltıcı* (*terapötik*) ilişkinin rahat kurulabileceği ve sağaltıcı gelişmenin büyük oranda bu ilişkiye bağlı olacağı duygusuna yol açar. Çünkü ergenle klinisyen etkileşimi daha ilk görüşmeden başlayarak yoğun ve hızlı gelişen bir aktarımsal bağın etkisi altına girmiştir. Bu yoğun aktarımsal bağ, sağaltıcı sürecin gereksinim duyduğu enerjiyi sağladığından olumludur. Ancak, klinisyenin ergenin patolojik yansıtmalarına hedef olması gibi önemli bir zorluğu da beraberinde getirir. Ergenle yapılan her görüşmenin sağaltıcı bir yanı olmasının kaçınılmazlığı *sağaltıcı çerçeve* kavramı üzerinde ayrıntılı olarak durmayı gerektirmektedir.

Sağaltıcı çerçeve deyimini, İngilizce *therapeutic setting* ve Fransızca *cadre thérapeutique* sözcüklerinin karşılığı olarak öneriyoruz. Psikanalizin ortaya attığı bir kavram olan çerçeve, analistin analitik sürecin ortaya çıkması ve gelişimi için zorunlu koşul olarak belirlediği kuralların bütününü tanımlar. Bunlara hem analist hem de analizden geçen uymak zorundadır. Winnicott 1956'da analitik çerçeveyi, *sağaltıcı düzeneğinin oluşturulmasındaki ayrıntıların bütünü* olarak tanımlamıştır.

Sağaltıcı çerçeve aslında bir geçiş alanı oluşturur. Bu, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve toplumsal gerçeklikle simgesellik arasındaki geçiş alanıdır. Aktarımsal ilişki ve terapötik süreç bu alan içerisinde oluşur. Bu nokta, klinik görüşmenin basit gibi görünen ayrıntılarının aslında sağaltıcı çerçevenin unsurlarından olmaları nedeniyle çok önemli olduğunu gösterir. Sağaltıcı çerçeve, elbette yalnızca ergenlerle yapılanların değil, tüm yaş gruplarındaki klinik görüşmelerin kurallarını belirler. Ancak ergenlerle yapılan görüşmelerde çerçevede bazı farklılıklar olması, ergenlik dönemindeki bireyin hem ailesel hem de bireysel durumu nedeniyle zorunludur.

KLİNİK GÖRÜŞMENİN ÇERÇEVESİ

Klinik görüşmenin çerçevesinde ilk belirlenmesi gereken görüşmenin kimlerle yapılacağıdır. Ergen klinisyenle görüşmeye çoğu

kez yalnız gelmez. Genellikle annebabası ve çoğunlukla da onların zorlamasıyla gelir. Dolayısıyla ilk görüşme çoğu zaman oldukça gergin bir havada yapılır. Ergen orada isteği dışında bulunmaktan öfke duyar, hatta bunu dile de getirebilir. Bu öfke kimi zaman taşkın hareketler ve sözlerle, kimi zaman da tersine tam bir sessizlikle, yani ergenin konuşmayı reddetmesiyle ortaya çıkar. Bu gerginliği aşabilmek için genellikle görüşmenin iki etapta yapılması önerilir. Yani ergen önce annebabasıyla birlikte görülür, daha sonra onunla yalnız olarak görüşülür. Görüşmenin bu ilk bölümünde klinisyen annebabanın sorun ve yakınma olarak aktardıklarını dinlemek zorunda kalabilir. Çoğunlukla annebabanın talepleri sonucu gerçekleşen klinik görüşmede amaç, annebabanın aktardığı sorunların ve yakınmaların klinik anlamda bir belirti oluşturup oluşturmadığının saptanmasıdır. Klinisyen söz konusu sorun ve yakınmaların ne zaman ve nasıl başladığını öğrenmeye, şu anda var olduğu söylenen krizin ortaya çıkışının nedenlerini ve gelişimini saptamaya çalışmalıdır.

Görüşmenin ergenle yalnız yapılan ikinci bölümünde ise annebabayı dinlemekte gösterilen sabır ergenden esirgenmemelidir. Ergenle yalnızca görüşmeyi gerektiren konular, yani sorunlar ve yakınmalar değil, ilgi alanları, bireysel ve grupsal etkinlikleri ve kısaca günlük yaşamının ayrıntıları da ele alınmalıdır. Ergenlik temelde bir bireyleşme süreci olduğuna göre, klinisyenin görüşmenin bir bölümünü ergenle yalnız yapması, bu sürecin farkında olduğunu, onu bir birey olarak gördüğünü ve buna saygı duyduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ergen bu görüşmeyi çapraşık duygularla yaşar. Bir yandan tek başına klinisyenin karşısında bulunmaktan ürker, bir yandan da bir "birey" yerine konmuş olmaktan memnuniyet duyar. Ayrıca annebabasının olmadığı bir ortamda konuşmak, onlara karşı geliştirdiği "isyankâr tutumu" anlamsız kılar ve görüşmedeki gerginlik azalır.

Görüşmenin her iki bölümünde de uyulması gereken en önemli kural, klinisyenin ergen ve annebabası arasında aynı duygusal mesafeyi korumasıdır. Klinisyen taraf tutmak zorunda değildir. Amacı, hem ergenin hem de annebabanın gerginliklerini yatıştırmak ve eğer bir psikiyatrik sorun söz konusu ise buna çare bulmaya çalışmaktır. Duygusal mesafenin dengeli olmasının en çok

gerektiği alanlardan biri, ergenin ve ailesinin klinisyene aktardığı sırlar konusudur. Klinisyen, tıbbi etik gereği her hastanın kendisine verdiği sırrı saklamak zorundadır. Ancak ergenlerle çalışırken meslek sırrına sadık olmak sanıldığı kadar kolay değildir.

Hekimlikte meslek sırrı Hipokrat'tan beri gündemdedir. Ancak sır, psikanalitik uygulama için de önemli bir yere sahiptir. S. Freud 1895'te J. Breuer ile birlikte yazdığı *Histeri Üzerine İncelemeler* adlı yapıtında şöyle der: "Benim için önemli olan hastanın sırrını saptamak ve onu yüzüne vurmaktır." Freud o yıllarda gerçeğin bilinmesinin sağaltıcı olduğu düşüncesinin etkisi altındadır. Ancak daha sonra, sağaltıcı etkiye neden olanın aktarımın çözümlenmesi olduğunu bulacaktır. Ama bugün bile sırları zorlayarak gerçekleri ortaya çıkarmaya çabalamak klinisyenlerin önemli hedeflerinden biridir.

Ergen psikiyatrisi alanında sır konusunun iki yönü vardır. Bunlardan birincisi annebabanın ya da diğer aile bireylerinin klinisyenle paylaşmak isteyecekleri sırlardır. İkincisi ise ergenin klinisyene aktaracağı sırlardır. Bazı yazarlar, annebabanın aktaracağı sırların tüm aile bireyleri ve o arada ergenin önünde ele alınmasını önerirler. Bu görüşü savunanlar, ergen ve ailesiyle yapılan ilk görüşmeler sırasında ve sağaltıcı çerçeve saptanırken, klinisyenin aile tarafından kendisine aktarılan her bilgiyi –ve sırları da– ergenle paylaşmak durumunda kalacağını belirtmesini önerirler. Bu önlem sayesinde klinisyen, aile bireyleri tarafından kendisine yönlendirilecek manipülasyonlardan ve birtakım önemli sırlara gereksiz yere ortak olarak onları yüklenmekten kendini korumuş olur.

Ancak bu konuda farklı bir görüş daha vardır. Bu görüşü savunanlara göre, sır her zaman zararlı bir olgu değil, tersine ruhsal yapının oluşumu için gerekli bir olgudur. Kendine ve yalnız kendine ait düşünceler üretmek, Benliğin özne olabilmesinin vazgeçilmez koşullarından biridir. Bu açıdan bakıldığında, annebabanın klinisyene aktaracağı sırlar aile için yapılandırıcı bir özelliğe sahipse ergene aktarılmayabilir. Aynı şekilde ergenin klinisyenle paylaşacağı sırlar konusunda da sırrın sır olarak kalmasının yapılandırıcı ve öznelleştirici özelliği olduğu hatırlanmalıdır. Öznenin bir sırra sahip olabilmesi kendine ait bir ruhsallığa sahip olması anlamına gelir ki, bunun ergenlikteki karşılığı özerkleşmedir.

Ancak uygulamada ergenin klinisyene aktardığı sırlar birtakım teknik güçlükler yaratır. Ergenin her söylediğini annebabasına aktarmak hem onun bireyselleşme, özerkleşme sürecinin farkında olmamak hem de daha başından güvenini yitirmek demektir. Öte yandan klinisyen sırrı korumak pahasına kendini ve ergeni güç duruma düşürmemelidir. Çünkü ergenler bazen ailelerine doğrudan söyleyemediklerini klinisyene aktararak ondan bunları annebabasına aktarmasını, ama elbette tersini söyleyerek isterler. Ergen çevresine klinisyen yoluyla bir SOS mesajı göndermektedir. Ancak aynı anda bunun bir sır olarak kalmasını da istemektedir. Ergenlerde çok yaygın olan bu tavır klinisyeni zor durumda bırakır. Klinisyen kendini sırrı saklama cenderesine sokmuşsa öğrendiği sırrın ağırlığı altında ezilir. Ya da tersine, ergenin güvenini yitirmeyi göze alarak sırrını açığa vurur.

Öyleyse şu soru sorulabilir: Klinisyen bu sırrı saklamalı mıdır? Ya da hangi noktaya kadar saklamalıdır? Burada belli bir esneklik söz konusu olabilir. Bu durumda genellikle önerilen, daha başında ergeni uyarmak ve belki de şöyle demektir: "Burada konuştuklarımız burada kalacak. Ancak bir klinisyen olarak tek başına çözemeyeceğim durumlar ortaya çıkarsa ya da bu tür konuları konuşursak, sizi de bundan haberdar ederek bunları annebabanızla, başka klinisyenlerle veya gerekli kişilerle paylaşırım. Bu, benim klinisyen olarak hastam için doğru olduğuna inandığımı yapmak zorunda olmamdan kaynaklandığı kadar, sizin henüz reşit olmamanızdan ve kanunen annebabanızın veya diğer erişkinlerin sorumluluğu altında olmanızdan da kaynaklanır." Ergenlerin büyük bir bölümü bu formülü anlar ve bu konuda rahatlar. Böylece klinisyen hem kaldıramayacağı bir sır yükünün altında ezilmemiş olur hem de ergenin sırlarının saklayabileceği kadarını yüklenerek güvenini kazanır.

Sağaltıcı çerçeveyi oluşturan diğer önemli öğeler, görüşmeye katılanların tanıtılması, görüşmelerin saat, yer ve sürelerinin belirtilmesidir. Klinisyen yalnız çalışmıyorsa, görüşmelere katılan ve klinik ekibi oluşturan kişileri hem ergene hem de ailesine tanıtmalıdır. Bu, özellikle stajyerlerin bol bulunduğu eğitim kurumlarında önemlidir. Böylece herkes birbirini tanımış ve neden orada bulunduğunu anlamış olur. Aynı şekilde, hem tanı hem de sağaltım amacıyla yapacağı görüşmelerin tarih ve yerlerine, sıklığına, bu

görüşmelere kimlerin katılacağına, hem ergen hem de ailesiyle birlikte karar vermeli, bu ayrıntılar herkes için net olmalıdır. Burada, çok özel ve acil durumlar dışında, bir ergenin sorununun saptanması ve sağaltımın planlanması için birden fazla görüşmeye gerek olduğunu da belirtmek gerekir. Klinisyen bu olanağı hem kendine hem de ergene tanımalıdır. On on beş günlük bir süreye yayılabilecek iki veya üç görüşme aynı zamanda, ailenin ve ergenin sorunlara yaklaşımda gösterebilecekleri esnekliğin değerlendirilmesi olanağını da sağlar. Her görüşmede bir sonrakinin tarihi saptanmalı, randevu alma ergenin girişimine bırakılmamalıdır. Çünkü bu, çoğu kez ergenin kaldıramayacağı bir yüktür.

SONUÇ

Klinik, Yunanca "kline", yatak sözcüğünden kaynaklanır ve klinik muayene terimi genel tıpta hastanın fiziksel muayenesi anlamında kullanılır.

Oysa psikiyatride hasta klinisyen ilişkisi genelde konuşmanın, sözün ön planda olduğu görüşmelerden oluşur. Öte yandan söze dayanan bu ilişkide belli bir asimetri söz konusudur. Taraflardan biri konuşur, istekte bulunur, öteki dinler. Hemen tüm yaş gruplarından hastalar tarafından güçlükle yaşanan bu asimetri ergenler için kimi kez dayanılmazdır. Ergenler genelde kendilerine eşit gördükleri, eşit bir ilişki kurabildikleri kişileri yeğlerler. Psikiyatrik görüşmelerde çerçevenin net olması, hasta için olduğu kadar klinisyen için de bağlayıcı olması, klinisyenin hastanın gözünde uyandırabileceği tümgüçlülük görüntüsünü sınırlar ve söz konusu asimetriyi biraz olsun dengeler. Böylece hasta kadar klinisyenin de birtakım kurallara uymak zorunda olduğu gösterilmiş olur. İşte bu nedenle klinik görüşmenin çerçevesinin belirlenmesi hastanın, özellikle de ergen hastanın klinisyene güven duymasını ve dolayısıyla sağaltıcı çalışmayı kolaylaştırır.

KAYNAKÇA

Castarède, MF, Chiland C., "L'entretien avec l'adolescent", *L'entretien clinique*, PUF, Paris 1983, s. 102-117.

Chiland, C., "Introduction: qu'est-ce qu'un entretien clinique?", *L'entretien clinique*, PUF, Paris 1983, s. 9-27.

Castoriadis-Aulagnier, P., "Le droit au secret: condition pour pouvoir penser", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1976, S. 14, s. 141-157.

Freud, S., Breuer, J. (1895), "Studien über Hysterie", Fr. çev.: A. Berman, *Etudes sur l'Hysterie*, PUF, Paris 1956.

Laufer, M., "Psychopathologie de l'adolescent, Quelques principes d'évaluation et de traitement", *Adolescence*, 1983, C. I, No.1, s. 13-27.

Marcelli, D., "Cadre de consultation a l'adolescence et secret de famille", *Nervure*, 1994, C.VII, No.2, s. 71-81.

Marcelli, D., "L'entretien et son évaluation", EMC, 1991, 37213 A 10, s. 1-9.

Marcelli, D., Braconnier, A., "L'entretien avec l'adolescent", *Psychopathologie de l'adolescent*, Masson, Paris 1988, s. 57-73.

Parman, T., "Psikanalitik Çerçeve", *Türk Psikiyatri* dergisi, 1996, Cilt 7, Sayı 1, s. 29-32.

Pichot, P. (1983), *Un siecle de psychiatrie*, Roche, Paris 1973.

Sanchez-Gardenas, M., Robin, D., "Sur l'usage du secret dans la consultation", *Nervure*, 1994, C.VII, No 2, s. 71-81.

Winnicott, W. (1956), "Primary Maternal Preoccupation", Fr. çev.: J. Kalmanovitch, *De la pédiatrie à la psychanalyse*, Payot, Paris 1969, s. 285-291.

Kendini Tarihlendirme Süreçleri Olarak Ergenlik ve Psikanaliz[1]

Ergenlik döneminde bedende oluşan ani ve kökten değişim ve bu değişimin ergenin ilişkiler dünyasındaki yankıları, "Ben kimim?" sorusunu elbette gündeme getirecektir. Bu sorunun yanıtı birey olmanın tanımındadır. Ama bu tanım, ancak kendine bir geçmiş oluşturmakla yapılabilir.

Taner Timur, *Osmanlı Kimliği* adlı yapıtında Braudel'in kimlik sorununu, "geçmişle bugün arasında bir uyum sağlama sorunu" olarak ele aldığını belirtir. Geçmişle bugün arasında uyumun nasıl sağlanacağı ise geçmişin iyi bilinmesinden geçmektedir. Toplumsal tarih açısından geçmişi iyi bilmek, ona günümüzün rasyonel ve evrensel değerleri açısından bakabilmekle olasıdır. Bireysel tarih söz konusu olduğunda ise ergenlikte edinilmesi zorunlu olan, erişkin yaşama ait yeni değerler açısından geçmişe, yani çocukluğa yeniden bakmak gerekmektedir. Toplumsal yapılar içindeki bireyin ona sunulan, mutluluk sağlayan yaşam düzenini ve bununla ilişkilendirilen toplumsal tarihi kendisinin bir parçası sayması gibi, çocuk da bireysel, ailevi ve toplumsal tüm tarihleri kabullenir.

Toplumsal tarih ise krizlerin tarihidir: İktisadi çelişkilerden toplumsal krizler ortaya çıkar. Kriz dönemlerinde toplumsal kimlik ve dolayısıyla toplumsal tarih sorunu ön plana çıkar. Bireysel ölçekte ise toplumsal düzeyde görülen krizlerin eşdeğerlerinden biri de biyolojik gerekliliklerle, yani erinlikle ortaya çıkan ergenliktir. Ergenlik döneminde de kimlik sorunu ve buna bağlı olarak bireysel tarihin sorgulanması gündeme gelecektir.

1 Bu yazı, *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1997, 2 (4)'te yayımlanmıştır.

KENDİNİ TARİHLENDİRME SÜRECİ OLARAK ERGENLİK

Ergenlik dönemi denilen bu ilk kez kendini "yeniden" oluşturma, kendini "yeniden" tarif etme dönemine ait en önemli çabalardan biri, geçen ve yitirilen zamanın, öznenin yaşamının sonuna dek sürdüreceği ve ruhsal yapının sürekliliğinin garantörü olan "özyaşamöyküsel bir etkinlik" içerisinde anlamlandırılmasıdır. İlk kez ergenlikte "kaleme alınacak" olan bu "özyaşamöyküsü" (*otobiyografi*) erişkin yaşam boyunca sürekli değişikliğe uğrayacaktır. Geçmiş yaşantının bu şekilde sürekli yeniden yazılması çabası, bireyin "şimdi" denilen o elle tutulmaz anı tarif edebilmesinin koşuludur.

Öyleyse, erişkin yaşam sürecinin ergenlikte yazılmaya başlanan ve her an değişikliğe uğrayan bir "kendini tarihlendirme" (*autohistorisation*) çabası olduğunu söyleyebiliriz. Erişkin yaşamda kimliğimiz dediğimiz, aslında kendimizi cinsiyetimize, mesleğimize, sosyal ve medeni durumumuza göre tanımladığımız ve temellerini kendi kişisel tarihimize bağladığımız göndermeler bütünü değil midir? Ancak bu özyaşamöyküsel göndermeler, yaşam boyunca çeşitli değişimlere uğrasalar da ruhsal sürekliliğin ve bireyselliğin kanıtları olan oturmuş değişmezlerin izini taşırlar. Bellek adı verilen organik yapının temellerini oluşturan bu oturmuş değişmezler dün-bugün-yarın arasında bir bağ kurulabilmesinin, yani şu anda yaşananlarla geçmiştekiler ve geleceğe ait düşlemler arasında ilişki oluşturabilmenin koşuludur. Çocukluk sırasında oluşturulan ve özyaşamöyküsünün üzerinde yükseleceği bellek temelleri, öznenin iki temel gereksinimini karşılamasına olanak sağlar. Bunlardan ilki bireye, hiçbir zaman sorgulamasına ve şüpheye düşmesine gerek bırakmayacak kesinlikte bir akrabalık ve "soygeçmiş dizgesi" sunmasıdır. İkincisi ise aşkını, nefretini, ıstırabını ve neşesini, yani duygulanımını sözcüklere dökebileceği anlambilimsel alanın, Fransız psikanalisti Aulagnier'nin terimi ile *temel dilin* (*langâge fodamental*) oluşturulmasıdır. Daha sonra, yaşam boyunca ortaya çıkabilecek olan tüm değişimlerden korunacak olan bu temellerin, bireyin çocukluğunu bir öncül olarak kabullenmesini, varlığının nedeni ve kaynağı olarak göreceği bir geçmiş oluşturmasını sağlayacağı açıktır. İşte bu nedenle ergenlikte oluşan ani ve kökten

değişimlerin kökenleri biyolojik ve fizyolojik olsa da bireysel tarih sorununu gündeme getirmeleri kaçınılmazdır.

Bu noktada ergenlik birbirini izleyen iki evreyi tamamlar: Birincisi, her türlü unutkanlığa karşı korunmaya alınacak ve özdeşleşim sürekliliğinin güvencesi olacak olan bellek temellerinin seçimi. İkincisi ise kişisel tarihten hareket ederek gelecekteki ilişkiler dünyasının oluşturulmasıdır.

Birinci evre, bireyin içinde kaybolmadan hareket edebileceği, yani özdeşleşimlerini yapabileceği özdeşleşim alanının düzenlenmesi ve oturmuş konumların keşfi demektir. İkinci evrede ise nesne ilişkileri alanının oluşumu ve arzunun ve doyumun taşıyıcıları olarak nesne seçimi söz konusudur.

Elbette her iki evrenin gerçekleşmesi bastırma düzeneğinin oluşmasıyla bağlantılıdır. Çocukluktan anımsananlar bastırmanın eksik ya da tersine fazla olmasıyla doğrudan ilişkilidir. İlk ilişkilerin taşıyıcısı olan nesne tasarımlarının yeterince bastırılmaması yeni nesne ilişkilerini olanaksız kılacaktır. Çocukluk bitmemiş bir sayfa olarak kalacak, ruhsal bütünlükte zaman karmaşası ortaya çıkacak, bu da psikozun yolunu açacaktır. Öte yandan, fazla bastırma da *çocuksu unutkanlığı* (*amnesie infantile*) yoğunlaştıracak ve bireyin geçmişini bütünüyle benimseyememesine yol açacaktır. Bu noktada Piera Aulagnier, özdeşleşme sorunsalı ile ilişki sorunsalı ve nesne libidosu ile narsisistik libido arasındaki bağlantıya gönderme yapar. Onun için narsisistik libido özdeşleşme libidosudur. Bu açıdan bakıldığında, özdeşleşim sürecini yönlendiren değişim ilkesi ile süreklilik ilkesinin birbirleriyle bağdaşım içinde olmaları gereklidir.

Süreklilik ilkesi (*principe de permanence*), öznenin arzusunun özgünlüğünün güvenilir unsuru olarak yaşamanın ilk yıllarında oluşan *ilişkiler kalıbının* (*matrice relationnelle*) sürekliliğini sağlar. Bundan sonra tüm nesne seçimleri bu kalıba göre olacaktır. *Değişim ilkesi* de (*principe de changement*) bu kalıbın içini dolduracakların çeşitliliğini sağlar. Yani nesne seçimleri ve nesne yatırımlarının çeşitliliği bu ilkeye uygun olarak gerçekleşecektir.

Bu şekilde nesne ilişkileri alanının özdeşleşme konumlarına bağlı kalması, öznenin kendi sürekliliğini hissetmesi sonucunu doğurur. Özdeşleşme ve ilişki devinimleri zamandan soyutlanamaz, çünkü peş peşe benimsenen nesneleri ve özdeşleşme konumlarını

birbirine bağlayan zamandır. Çocukluk bireye şimdiyi hissedebilmesi ve geleceği benimseyebilmesi için gereken temelleri sağlar. Öyleyse bireysel tarih ancak çocukluktan yola çıkarak kurulabilir.

BİR TARİHÇİ ÇIRAĞI OLARAK ERGEN

Sıklıkla söylendiği gibi, ergen hem erişkin hem çocuk değildir. Ergen ne artık çocuktur, ne de henüz erişkin. Çocukluk geçmişi temsil eder, erişkinlikse geleceği. Bu geçiş dönemi, geçmişin belleğe yerleştirildiği ve kişisel tarihin yazılmaya başlandığı dönemdir. Ergenin ilgisi kendi bireysel tarihine ve oradan da ailesinin tarihine yönelir. Sorular sorar, sırları deşer. Doğumuyla, bebekliğiyle ilgili merakları gündeme gelir. Bireysel geçmişinin yanı sıra ailesinin geçmişini de araştırır. Soyağaçları çizer, aile mitlerini sorgular. Aulagnier'nin ünlü terimini ergenlere uyarlarsak, ergen bir *tarihçi çırağıdır* (*apprenti-historien*).

Bu dönemde geçmiş önem kazanmaktadır, çünkü bugünün geçiciliğinin farkına varılmıştır. Gizil dönemin durağanlığından sonra, Jean-Jacques Rassial'ın dediği gibi, "ergenlikte zaman hızlanır." Geçip giden zamanın bir daha geri gelmeyeceğinin farkına varılması, ergeni yazmaya iter. Günlük olayları, yaşananları yazıya dökmek, birçok başka anlamlarının yanı sıra, bir "vakanüvis" yani tarih yazıcısı olarak kendi tarihini yazmanın yolunu açar. Tarih atılır, not düşülür. "Şimdi" yaşanmış ve kâğıda geçirilmiştir. Günlük, şimdinin inkâr edilemez kanıtı olarak bir yandan dünün yaşanmış olduğunu gösterir, öte yandan da yarının yaşanacağını. İşte bu nedenle, günlükler ve anı defterleri ergenliğin vazgeçilmez nesneleridir.

BİR TARİHLENDİRME ÇABASI OLARAK PSİKOTERAPİ

Veyne, "tarihin konusu insandır" der. Tarihi kronolojiden ayıran ise yorumdur. Psikanalizin konusu ise bireyin tarihidir ve elbette geçmişi yorumlamaktır. Yorumun amacı bugünü ve bugün var olan sorunu anlamlandırmaktır.

Fransız ergen psikiyatr ve psikanalist Philippe Jeammet, ergenlik dönemi psikanalizinin amaçları arasında, semptomların ortadan

kaldırılmasının, ergenin dış gerçekliğe uyum sağlaması noktasında erinliğin değiştirdiği ve cinselleştirdiği bedenin yeniden benimsetilmesinin sayılabileceğini belirtir. Narsisistik sorunsal açısından ise özdeşleşme sürecinin yeniden başlatılabilmesinin ve olumlu bir kendilik imgesiyle narsisizmin onarılmasının hedeflenmesini zorunlu görür. Psikanaliz, ergene yeni narsisistik dayanaklar oluşturacak şekilde ilişki destekleri sağlayarak ruhsal bir *yeniden canlandırma* (*reanimasyon*) gerçekleştirmiş olur.

Psikanaliz geçmişi yorumlayarak ve bugünü anlamlandırarak, ergenin kendini tarihlendirme sürecine yardımcı olur. "Ben kimim?" sorusunun yanıtına, sağaltım süreci içerisinde "Ben nereden geldim?" sorusunun yanıtının aranmasıyla kavuşulur.

Psikanalizin bir tarihlendirme çabası olarak tanımlanması, ergenlikte annebabayla ilişkilerin güncelliği nedeniyle ayrı bir önem kazanır. Bu da ergen psikanalizinde bazı uygulama ve yaklaşım farklılıklarının nedenini açıklar. Bu farklılıklardan en önemlisi, ergen psikanalizlerinde annebabayla da görüşmeler yapılmasıdır.

BİREYSEL TARİH, AİLEVİ TARİH

Erinliğin ortaya koyduğu en önemli yenilik, üreme yetisinin kazanılmasıdır. Bu, ergenin kuşaklar zincirindeki yerini değiştirir, Jean-Jacques Rassial'ın işaret ettiği gibi, "artık zincirin son halkası değildir." Çocuk yapmak düşlemi, her zaman *ilk sahne* (*scéne primitive*) düşlemini de gündeme getirecektir. Üremeyi düşünebilmek demek, kendi üremişliğini de kabullenmek demektir.

İşte bu nedenle ergen için kuşaklar zinciri, soyağacı, doğumu, bebekliği vb. çok önemli olacaktır. Yukarıda da değinildiği gibi birçok sorular sorulacaktır. Psikanaliz bu soruların yanıtının bulunması için uygun bir ortam ve olanak sağlar. Ergen psikanalizinde zaman zaman annebabanın da görüşmelere dahil edilmesinin önemi buradadır. Ergenin yanında, çocukluğuyla ilgili olarak annebabadan alınacak bilgiler, kendini tarihlendirme çabasında ona çok değerli malzemeler sağlayacaktır. Üstelik çocuksu unutkanlık, yaşamın ilk yıllarından geriye çok az anı bırakır ve bu dönemin tarihi ancak annebaba ama özellikle anne tarafından yazılabilir. Onların tanıklığına başvurmak bu nedenle kaçınılmazdır.

Ergen klinisyenleri, ergenin annebabasına yöneltilen, "Nasıl bir bebekti?", "Ne zaman yürüdü, konuştu?" gibi basit soruların yanıtlarını bile ne denli dikkatle dinlediğini bilirler. "İstenen çocuk muydu?" ya da "İsminin anlamı nedir?" gibi simgesel ağırlığı olan soruların yanıtlarının, ergenin içinde bulunduğu psikopatolojik sorunsalı aydınlattığını ve hatta çözdüğünü de sıklıkla görürler. Bu soruların sorulmasının sağaltıcı etkisi, sırların ve patolojik yasların açığa çıkarılmasıdır. Böylece ergenin içinde bulunduğu ruhsal karmaşanın nedeni olan birçok patolojik unsur düşlemlenebilir ve düşünülür hale gelir. Simgesel dizgeden çıkmış olan geri döner ve patolojik olma özelliğini yitirir.

SONUÇ OLARAK

Ergen sürekli gelecek beklentisi içindedir. Ailesi, çevresi ve genel olarak toplum ondan "geleceğini kurmasını" bekler. Oysa geleceğin kurulabilmesi ancak geçmişin kurulmasıyla olasıdır. Psikanaliz ergenlik döneminde, ergenlik sürecinin karmaşasında geleceğini düşünmekte güçlük çeken ergenin geçmişini düşünerek kendine bir tarih oluşturmasına yardımcı olmayı hedeflemelidir. Ergen bu sürecin sonunda kendini, bireysel tarihinin özgünlüğünü koruyarak ailesel tarihinin içinde bir erişkin olarak konumlandırabilmelidir. Bir Afrika atasözü, "Nereye gideceğini bilemiyorsan, nereden geldiğini hatırla" der. Ergen ancak geçmişini hatırlayarak geleceğini kurar.

KAYNAKÇA

Aulagnier, P., *L'apprenti-historien et le maitre-sorcier*, PUF, Paris 1984.

Aulagnier, P., "Se construire un passé", *Le journal de la psychanalyse de l'enfant*, 7, Bayard, Paris 1989.

Jeammet, Ph., "Psychotérapie de l'adolescent", EMC, 1989, 37812.

Rassial, J. J., *L'adolescent et le psychanalyste*, Payot ed, Paris 1990.

Parman, T., "Narsisistik Süreç Olarak Ergenlik", *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1996, S. 1, s. 3.

Timur, T., *Osmanlı Kimliği*, Hilal Yayınları, İstanbul 1986.

Veyne, P., *Comment on écrit l'histoire*, Seuil, Paris 1971.

Ergenliğin Zorunlu Duyguları Olarak Suçluluk ve Utanç[1]

Gençlik ve ergenlikle ilgilenen bir psikiyatrinin ortaya çıkması "ergenlerin yarattığı toplumsal ve hukuksal sorunlar" nedeniyle olmuştur. Suçlu gençlik ve gençlik suçluluğu, gençlerin suça eğilimi eğitim bilimcileri, hukukçuları ve hekimleri ilgilendirmiştir.

Toplumdışılığın ve suça eğilimin bir hastalık olarak değerlendirilmesi çerçevesinde özel bir kişilik yapısı ve ruh hastalığı tanımlanmaya çalışılmıştır. Prichard 1835'te *Moral Insanity*'den söz ederken, Magnan 1895'te *Déséquilibre mental*, *Dupré Déséquilibre constitutionnel* (1912) ve nihayet 1923'te Schneider *psychopathie*'yi tanımlamıştır (Debray 1981).

Suç işleyen ve toplumdışı davranışlarda bulunan bu kişilerin yapısal bir bozukluk, yozlaşma ve ahlaki bilinç eksikliğine sahip oldukları düşünülmüştür. Toplum dışı olanların ve suç işleyenlerin ahlaki değerlere sahip olmadıkları ve hatta suçluluk duygusu duymadıkları öne sürülmüştür.

Ancak Sigmund Freud, bazı suçların ahlaki bilinç eksikliğinden değil, suçluluk duygusu yüzünden gerçekleştirildiğini öne sürer. Freud 1916'da yayımladığı "Psikanalizle Ortaya Çıkarılan Bazı Kişilik Özellikleri" başlıklı çalışmasının üçüncü bölümünü "suçluluk duygusunun yarattığı suçlara" ayırmıştır. Şöyle der Freud:

> Çok saygın birçok kişi bana gençliklerinden ve özellikle ergenliklerinden söz ederken, bu dönemde hırsızlık, aldatma ve hatta yangın çıkartma gibi yasadışı eylemler nedeniyle suçlu duruma düştüklerini aktarmışlardır. Yaşamın bu döneminde ahlaki yasakların kişi üzerindeki etkisinin zayıflığını bildiğimden, önceleri bu açıklamalar üzerinde pek durmaz ve bunlara özel bir anlam vermeye çalışmazdım. Ancak daha sonra, analize aldığım hasta-

1 Bu yazı, 1998'de İzmir'de düzenlenen "3. Ergen Günleri"nde sunulmuştur.

larımın geride bıraktıkları gençlik yıllarında işledikleri bu suçlar üzerinde daha derin bir inceleme yapmaya karar verdim. Psikanalitik çalışma şu şaşırtıcı sonucu ortaya çıkardı: Bu eylemler yasak oldukları için yapılmakta ve gerçekleştirilmeleri kişide ruhsal bir rahatlama yaratmaktadır. Nedeni belirsiz bir suçluluk duyulmakta ve suç işlendikten sonra gerilim azalmaktadır. Suçluluk duygusu böylece sınırlandırılmış da olmaktadır.

Çelişkili gözükse de suçluluk duygusu suçun işlenmesinden önce vardır, onun sonucu olarak ortaya çıkmaz. Aksine suç, suçluluk duygusu nedeniyle ortaya çıkmıştır. Suçluluk duygusunun suçtan önce var olduğu elbette başka belirtiler ve tepkilerle de gösterilebilir. (...) Psikanalitik çalışmalar suçluluk duygusunun kaynağının Oidipus karmaşasına dayandığını, yani en ağır suç olan babanın öldürülmesi ve anneyle cinsel ilişkiye karşı bir tepki olduğunu göstermiştir. Bu iki suçun ağırlığı karşısında, suçluluk duygusunun belli başka bir suça bağlanarak sınırlandırılmasının bunalımlı kişi için bir rahatlama yaratacağı açıktır. Babanın öldürülmesi ve anneyle ensestin insanoğlunun işlediği en büyük suç olduğunu ve en ilkel kavimlerde de suç olarak kabul edilen yegâne eylemler olduğunu anımsatmak gerekir. (Freud, 1918)

Burada üzerinde durulması gereken cezanın değil, eylemin rahatlama sağlamasıdır. Ortada suçun olmadığı bir suçluluk duygusu olduğundan, suçun işlenmesi suçluluk duygusunu bir nedene bağlamakta ve o nedenle rahatlama ortaya çıkmaktadır. Freud'un bu görüşleriyle, psikopatların suçluluk duymadığı savları geçerliliğini yitirmektedir. Ancak Freud'un bu konudaki düşünceleri suçluluk duygusunun bilinçdışı olduğunu saptamasıyla tamamlanacaktır.

Freud 1914 tarihli Narsisizm yazısında, sonradan Üstbenliğin yapısı içine alacağı ahlaki bilinci, düşlerdeki sansür, yüceltme ve bastırmanın gerçekleştiricisi olarak Benlik İdealini tanımlamışsa da ancak 1923'te Üstbenliğin bir bölümünün bilinçdışı olabileceğinden ve dolayısıyla bilinçdışı suçluluk duygusu kavramından söz edebilmiştir. Bilinçdışı suçluluk kavramı derhal yankısını bulur. Auguste Aichhorn, suçlu ve toplumdışı davranışlarda bulunan çocuk ve gençlerde bilinçdışı suçluluk duygularının ve cezalandırılma arzularının sanıldığından da sık olduğunu vurgular. Theodore Reik,

kişiyi suç eylemine itenin bilinçdışı cezalandırılma gereksinimi olduğunu ve cezanın da bu arzunun doyumunu sağladığını belirtir.

Melanie Klein ise bu görüşleri daha da geliştirerek, suçlu çocuklarda Üstbenliğin zayıflığının ya da eksikliğinin değil, tam tersine katılığının ve güçlülüğünün söz konusu olduğunu belirtir. Öte yandan, S. Freud'un izinden giderek güçlü bir Üstbenlik görüşünü savunanların ilk klinik uygulamaları olumlu sonuçlar vermez.

M. Klein 1927'de, cinsel taciz ve hırsızlık olaylarına karışan 12 yaşındaki bir erkek çocuğunu analize alır. Önceleri olumlu klinik sonuçlar elde edilirken iki ay sonra M. Klein'ın özel nedenlerle analize ara vermesiyle semptomlar yeniden ortaya çıkar ve çocuk bir ıslahevine kapatılır.

Süpervizyon olgusu olarak bir suçlu çocuğu seçen ve genç bir psikanalist olan Winnicott ise daha da şanssızdır. Yıllar sonra şöyle aktaracaktır bu zorlu sağaltımı:

> Bu çocuğu bir yıl kadar izledim, sonunda dispanserde yarattığı sorunlar yüzünden analizi kesmek zorunda kaldım. Gerçi işler iyi gidiyordu, çocuk ve ben analizi yarıda bırakmaktan dolayı sanırım üzüldük. Ancak bu zaman zarfında birkaç kez kalçamdan ısırıldım, çocuk birçok kez dama çıktı, suları açıp bodruma su basmasına neden oldu, bir kere arabamın kapısını kurcaladı ve arabayı birinci viteste harekete geçirdi. Bu çocuğa psikanaliz sağaltımı yerine bir kurumun gözetimini önerseydim sanırım daha iyi olurdu.

Bu başarısız deneyler suçlu veya psikopatlarda Üstbenliğin gücü konusunun yeniden tartışılmasına neden olur. Birçok soru akla gelmektedir. Psikopatların Üstbenliği çok güçlü ise onu nevrozluların Üstbenliğinden ayıran nedir? Üstelik nevrozlular suçluluk duygusuyla boğuşurlarken, psikopatlarda bilinçli suçluluk duygusunun olmaması nasıl açıklanabilir?

1945'te Kate Friedlander bu sorulara yanıt ararken, annesine ve öğretmenlerine sürekli karşı gelen, hayvanlara eziyet eden, yaşıtlarına saldıran, sürekli okuldan kaçan Billy adlı 7 yaşında bir çocuğu analize alır. Ortalıkta bir polis yoksa yaptıklarından dolayı hiç suçluluk duymadığını söyleyen Billy, analiz sırasında analistine, annesine ve öğretmenine davrandığı gibi davranır. Perdeleri yırtar, elektrik sobasının içine kâğıtlar atar, seansa çoğu zaman bir bıçak,

sopa veya jiletle gelir. Dürtüsel isteklerinin hemen doyurulmasını talep eder, beklemeye sabrı yoktur. Friedlander'a göre Billy, iyi ve kötüyü birbirinden ayıramamaktadır ve ahlaki bilinci yeterince gelişmemiştir. Üstbenliği güçlü değil, tersine zayıftır.

Friedlander'ın görüşleri tartışma yaratır. Üstelik iki yıllık bir çalışma sonucu sağaltımdan olumlu sonuç almıştır. Friedlander Billy'nin simgesel etkinlik yapabilmesinden sansür düzeneğini kullanabildiğini ve iğdiş edilme kaygısıyla sadik-anal döneme gerilediğini, babasına karşı pasif dürtülerinden kendini ona karşı saldırgan davranışlarla koruduğunu ve tüm pasif dürtülerinin annesine karşı olan cinsel dürtülerinde olduğu gibi bastırıldığını saptar. Billy'de ahlaki bilinç olmasa da simgeleştirme, bastırma ve sansür düzenekleri etkin olabilmektedir. Öyleyse, Billy'nin Üstbenliğinin zayıflığı kısmidir. Üstbenliğin işlevleri dağılmıştır, bastırma ve sansür ahlaki bilinçten önce gelişmiştir. Friedlander sağaltım sırasında Billy'nin toplumsal çevresiyle ve annesiyle de sık sık görüşmüştür. Toplumdışı karakter özelliğinde Üstbenliğin çevredeki kişilere göre çok bağımlı olduğunun altını çizmiştir.

Burada Freud'un küçük çocuğun Üstbenliği için söylediğini anımsamak gerekir: "Küçük çocuk ahlakdışıdır, haz sağlayan dürtülerine karşı koyacak iç sınırlamaları yoktur." Daha sonra oluşacak olan Üstbenliğin işlevini bir dış unsur, yani annebabanın yetkesi görür. Burada analist çocuğun çevresiyle iletişim kurmakla onun ruhsal kişiliğinin de bir parçasıyla ilişkiye geçmektedir.

Friedlander'ın Üstbenliğin oluşumunda çevrenin etkisine önem verme görüşü Winnicott tarafından geliştirilecektir. Yukarıda aktardığımız ilk analizin başarısızlığından yirmi yıl sonra verdiği bir konferansta Winnicott, M. Klein'ın bilinçdışı suçluluk duygusunun oluşumunda çocuğun anne bedenine yönelmiş saldırgan düşlemlerinin rol oynadığını öne sürdüğünü anımsatır. Hem S. Freud hem de M. Klein için çocuğun daha sonra suçluluk duygusuna neden olacak saldırgan ve erotik dürtüleri, ancak bir nesnenin varlığında ve onun karşısında ortaya çıkmaktadır. Her iki yazara göre nesne çocuk için zaten vardır. Oysa Winnicott, erken duygusal yoksunluk tanımını yapar. Nesnenin olmadığı yoksunluk durumlarında ona saldırı da söz konusu olamayacak, dolayısıyla bilinçdışı suçluluk duygusu gelişmeyecektir. Böylece erken duygusal yoksunluk ne-

deniyle suçluluk duygusu ve Üstbenlik gelişmeyecektir. Kısaca erken duygusal yoksunluk Üstbenliğin ve suçluluk duygusunun sağlıklı bir biçimde gelişmesini engeller. Yani zayıf bir duygusal ve fizik çevre kendini suçlu hissedebilme yetilerinin ve ahlaki bilincin oluşumuna olanak tanımaz.

Böylece ruhsal aygıt yeni bir boyut kazanmakta, iç ve dışın yanı sıra geçişsel alan da oluşmaktadır. Bu alanda yer alan nesne çocuk tarafından hem bulunan hem yaratılandır. Anne çocuk tarafından yaratılır. Anne çocuğun ilk yaratıcılığına yanıt verir, onun bulmaya hazır olduğu nesne olur. S. Freud ve M. Klein'da suçluluk duygusu nefret ve aşk dürtüleri arasındaki çatışmadan kaynaklanırken, Winnicott'un tanımladığı geçiş alanında dürtüler yerine hem aşkı hem de nefreti içeren toplumdışı eğilimler vardır. Bir umut da içeren bu toplumdışı eğilim, çevre bu umudu yeterince hissedebilirse aşk ve nefret çatışmasına dönüşebilecektir.

Psikopatinin ve suça eğilimin etiolojisinde Üstbenliğin zayıf mı, güçlü mü olduğu tartışmalarına bir başka katkı da Benlik İdealinin gücünün tartışılmasıyla olmuştur. Lampl de Groot'ya göre, bu patolojilerde Üstbenlik güçlü ancak Benlik İdeali zayıftır. Benlik İdealinin işlevi Benliğin güçlü Üstbenliğin baskılarına karşı koyabilmesi için ona narsisistik destek sağlamaktır. Oysa burada Benlik İdeali aslında çoğul olduğu için İdealleri de denebilir, saldırgan ve cinsel dürtülerin yüceltilmesini ve İdeallerin gerçekleştirilmesine yönelmeyi sağlayamaz, tersine dürtüler saldırganlık olarak dışa yönelir.

Bu tartışma bizi Üstbenlik ve Benlik İdealinin tanımına götürür.

ÜSTBENLİK

Üstbenlik, S. Freud tarafından 1923'te "Benlik ve Alt-Benlik" başlıklı yazısında tanımlanmıştır. İkinci yerleştirmeye ait olan bu kavram, Üstbenlik ve Benlikle birlikte ruhsal yapıyı oluşturan düzlemlerden biridir.

Üstbenlik, Oidipus karmaşasının sonuçlanmasıyla beş altı yaşları civarında oluşur. Çocuğun ensestsel arzularını gerçekleştirme eğilimlerine annebabanın yasak koymasıyla Benliğin bünyesinde

bir ahlaki zorunluluklar ve yasaklar bütünü oluşacak ve özne artık bu yasakları kendi kendine koyacaktır. İşte Oidipus karmaşası sırasında içselleştirilen annebaba yetkesi Benliğin bir bölümünün ayrışmasına ve psikanalizin Üstbenlik adını verdiği düzlemin oluşumuna neden olur. S. Freud'un ünlü cümlesi, "Üstbenlik Oidipus karmaşasının mirasçısıdır" bu süreci özetler. Ancak burada önemli olan, çatışmanın yasakla ensest arzusunun gerçekleşmesi arasında olmasıdır. Yani yasaklanan arzunun kendisi değil, arzunun gerçekleştirilmesi, doyuma ulaştırılmasıdır. Yasak doyumu yasaklamaktadır. Bu da Benliğin içinde bir bölünme olduğunu göstermektedir: Benliğin bir bölümü arzulamayı sürdürecek, diğer bir bölümü ise yasaklayıcı annebabayla özdeşleşecektir. Oidipus karmaşasından çıkışta, bir yandan yasak doyumdan vazgeçilecek, bir yandan ulaşılmaz olsa da arzu sürdürülecek, bir yandan da yasak doyumun gerçekleşmesi halinde parçalanacak olan Benlik bütünlüğü korunmuş olacaktır. Öyleyse doyum hem yasaktır, hem ulaşılmazdır, hem de tehlikelidir. Üstbenlik, doyumun yasaklanmasını, olanaksız arzunun sürdürülmesini ve Benlik bütünlüğünün korunmasını sağlar. Yasak doyumun karşısındaki hayal kırıklığı ve nefret, olanaksız doyuma karşı çekim ve aşk, doyumun gerçekleşmesi olasılığı karşısında da korku duyguları ortaya çıkar.

Üstbenliğin bir bölümü, ahlaki bilinç, eleştirel bilinç ve ideal değerlerin üreticisi bilinç olarak bilinçli olacaktır. Bu bölüm, yalnızca ensest yasağının değil, annebabanın tüm eleştirilerinin ve giderek tüm toplumun eleştirilerinin Benlik içine sindirilmesinden meydana gelmiştir. Yargılama, eleştirme ve örnek oluşturma işlevleri ile insanın bireysel ve toplumsal iyilik durumunu hedefleyen din, sanat ve ahlakın temellerini oluşturur. Üstbenliğin bilinçli bölümü iyi olma haline katkıda bulunmaya çalışırken, yırtıcı, acımasız bir başka Üstbenlik insanın ve insanlığın tüm dramlarını yaratmaya katkıda bulunur. Bu bilinçdışı buyurgan Üstbenlik, insanı kimi zaman kendine, kimi zaman da çevresine karşı en acımasız suçları işlemeye iter. S. Freud'un belirttiği gibi, Üstbenliğe hâkim olan ölüm dürtüsüdür. Öldürme ve özkıyım arzularının teşvikinin yanı sıra, çok katı yasaklayıcı tutum kendini cezalandırma eylemlerine, sınırsız kendini koruma çabası da ruhsal ketlenmeye yol açar.

Psikanalizi asıl ilgilendiren suçluluk duygusu, bilinçli olarak duyulmayandır. Bu durumda kişi kendini suçlu hissetmez ama hasta hisseder. Bilinçli olarak masumdur, bilinçdışı olarak suçlu. Hastanın ıstırabı, semptomları bilinmeyen bir suçun bedeli olarak ortaya çıkarlar. Bilinçdışı suçluluk duygusunu hafifletmek için Benlik hasta olur. Burada çelişkili olan, bilinçdışı bir suçluluk duygusunun yatıştırılmasının, bilinçli semptomlar yoluyla yapılmasıdır. Bilinçdışı suçluluk duygusu zorunlu olarak kendini cezalandırma eylemini ortaya çıkaracaktır. Kendini cezalandırma davranışıyla bilinçdışı suçluluk duygusunun yarattığı gerginliğin azaltılmasının yanı sıra, suçun adının konması da sağlanmış olmaktadır. Kişi gerçek bir suç işleyerek ve cezalandırılarak hem suçluluk duygusunun gerginliğini yatıştırmakta hem de bu bilinçdışı duyguyu somut ve gerçek bir şeye bağlayabilmektedir. Böylece suçluluk duygusu, suçun sonucu değil nedeni olmaktadır.

BENLİK İDEALİ

Üstbenlik Oidipus karmaşasının mirasçısı ise Benlik İdeali de birincil narsisizmin mirasçısıdır. S. Freud, Benlik İdealini Üstbenliğin bir işlevi gibi görür. E. Jones, 1927 yılında Paris Psikanaliz Kurumu'nda Fransızca olarak verdiği konferansta yasaklayıcı ve bilinçdışı olanın Üstbenlik, bilinçli ve koruyucu olanın Benlik İdeali olduğunu söyler. Nunberg 1932'de, Benlik İdealinin sevilen nesnenin kaybı korkusu ile içgüdüsel doyumdan vazgeçme sonucu ortaya çıktığını, sevilen nesnenin Benlik tarafından içselleştirildiğini ve Benliğin bir parçası olduğunu belirtir. İnsan Üstbenliğine korku duyduğundan itaat ederken, Benlik İdealine aşk sonucu boyun eğer. Benlik İdeali, Benlikteki sevilen nesnelerin imgeleridir. Üstbenliktekiler ise nefret edilen, korkulan nesnelerdir. Benlik İdeali annesel libidoyu içerirken, Üstbenlik babasal libidoyu içerir. E. Jacobson ise Benlik İdealinin annesel kaynağı olarak, anneyle birlikte sahip olunan ve sonradan yitirilen birlikteliği görür. O nesneyle birleşerek, onu içine alarak mutlak birlikteliğe geri dönme arzusu, yaşam boyu cinsel ilişkinin hedefi olarak bile gündemdedir. Annie Reich ise birincil idealizasyonların Benlik

İdealini oluşturduğunu, idealize edilen annebabayla özdeşleşerek çocuksu tümgüçlülüğe yeniden kavuşabilmenin hedeflendiğini belirtir. Benlik İdeali olmak isteneni temsil ederken, Üstbenlik olunması gerekeni temsil eder. İdealize edilen annebaba gibi olunmak arzulanmaktadır. Normalde Benlik İdeali ve Üstbenlik ergenlikte birbirlerine kaynaşmaktadırlar. Piers, utancı Benlik İdealine, suçluluğu Üstbenliğe bağlamaktadır. Kramer ise Üstbenliğin üç bölümden oluştuğunu söyler: Benlik İdeali, yasaklayıcı Üstbenlik ve kollayıcı Üstbenlik. Benlik İdeali kişinin olmak istediklerini, önüne koyduğu hedefleri içerir. Benlik İdeali ve Benlik arasındaki gerilim, uyumsuzluk, utanma, yetersizlik, kendine değer vermede azalma olarak yaşanır. Her ikisi arasındaki uyum ise kendinden tatmin ve gurur duymaya yol açar.

Görüldüğü gibi Benlik İdeali konusunda oldukça farklı görüşler var. Chasseguet-Smirgel, Benlik İdeali konusundaki görüşleri şu şekilde özetler: Benlik İdealinin Üstbenliğin bir parçası olduğu görüşünde olanlar bile, onun narsisistik, arkaik, Oidipus dönemi öncesi özellikleri üzerinde dururlar. Benlik İdeali anneyle kaynaşmaya gönderme yapar. Üstbenlik saldırganlığa bağlı iken Benlik İdeali libidoya bağlıdır. Birçok yazara göre Benlik İdeali Oidipus'tan sonra da ve özellikle ergenlikte gelişmeye devam eder ve normalde Benlik İdeali ve Üstbenlik ergenliğin sonunda birbirlerine kaynaşırlar.

Benlik İdeali, Freud'un 1914'teki bakış açısı izlendiğinde, öznenin kendi kendinin ideali olduğu döneme ait nostalji içerisinde narsisizmini kurtarma girişimi olarak ortaya çıkar. Bu, ideal öznenin önünde bir umut, bir rehber, bir söz olarak durur. Çocuğun büyüme arzusuna bağlı olarak gelişir. Anneyle olan birincil kaynaşmışlık evreninin mükemmelliğini yeniden fethetmek, ancak anneye sahip olan babayla özdeşleşmeyle ve Benliğin gelişimsel evrelerini tamamlamasıyla olası olacaktır. Bu açıdan Benlik İdeali *olgunlaştırıcıdır* (*maturatif*). Öznenin narsisizminin taşıyıcısı olan özdeşleşmeler Benliğin içselleştirdiği nesnelerle kendini İdeale yaklaştırmasını sağlarlar. Böylece "ya hep ya hiç" kuralının katılığından uzak, kısmi ve ertelenmiş doyumların onanması söz konusu olacaktır.

Benlik İdeali birincil narsisizmin mirasçısı ve tümgüçlülüğe yeniden kavuşma çabasıdır; özneyi ensestsel kaynaşmaya iter. Üst-

benlik iğdiş edilme karmaşası sonucunda ortaya çıkar ve çocuğu anneden ensest engeliyle ayırmayı hedefler. Üstbenlik gerçekliği hatırlatandır. Benlik İdeali ilk gelişim aşamasını, Üstbenlik oluşumu ise son aşamayı gösterir. Üstbenlik Benlik İdealini tümüyle ortadan kaldıramaz, çünkü Benliğin o eski muhteşemliğinden tümüyle vazgeçmeye niyeti yoktur. İşte ergenlikte Benlik İdealinin Üstbenlik tarafından nasıl da tümüyle emildiğini, yok edildiğini görüyoruz. Bu noktada, ergenlerin ideallerinden olan ve Üstbenlikle en çok çatışan "üstün insan" idealini örnek verebiliriz. "Üstün insan" tümgüçlülüğe ve tüm yasalardan üstünlüğe sahiptir; bu özellikleriyle Üstbenliğin özelliklerine taban tabana zıttır.

Dostoyevski'nin 1865'te yazdığı dört romanından ilki olan *Suç ve Ceza*'nın kahramanı Raskolnikov, bir "üstün insan" düşlemi peşindedir. Raskolnikov'da Benlik İdeali ile Üstbenlik arasındaki çatışma açıktır. Üstün olduğuna inandığı kişiliğinin önünde hiçbir engel görmez ve yaşlı, aşağılık bir tefeciyi öldürür. İnsanlık için de yararlı olarak gördüğü bu eylemi, özgürlüğünü yitirmesine ve zayıflığı karşısında ezilmesine neden olur. Nietzsche'nin "psikolojide ne varsa ondan öğrendim" dediği, babasının öldürüldüğünü gören ve dört yıl Sibirya'da zindan cezası çeken Dostoyevski, "üstün insan" düşleminin acı sonunu bu romanda gösterir. Raskolnikov'un sonunda öldürdüğü elbette kendisidir.

S. Freud, "Çocuğun Üstbenliği annebaba imgesinden değil, onların Üstbenlik imgesinden oluşur. Aynı içeriğe sahiptir, böylece geleneği temsil eder, kuşaklar boyunca sahip olunan değer yargılarının taşıyıcısıdır. Üstbenlik geleneği taşır" der. Bu, "çocuk babasının da kastre edildiğini kabul etmek ve bundan suçluluk duymamak zorundadır" demektir. Öyleyse Üstbenliği kabul etmek, geleneği benimsemek, zincirde bir halka olunduğunu ve yalnızca insan olmakla yetinildiğini kabul etmek demektir.

Üstbenlik sağlam bir biçimde oluşmuş olsa da insana gereksinim duyduğu narsisistik kaynakları yeterince sağlayamaz. Özne, Üstbenliğin gereklilikleriyle eski narsisistik arzularını aşk ve yüceltmede birleştirmeye çalışır. Sıklıkla söylendiği gibi, insanın hem ekmeğe hem de güle gereksinimi vardır. Benlik İdeali belli bir olgunluğa eriştikten sonra Üstbenlikle uyumlu bir birliktelik kurabilir. Ancak bu şekilde Benliğin karşılaştığı çeşitli hayal kırıklık-

larına bağlı olarak gerçeklik aşk, entelektüel cesaret ve açıklık gibi nitelikleri içselleştirebilir. "Bana bir dayanak noktası ve kaldıraç verin, dünyayı yerinden oynatayım" sözü, tüm insani eylemlerde çocuksu tümgüçlülük hayalinin ne denli canlı olduğunu gösterir.

ERGENLİK SÜRECİNDE BENLİK İDEALİ VE ÜSTBENLİK

Ergenlikte Benlik İdealiyle özdeşleşme, gerek narsisizme yaptığı gönderme, gerekse kimliğin oluşumunda yaşıtlardan oluşan gruba yapılan özdeşleşmelerin önemi açısından ele alınmalıdır. Bu konuda yapıtı üzerinde durulması gereken yazarlardan biri Peter Blos'dur. Mahler'in çalışmalarının etkisindeki bu psikanalist, ergenliği ikinci ayrılma-bireyleşme süreci olarak görür. Üstbenliği Oidipus karmaşasının mirasçısı olarak, Benlik İdealini ise ergenlik sürecinin mirasçısı olarak tanımlar. Blos'a göre Benlik İdealinin kökleri elbette birincil narsisizme dayanır, ancak çocuklukta söz konusu olan Benlik İdealinden çok Kendilik İdealidir. Çocuksu Kendilik İdeali, çocuksu tümgüçlülükten ve özellikle her türlü uzlaşmaya olanak tanıyan çiftcinsel (*biseksüel*) konumdan gücünü alır. Oysa erinsel gelişim bu dengeyi bozar ve özellikle çiftçinselliğin olanaksızlığı ile çocuksu tümgüçlülük düşleri son bulur. Benlik İdealinin işlevi, cinsel kimliğin oluşumuna katkıda bulunmak ve bu kimliğin sağlamlığını oluşturmaktır. Peter Blos üstün insan, mükemmel toplum peşinde koşan bazı ergenlerin bu inançlarının arkasında mükemmel annebabalar inancının yattığını düşünmektedir. Kohut'un 1971'de tanımladığı "İdealize edilmiş annebaba imagosunun" bu hayalin kaybıyla ortaya çıkan öfkeyi açıkladığını düşünür. İdealize edilmiş annebaba imagoları dışsallaştırılmakta ve annebabanın kusurları kadar dünyanın sahip olduğu kusurlar da öfke ve saldırganlık yaratmaktadır. Kendinin mükemmel olduğu düşüncesi ve arzusu Benlik idealini oluşturan unsurlardan biri olacaktır. Ancak Benlik İdeali hiçbir zaman hedefine ulaşamayacak, her zaman insanın önünde bir hedef, bir umut olarak kalacaktır. Böylece insan her eyleminden sonra yeni bir eylemle daha mükemmeli hedefleyecektir. Üstbenlik yasakların alanı ise Benlik İdeali özlemlerin alanıdır.

Moses Laufer'a göre ise Benlik İdeali tıpkı Üstbenlik gibi oidipal çatışmanın sonunda ortaya çıkar. Ritvo ve Solnit'in görüşlerinden yola çıkan Laufer, Benlik İdealini üç kaynağa bağlar: Bunlar annebabanın idealizasyonu, çocuğun annebaba tarafından idealizasyonu ve Kendiliğin çocuk tarafından idealizasyonudur. Benlik İdeali, Üstbenliğin bir parçasıdır. Benliğin narsisistik dengesini korumak için gereksinim duyduğu imgeleri ve özellikleri içerir. Oysa bilindiği gibi, ergenlikte çocukluğun narsisistik dayanakları ve doyumları –özellikle annebabayla ilgili olanlar– elden geçirilecektir. Yani ergenlikte narsisistik denge bozulacaktır. Bu dengenin yeniden kurulması için, Benlik İdeali hem birincil nesnelerle kurulan içsel ilişkilerin değişimini sağlayacak, hem Benliğin gerilemesini kontrol etmeye uğraşacak hem de toplumsal uyumu kolaylaştırmaya çalışacaktır. Laufer'ın üzerinde durduğu en önemli nokta, ergenlikte Benlik İdealinin narsisistik dayanaklarının ve doyumlarının dışarıdan, yaşıtlardan oluşan gruptan oluşturulmaya çalışılmasıdır. Marcelli'ye göre, Laufer burada Freud'un kitle psikolojisi kuramına gönderme yapmakta ve ergenin dış dünyanın ve özellikle yaşıtlarının kendisinden yeni beklentileri olduğunu fark etmesini ve onlarla özdeşleşmesini ergenlik sürecinin odağına yerleştirmektedir. Bu özdeşleşmeler Benlik İdealini düzenleyecek, narsisistik destek ve doyum kaynağını oluşturacaktır. Ancak burada aynı zamanda ergenliğin en önemli çatışmaları da ortaya çıkacaktır. Oidipal beklentiler yaşıtların beklentileriyle uyuşmadığında Benlik ikisi arasında seçim yapmak zorunda kalacaktır. Asıl önemlisi bu çatışmanın nasıl savuşturulduğudur. Ergen, yaşıtlarıyla özdeşleşmeyi oidipal çocuksu nesnelerinden kurtulmak için mi kullanmaktadır, yoksa çocuksu oidipal nesnelerin sürekliliği sonucu Üstbenliğin zorlamalarına karşı bir savaş mı yürütmektedir? İkinci durum söz konusu olduğunda Laufer'ın tanımladığı Yalancı Benlik İdeali ortaya çıkacak, çocuksu oidipal nesnelerle olan ilişkiye dokunmadan, ya grubun beklentilerine ya da annebabanın beklentilerine uygun olarak yüzeysel uyumlar gerçekleştirilecektir.

Benlik İdealinin kaynaklarından biri annebabanın idealizasyonu, diğeri de çocuğun annebaba tarafından idealize edilmesidir. Annebaba ve çocuk arasındaki narsisistik yatırımlar bozuk olduğunda, ergenlik sorunsalının patolojik sınırlarına girilmiş olmak-

tadır. Bu yatırımlar ya eksik ya da gereğinden fazla yoğundur. Narsisistik yatırımların eksikliği ya da yetersizliği temel bir narsisistik kırılganlık yaratarak, öznenin kişiliğinin bu bölümünü ayırmasına (*clivage*), klinikte sınır durum da denilen *sınırda* (*borderline*) patolojilerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Öte yandan, çocuk annebabanın narsisistik yatırımlarına fazlasıyla hedef olduğunda, ergenliğin yarattığı kopma çok büyük bir narsisistik yitik olarak yaşanacak, annebaba narsisizmlerine ve çocuksu tümgüçlülüğe sahte bir sahip çıkışla Kohut'un tanımladığı *İdeal Benlik* veya *Yüce Kendilik* (*Grandiose self*) ortaya çıkacaktır. Bu da Kernberg'ün sınıflandırmasında narsisistik patolojilerin karşılığıdır.

UTANMA

Suçluluk duygusu Üstbenliğin ürünü ise utanç da Benlik İdealinin ürünüdür.

Havva ile Âdem, İdeal Cenneti cinsiyet farklılığını ve cinsel arzuyu fark etmeleri yüzünden terk etmek zorunda kalmışlardır. Cinsiyet farklılığını ve cinsel arzuyu fark ettiklerinde ise çıplaklıklarından utandılar. Öyleyse utanma ilk insani duygu mudur? Bu elbette tartışılabilir. Ancak utanmanın ergenlikte taşıdığı önem açıktır.

İlk insanın bedeninden utanmasıyla ortaya çıkan bu duygu edebiyatta Homeros'tan Dostoyevski'ye ve Beckett'e kadar birçok yazara konu olmuştur. Felsefede ise yerini varoluşçulukta bulur. J. P. Sartre *Bunaltı*'da ahlaki çirkinlikten kaynaklanan utanmayı konu edinir.

İlginçtir ki psikanalizde utanmadan ilk kez söz edilmesi ergenlikle ilgilidir. S. Freud, psikanalizin çok erken dönemlerinde yaşamın bu evresi ile utanç duygusu arasında bir ilişki kurmuştur. 1896'da dostu Fliess'e yazdığı mektupta, hastası Emma'nın ergenlikte ortaya çıkan fobisini cinsel taciz gördüğü dükkâna geri dönmekten dolayı duyduğu utanca bağlar. Çocukluk döneminin utancı ergenlikte cinselliğin canlanmasıyla travmatik bir anlam kazanarak fobinin ortaya çıkmasının nedeni olmuştur. Psikanaliz utancı, Benlik İdealine ve onun narsisizm üzerine olan etkisine

bağlar. Oysa suçluluk duygusu nesneye, Üstbenliğe, üçüncünün tanınmasıyla oluşan yasakların içselleştirilmesine bağlıdır.

André Green, antikitenin iki kahramanı Ajax ve Oidipus'tan yola çıkarak utanma ve suçluluk duygusunun farklılığı üzerinde durur. Utanmada bireyin sorumluluğu yokken, suçlulukta bireyin istencine bağlı olarak bir yasanın çiğnenmesi söz konusudur. Utanmadan suçluluk duygusuna geçiş, kirlenme ve lekelenme düşüncesinden ahlaki kusur ve suç bilincine geçilmesiyle olur. Utanma kişinin kendisiyle olan ilişkisinde yani narsisistik düzlemde ortaya çıkar. Utançta ötekinin bakışı ve bu bakışın ışığında bir eylemin ya da düşüncenin değil, varoluşun bizzat kendisinin eksikliği, yanlışlığı söz konusudur. Utanç böylece değerliliğin yanı sıra kimlik duygusuna da gönderme yapar. Ergenlik süreci boyunca, Üstbenlik ve Benlik İdeallerinin yeniden değerlendirilmeleri Kendiliği anlayamama, öfke, ümitsizlik, reddedilen *gerileyici* (*regresif*) arzuların ve narsisizmin yeniden ortaya çıkışına neden olur. Utancın kendi kendine itiraf edilmesi tersine çevrilerek kendinden memnuniyete ve Yüce Kendilik duygusuna dönüşür. Ötekinin kendine bakışına özdeşleşmesiyle, Ruhsal Benlik ve Bedensel Benlik, yani Kendilik duygusu ile Kendilikten dışa yansıtılan imge birbirine karışır. Bu noktadan sonra sanki varoluşun tek anlamı başkalarının gözünde sahip olunan değerdir.

Günümüz ergenlerinin bireyselleşme olarak yaşadıkları, sonuçta grup normlarına bağımlılığın artmasını doğurmaktadır. Aslında suçluluk ve ahlak duygusunun azaldığı söylenirken utanç duygusunun paralel olarak arttığı göz ardı edilmemelidir. Belki de bilinçli utanç duygusu, bilinçdışı suçluluk duygusunun yerine geçmektedir.

KAYNAKÇA

Blos, Peter, (1972), "The fonction of the Ego Ideal", Fr. çev.: M. Michelin, *Adolescence*, 1993, S. 11,1, s. 167-171.

Brusset, Bernard, "La honte à l'adolescence", *Adolescence*, 1993, 11, 1 s. 5-26.

Chasseguet-Smirgel, Janine, "Le Surmoi et l'Idéal du Moi", *Surmoi* II, PUF, Paris 1995, s. 35-53.

Chasseguet-Smirgel, Janine, *La maladie d'idéalité*, Edit. Univer, Paris 1990.

Donnet, Jean-Luc, *Surmoi*, I, PUF, Paris 1995.

Diatkine, Gilbert, "Les psychopathes et leur Surmoi", *Surmoi* II, PUF, Paris 1995, s. 135-146.

Freud, S. (1914), "Zur Einfuhrung des Narcissmuss", Fr. çev.: J. Laplanche, *La vie sexuelle*, PUF, Paris 1967.

Freud, S. (1916), "Einige Charaktertypen aus der psychaoanalytischen Arbeit", Fr. çev.: J. Altounianin, *Oeuvres complete*, XV, PUF, Paris 1996.

Freud, S. (1923), "Das Ich und das Es", Fr. çev.: S. Jankélévitch, *Essais de Psychanalyse*, Payot, Paris 1979.

Freud, S. (1898), *Aus Den Anfängen Der Psychoanalyse*, (1950) Fr. çev.: Anne Berman, PUF, Paris 1956.

Friedlander, K., "Formation of the antisocial character", *Psychoanalytique Study of the Child* 1, 1945, s. 189-203.

Gutton, Philippe, "Idéal du Moi et processus d'adolescence", *Adolescence*, 1993, 11, 1, s. 137-161.

Laplache, J., Pontalis, J. B., *Vocabulaire de la psychanalyse*, 4. Basım, PUF, Paris 1973.

Laufer, Moses, "L'idéal du Moi et le pseudo-idéal du moi a l'adolescence", *Rev Fr. de Psychanal*, 1980, 44, 3/4 s. 591-615.

Lebovici, Serge, "Quelques notes sur la génese et l'évolution du Surmoi", *Surmoi* II, PUF, Paris 1995, s. 113-134.

Nasio, J.-D., *Enseignement des 7 concepts cruciaux de la psychanalyse*, 2. Basım, Payot, Paris 1992.

Kernberg, O. (1975), *Borderline conditions and pathological narcissism*, Fr. çev.: D. Marcelli, Privat, Toulouse 1988.

Klein, M. (1947), *The writings of Melanie Klein*, vol 1., Fr. çev.: M. Derrida, Payot, Paris 1968.

Jacobson, Edith (1964), *The self and the object world*, Fr. çev.: A. M. Besnier, PUF Paris 1975.

Jones, Ernest (1927), "La conception du surmoi", *Surmoi* II, PUF, Paris 1995, s. 13-23.

Winnicott, D. W. (1958), *Collected papers, Through peadiatrics to psycho-analysis*, Fr. çev.: J. Kalmanovitch, Payot, Paris 1969.

Ergenlik ve Normallik[1]

NORMALLİĞİN ÖLÇÜTÜ OLARAK İDEAL BENLİK VE BOŞLUK SORUNSALI

Ergen karşısındaki klinisyenin en önemli sorunlarından biri normallik sorunsalıdır. Ergenlikte normallik sorunu diğer yaş dönemlerinden çok daha farklı bir biçimde sorulur. Normal ve patolojik ayırımının hangi ölçütler üzerinden yapılacağı tartışmasına yanıt bulmanın bir yolu, normalliği istatistiksel norm olarak ele almak olabilir. Ancak bu, ergenlikte sıklıkla görülen ve yaşamın başka dönemleri için normun dışında olan bazı davranışların normal sayılması ve bunların arkasındaki sıkıntının görmezden gelinmesi sonucunu doğurabilir. "Gençlikte olur böyle şeyler" denir, ancak bu bakış açısının sonuçları kimi kez tehlikelidir.

Normallikte sosyolojik normu ön plana almak ise –ergenlikte toplum dışı davranışların sıklığı göz önüne alındığında– ergenliğin neredeyse tümden patolojinin alanına girmesine yol açar. Bir başka bakış açısı normalliği hastalığın karşıtı olarak görmek olabilir. Burada tıbbi normalliğe gönderme yapılmaktadır. Ancak bu da tüm ergenliğin hastalığa indirgenmesi ve bir hastalık olarak ergenlikten söz edilmesine yol açacaktır.

Ergenlikte, çocuklukta oluşmuş davranış dengesi, düzeni değişir, kimi kez önemli ölçüde bozulur. Önceki davranışlara göre bir farklılık ya da ortamın beklentilerine göre bir değişiklik ortaya çıkar. Ergenlerin davranışlarında kimi kez bir beklenmedik dikkatimizi çeker, kimi zamansa değişik olma çabası. Oysa bu davranışların tümünü bir ruhsal semptom olarak, yani hastalıklı bir dengesizliğin belirtisi olarak ele almak da uygun bir yaklaşım olmayabilir. Öte yandan, ergeni klinisyene getiren ailesinin veya çevresinin yanıt aradığı asıl sorunun ergende görülen davranış

1 Bu yazı, 1999'da Adana'da gerçekleştirilen 9. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kongresi'nde sunulmuş ve *Nöro-Psikiyatri Arşivi*'nde (1999/3) yayımlanmıştır.

ve tutum sorunlarının gelişmekte olan bir psikiyatrik hastalığın belirtileri olup olmadığını anlamak olduğu da doğrudur.

Burada klinisyenin önünde iki seçenek vardır: Ya gözlemlediği davranışı olabildiğince nesnelleştirmeli ve etiolojiye bağlanabilen bir semptom halinde algılamalıdır ya da ergenin bireysel yaşantısından yola çıkarak onun öznelliğini ön plana çıkarmalı ve bu davranışa o çerçevede bir anlam aramalıdır. Yani klinisyen, ergenin davranışını bir sisteme dahil etmek için nesneleştirmek veya onu bir yaşantı sürekliliği olan özne olarak ele almak seçenekleri arasında sıkışır. Ergen psikiyatrının karşı karşıya bulunduğu bu açmazın kökenleri ergenliğin tanımı üzerindeki görüş ayrılığına, yani "Ergenlik bir kriz midir, yoksa bir süreç midir?" tartışmasına kadar gider.

Widlöcher, bu açmazdan kurtulmak için klinisyene, davranışların bir bölümünün patolojik bir organizasyonun semptomları, diğerlerinin normal ruhsallığın ürünleri olduğu düşüncesinden vazgeçmesini önerir. Ruhsal işleyiş bütünlüğü içinde ele alınmalıdır. Semptom olarak adlandırdıklarımız bireyin tutumlarının bütünü içinde uyumsuz olan, yani sürekliliğin dışında olandır. Leriche'in "sağlık organların sessizliğidir" sözünü Widlöcher "ruhsal sağlık tutumların sessizliğidir" olarak değiştirir. Normallik sorusunun yanıtını bulmak için, "tüm tutumlar ve davranışlar belirli bir uyum içerisinde ortaya çıkar ve çatışma boyutu genel dengeyi bozmaz" görüşünden hareket eder.

Ergenlik belki de bireyin kendisi hakkında en çok soru sorduğu, "Ben normal miyim?" sorusunun en çok sorulduğu dönemdir. Ergen karşısındaki klinisyen normallik sorusuna yukarıda önerilen bir biçimde yanıt bulsa da ergenin kendisi hakkında sorduğu normallik sorusu yanıtsız kalacaktır. Öte yandan ergenin kendisine sorduğu bu soru eğer karşısında bir psikanalist varsa çok farklı duyulacaktır. Çünkü psikanaliz bireyin kendine sorduğu sorularla ilgilenir.

Ergenler neden kendilerini bu denli sorgulamakta, neden normallik sorusunu bu denli sık sormaktadırlar? Öte yandan böyle bir sorunun anlamı nedir? "Ben normal miyim?" sorusunu sormak nasıl olası olmaktadır; bu soruyu ve yanıtını garanti eden ruhsal olgular nelerdir? Dahası hangi ruhsal oluşum böyle bir sorunun

sorulmasını olası kılmakta, hangisi yanıt bulunmasını sağlamaktadır? Bu soruların yanıtı psikanalitik kuram içerisinde aranabilir.

TEMEL PSİKANALİTİK ANIMSATMALAR

Freudcu kuram bilindiği gibi *ikililikler* (*dualisme*) üzerine oturur. Haz ilkesi ile gerçeklik ilkesi ikiciliği bunlardan biridir. Haz ilkesi ekonomik bir ilkedir ve uyarımın en alt düzeyde tutulmasını sağlamaya çalışır. Gerçeklik ilkesi ise haz ilkesinin öngördüğü doyumları dış dünyanın, yani gerçekliğin zorlamaları karşısında onlara uydurmak için düzenleyici bir işlev görür. Bilinçdışı süreçleri düzenleyen haz ilkesine karşılık, gerçeklik ilkesi bilinç ve önbilinci yönetir. Cinsel dürtüler haz ilkesinin, kendini koruma dürtüleri ise gerçeklik ilkesinin alanıdır. Çocuğun gelişimi sırasında kendini koruma dürtüleri çok kısa sürede gerçeklik ilkesini kabullenir. Oysa cinsel dürtüler için bu kabulleniş oldukça geç olur.

Bir başka ikililik libido düzeyindedir ve Benlik libidosu bir yanda, nesne libidosu öte yandadır. S. Freud 1922'de libidoyu "baskı uygulayan bir güç olarak oluşmuş cinsel dürtünün enerjisi" olarak tanımlamıştır. Libidonun bir bölümü dışarıya yönelir, dış nesne olarak ötekini benimser. Bu, nesne libidosudur. Öte yandan öznenin kendisini de hedef alır. Bu da Benlik libidosu veya narsisistik libidodur. Bu iki libidinal yatırım arasında bir dengenin kurulmuş olması zorunludur.

Aslında her iki libidonun da kaynağı tektir. Aşk başlangıçta narsisistiktir ve dışarıya zorunluluk sonucu yönelir. Ancak libidonun Benlikten ayrılması ve nesnelere yönelmesi kısmidir (*partiel*), çünkü organizma tutarlılığını ve bütünlüğünü korumak için ilkel narsisistik yatırımlarının bir kısmını korumak zorundadır. Yaşamın temel kaygısı *birliğin* (*unité*) korunmasıdır. Benlik libido tarafından benimsendiğine göre, kendini koruma dürtülerinin, cinsel dürtülerin narsisistik bölümü olduğu düşünülebilir. Çiftleşme bir olmak için değil midir? Cinsel eylem bu açıdan bakıldığında yaşam ilkesine uygun bir eylemdir.

Öyleyse söz konusu olan başlangıçta Benliğin libidinal olarak benimsenmesidir. Daha sonra libidonun bir bölümü nesnelere ya-

tırılmaya başlanır. Ancak birincil narsisizm olarak adlandırılan bu olgu yalnızca bir dönemi betimlemekle kalmaz. Narsisizm yaşam boyu devam eden bir libido birikimidir.

Gelişim sırasında ve gerçek dünyayla iletişim arttıkça çocuksu büyüklenmeci narsisizm giderek azalmaya başlar. Bu arada çocuk, ruhsal ve bedensel güçsüzlüğünün farkına varmaktadır. Yani libidonun nesnelere yönelmesinin nedeni yeni doğanın güçsüzlüğü, zayıflığıdır. Kendine olan aşkı, özsaygısı devam etse de zorunluluklar sonucu dış nesnelere yönelmelidir.

Bu ilk narsisizm normal ruhsal gelişim sırasında bireyin her türlü dış baskıya karşı kendini kendi olarak algılamasını ve *özsaygıyı* (*self-esteem*) garanti eden bir çekirdeğin oluşumunu sağlar. Nesne ilişkilerinin ışığında Benliğin dışında bir ruhsal oluşum meydana gelmiştir. Narsisizmin mirasçısı olan bu oluşumun adı Benlik İdealidir.

S. Freud'a göre insanoğlu bir kez tattığı doyumu sürekli olarak yeniden arar. İnsan çocukluğunda yaşadığı narsisistik doyumdan vazgeçemez, onu unutamaz. Yaşamı boyunca, kendine hedef olarak koyduğu ve ulaşmaya çalıştığı, ideal çocuklukta kaybettiği bu narsisizmin yinelenmesi olacaktır.

Benlik İdeali kişinin kendini sevmesini sağlar. Kendine yönelik aşkı oluşturur. Özne kendini birincil narsisizm döneminde sevmiş olduğu gibi sevmeye çalışacaktır. Ancak öte yandan yine Benlik İdeali sayesinde ötekinin aşkını fethedecektir. İdeal arayışı nesne ilişkilerinde de ortaya çıkar. Nesnenin idealize edilmesi ona mükemmele özgü niteliklerin atfedilmesine yol açar. Âşık, aşk nesnesini kendinde gerçekleştiremediği idealin yerine koymak üzere seçer. Nesne, kendi narsisizmini doyurmak için, kendinde sahip olunması istenen ve nesnede olduğu düşünülen mükemmellikleri için seçilir. Nesne kendisi için değil, uyandırdığı arzu için değerlidir. Aşk tutkusu sırasında nesne, idealin yerine geçmiştir.

Bu konuda sıkça verilen örnek mitoloji kahramanı, Kıbrıs kralı Pygamalion'un kendi yonttuğu heykele âşık olması ve Afrodit'in heykele can vermesiyle onunla evlenmesidir. Bu açıdan belki de hepimiz birer Pygmalion'uz.

Öte yandan Benlik İdeali S. Freud için, narsisizm ile annebaba ve onların yerine geçenlerle özdeşleşmelerin, ortak ideallerin

birleştiği ruhsal alandır. Benlik İdeali tümgüçlülüğe yeniden kavuşma çabasıdır ve özneyi ensestsel kaynaşmaya iter. Üstbenlik ise iğdiş edilme karmaşası sonucunda ortaya çıkar ve çocuğu anneden ensest yasağıyla ayırmayı hedefler. Öyleyse, Benlik İdeali narsisizmin mirasçısı ise Üstbenlik de Oidipus karmaşasının mirasçısıdır. Ruhsal gelişimi bir süreklilik olarak ele alan S. Freud'a göre, Benlik İdeali daha sonra Üstbenliğin bir parçası haline gelir. Benlik idealinin ortaya çıkması Benliğin isteklerini artıracak ve narsisistik doyumun sağlanıp sağlanmadığının kontrolü gerekecektir. Böylece Benlik, ideale göre denetlenecektir. Ancak Üstbenlik bir yargıç rolü oynarken Benlik İdeali bir model oluşturur.

ERGENLİK VE NARSİSİZM

Ergenlikte geçici de olsa bir kimlik karmaşıklığı ortaya çıkar ve narsisistik doyum kaynakları yeniden tanımlanır. Cinsel olgunlaşmayla oidipal nesnelerden gelen narsisistik kaynaklar kullanılmaz hale gelmiş, yeni nesnelerin keşfedilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ergenlikte narsisizmin yalnızca niceliksel olarak değil, dinamik yapısı açısından da değişime uğradığı kabul edilir. Ergen yeni nesnelere yönelmek ama bu arada kendini de ilgi nesnesi olarak benimsemek zorundadır.

Latin şairi Ovidius, *Başkalaşımlar* adlı yapıtında bize 16 yaşında ölen bir ergenin öyküsünü anlatır. Yazgı üzerine kehanetlerde bulunan kâhin Tiresias, Liriope'ye oğlunun "ancak kendini tanımadığı sürece yaşamını sürdürebileceğini" söyler. Bundan sonrası bir aşk hikâyesidir. Echo'nun aşkına yanıt vermeyen delikanlı, intikam tanrıçası Nemesis'e şikâyet edilir ve o da, "öyleyse o da kendini sevsin ve aşkının nesnesine asla kavuşamasın" der. Böylece kehanet gerçekleşir. Narkissos bir su birikintisinin kenarından geçerken suyun yüzeyinden yansıyan kendi görüntüsünün büyüsüne kapılır ve kendini kucaklamak için suya atlar. Kendi bedeninde kaybolmak istemektedir ama onu bedeninin yansımasından ayıran ince bir su tabakası vardır. Bunu fark etmemiştir. Uğradığı felaketin nedeni kendine hayran olması değil, hayran olduğunun yansıması olduğunu fark etmemesidir.

Fransız psikiyatr ve psikanalisti Racamier bize, *narsisistik baştançıkarıcılığın* (*séduction narcissique*) "arzu nesnesiyle ilişkiye dönüşebilecek olanı, narsisistik çerçevede tuttuğunu ancak bunu yaparken tüm tasarımları dışladığını" hatırlatır. İşte bu nedenle narsisistik baştançıkarma ruhsal açıdan ölümcüldür. Narkissos kendine baktığı için değil, bedeninin yansımasını bedeni sandığı için ölmüştür.

Burada varoluşun temel ve zorunlu çatışmalarından biri söz konusudur. Racamier'nin tanımıyla "kökensel çatışma" (*conflit originaire*), sürekli nesnelerle dolu dünyanın tehdidi altındaki kendi kendine yeten birincil narsisistik konumla özneyi Kendiliğinden uzaklaştıran, tüm enerjisini ve özdeğini adanmış olduğu nesneye, yani anneye adamaya iten anti-narsisistik nesnesel zorlamanın arasında geçer. Yatırım yalnızca narsisistik olursa özne yaşamı için gerekli olan nesneden uzaklaşacak ve ölecektir. Aynı şekilde bütünüyle anti-narsisistik yatırım da özneyi Kendiliğinden uzaklaştıracaktır. Öyleyse ruhsal denge, narsisistik ve anti-narsisistik yatırımlar arasında uyum ve denge olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında "narsisistik kökensel çatışmanın çözümlenmesi ruhsal açıdan bir ölüm kalım meselesidir" denebilir.

S. Freud 1914 tarihli "Narsisizme Giriş" adlı yazısında nesne seçimine giden yolu şu şekilde açıklar: Birey narsisistik tipe uygun seçim yaptığında, ancak kendi olduğunu yani kendini, evvelden olduğu hali, olmak istediği hali, eskiden kendi parçası olan birini hatırlatanı seçer. Seçim anaklitik modele uygun yapıldığında ise onu besleyen kadını, onu koruyan erkeği ve onların yerine geçenleri seçer.

Bu modeli ergenliğe uyguladığımızda ise ergenin nesne seçiminin, kendi olduğu haline (*Kendilik İmgesine*) veya olmak istediği hale (*Benlik İdealine*) ya da olması gerektiğini düşündüğü hale (*otokritik*) ve olmaması gereken hale (*vicdan*) bağlı olduğunu görürüz. Son ikisi Üstbenliğin gerektirdikleridir. İşte bu nedenle seçim yapmak zorunda olan ergen seçimi neye göre yapacağını ve yaptığı seçimin doğru olup olmadığını daima kendine soracaktır. Öyleyse "Ben normal miyim?" sorusunu sorduran Üst Benlik ve Benlik İdealidir.

Üstbenliğin beklentileri ile Benlik İdealinin modelleri birbiriyle uyum içinde ise Benlik İdeali bir normallik ölçütü olarak ergenin

olgunlaşmasına yardım eder. Ergenin Benlik İdeali, Üst Benliğin beklentilerine ve zorlamalarına uygun olduğunda narsisistik dengenin oluşumu kolaydır. Öyleyse ergenlikte "Ben normal miyim?" sorusunu sorduran, nesne seçiminin zorunlu olması, bunun denetlenmesinde kullanılan ruhsal düzeneklerin çokluğu ve aralarında uyum oluşturma çabasıdır.

BOŞLUĞUN TAŞIYICISI OLARAK İDEAL BENLİK VE BOŞLUK SORUNSALI

Başka bir soru daha soralım: "Ben normal miyim?" sorusuna yanıtı garanti eden nedir? Kimlikle ilgili böylesi bir sorunun felaket kaygısına neden olmadan sorulabilmesi ve yanıtının aranabilmesi, elbette bir garantörün yokluğunda olası değildir. Ergenlik dönemi denilen bu kendini sorgulama, kendini yeniden tarif etme dönemine ait en önemli çabalardan biri, geçen ve kaybolan zamanın, Aulagnier'nin terimi ile Özne-Benin (*Je*) yaşamının sonuna dek sürdüreceği, ruhsal yapının sürekliliğinin garantörü olan "otobiyografik bir etkinlik" içinde anlamlandırılmasıdır. Geçmiş yaşantının bu şekilde yeniden yazılması çabası, bireyin *şimdi* denilen o elle tutulmaz anı tanımlayabilmesinin koşuludur.

Kimlik denilen ise aslında kişinin kendini cinsiyetine, mesleğine, toplumsal ve medeni durumuna göre tanımladığı ve temellerini kendi kişisel tarihine bağladığı göndermeler bütünüdür. Bu otobiyografik göndermeler yaşam boyunca çeşitli değişimlere uğrasalar da ruhsal sürekliliğin ve bireyselliğin kanıtları olan sabit değişmezlerin izini taşırlar. Çocukluk sırasında oluşturulan ve otobiyografinin üzerinde yükseleceği bellek temelleri, Özne-Benin iki temel gereksinimine olanak sağlar. Bunlardan biri bireye konuyla ilgili hiçbir soru sormasına ve şüpheye düşmesine gerek bırakmayacak kesinlikte bir akrabalık ve soy geçmiş dizgesi sunmasıdır. İkincisi ise semantik alanın, yine Pierra Aulagnier'nin tanımladığı gibi, temel dilin oluşturulmasıdır.

Öte yandan yaşamın ilk aylarında oluşan ve kimliğin sürekliliğini sağlayan unsur *ilişkiler kalıbıdır* (*matrice relationnelle*). Bu kalıp yaşamın en temel ilkelerinden olan süreklilik ilkesinin geçerliliğini

sağlar. Yaşamın sonraki dönemlerindeki nesne seçimleri bu kalıba uygun olarak yapılacak, kalıp çeşitli nesnelerle doldurulacaktır. Bu kalıbı dolduracak olanların çeşitliliğini sağlayan da değişim ilkesidir.

Özne-Benin sürekliliğini sağlayan temel unsur olarak tanımladığımız "ilişkiler kalıbının" oluşumu ise boşluğun oluşması ve sayesinde olur. Çünkü kalıp, içi doldurulacak olan bir boşluğun oluşturulması demektir. Bir kalıbın oluşumu, boşluğun oluşması ve tanınması sayesinde olur. Bu da zorunlu olarak boşluk kavramını gündeme getirecektir.

Özne-Benin sürekliliğini sağlayan, dolayısıyla kendisi hakkında her türlü soruyu ve arada normallik sorusunu da sormasını olası kılan ilişkiler kalıbıdır ve bu kalıbın oluşumunu sağlayan da boşluktur.

Nedir boşluk? Etimolojik bir anımsatma yapmak yararlı olacaktır. Boşluk eski Türkçe "boş"tan gelir ve "yokluk, olmayış, yalnızlık ama aynı zamanda özgürlük, bağımsızlık" gibi anlamlar içerir. Burada ilginç olan, bu sözcüğün ergenliğin çelişkisine ama genelde insan olmanın çelişkisine gönderme yapmasıdır. İnsan özgürleştikçe yalnızlaşır. Öte yandan, boşluk duygusundan ergenlikte sıklıkla şikâyet edilmesi elbette rastlantı değildir. Ergenlik özgürleşilen, bağımsızlaşılan ama aynı zamanda yalnızlaşılan dönem değil midir?

Boşluk olgusu bizi normallik sorusunun yanıtını garanti eden ruhsal olguya götürecektir. Benlik İdealinden yukarıda söz ettik; şimdi bir adım daha atalım ve İdeal Benlikten söz edelim.

S. Freud, İdeal Benlik sözcüğüne tüm yapıtında yalnızca üç kez yer vermiş ve bunu Benlik İdealine yakın bir anlamda kullanmıştır. S. Freud sonrası yazarlardan Lagache için ise İdeal Benliğin tanımı narsisistik tümgüçlülük idealidir. Ona göre İdeal Benlik, Nunberg'in tanımladığı gibi yalnızca Benlik ve Alt Benliğin birleşmesinden ibaret değildir. İdeal Benlik tümgüçlü olarak algılanan bir başka varlığı yani anneyle birincil özdeşleşmeyi de kapsar.

Flournoy, İdeal Benliği boşluğun taşıyıcısı olarak görür. Bu boşluk sayesinde insanın iç yapılanması olası olacaktır. Boşluğun olması "doluşu", yani "iç"in oluşması sonucunu doğurur. İdeal Benlik yapısal olarak, Özne-Bende oluşan temel yarıklardan (*clivage*) birine gönderme yapar. İdeal Benlik, Benliğin daha sonra

Benlik İdeali olarak gerçekleştireceği nesnelleşme süreci için gerekli çatlağı oluşturacaktır. Oluşan bu çatlak, Özne-Ben ile bir dış nesneden kaynaklanan ve Benliğin henüz bir parçası haline gelmemiş, yani ayrımlaşmamış olan Özne-Ben arasındadır. Öyleyse İdeal Benlik bir yandan Benliği oluştururken bir yandan da Benlik İdeali ve Üst Benliği oluşturacak ve bunu da hiçten, boşluktan yola çıkarak yapacaktır.

Ruhsal yaşamın ilk nesnesi giderek ideal olma özelliğini kazanabilir ve Benlik İdeali haline gelebilir. Ancak bu durumda nesne iki kez kullanılmış olmaktadır. Birincisinde Benlik ve İdeal Benlik arasında bir çatlağa yol açmak için, ki böylece ruhsal yaşam başlar. İkincisinde ise ruhsal yaşama bir içerik kazandırmak için, yani Benlik İdealinin oluşumu için. Böylece birinci narsisizm İdeal Benliğe, ikincil narsisizm ise Benlik İdealine bağlı olacaktır.

Anne aşkı çocukta cinselliğin yolunu açıyorsa bu, taşıyıcı ruhsal yapı olan İdeal Benlik sayesindedir. İdeal Benlik çocuğu annebabaya bağlayan bir köprüdür. İdeal Benlik hem çocuk, hem annebabadır, bu anlamda Kohut'un tanımladığı yüce Kendiliktir. Çocukla annebabayı bir araya getirerek, çocuğun ve annebabanın ruhsal Kendilikler olarak var olmalarına olanak sağlar. İdeal Benlik sayesinde çocuk yalnızca somut bir çocuk olmayacak, annebabanın varlığına veya yokluğuna göre yapılandıracağı bir ruhsal bütünlüğe sahip olacaktır. Anne de yalnızca somut anne olmaktan çıkacak ve çocuk için iç nesne haline gelecektir. Winnicott'un "Anne ve çocuk yoktur anne-çocuk birlikteliği vardır" sözü bu şekilde anlaşılabilir.

Öyleyse İdeal Benlik, Benlik İdealinden farklıdır. Benlik İdeali narsisistik bir bağlamda nesnelleştirilebilir, oysa İdeal Benlik özneldir. İdeal Benlik bir alan (*espace*), bir oylum (*volume*) olarak Viderman'ın analitik alanına ya da Winnicott'un geçiş alanına gönderme yapar. Bu açıdan bakıldığında, belki de nesne alana, boşluğa gönderme yaptığı için gereklidir. Nesne olmazsa alanın boşluğun farkına varılamaz.

Öte yandan boşluk duygusu ergen kliniklerinde bir şikâyet olarak da çıkar karşımıza. Kendini boşlukta hissetmek, içini boş hissetmek, sıkıntı, kendi duygularını tanımlamada zorluk, kendini var olarak hissedememek... Ergenlerin şikâyetleri arasında bunlara sıklıkla rastlanır.

Burada söz konusu olan Kernberg'ün narsisistik kişilik özellikleri arasında saydığı "boşluğun öznel deneyimi"dir. Bu deneyim, koşullar ne olursa olsun normal Kendiliğin zaman içinde bir süreklilik duygusuna sahip olabilmesini sağlar. Öte yandan yaşama anlamlılık kazandıran bir toplumsal ilişkiler ağına ait olma duygusunu da garanti eder. Kendilik ile iç dünyanın nesneleri arasındaki ilişki bozulduğunda, iç nesnelerin yitirildiği, Kendiliğin iç nesneler tarafından terk edildiği duygusu yaşanır, ki yaşamın boşluğu ve iç boşluk duygularının temelinde yatan budur. Kimi kez bu iç boşluk duygusuna dayanabilmek, onunla mücadele etmek için çeşitli davranış biçimleri denenir. Örneğin Bulimiya bunlardan biridir.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, nesne ilişkileri ile birlikte ortaya çıkan içealma (*introjection*) düzeneğidir. Ferenczi'nin ortaya attığı bir terim olan içealma Benliğin genişleme sürecini ifade eder. Abraham ve Török, "Yas ve Melankoli" başlıklı yazılarında içealma ile sindirmeyi (*incorporation*) birbirinden ayırırlar ve sindirmenin bir fantazmaya karşılık geldiğinin, oysa içealmanın bir süreç olduğunun altını çizerler.

Yaşamın ilk içealmaları ağızdaki boşluk deneyimi sayesinde olur. Bu boşluk önce bağırmalar ve ağlamalarla yaşantılanır. Böylece memeyle doluyken boşalan ağız deneyiminden ses, konuşma ve dil tarafından dolu ağız boşluğu deneyimine geçilir. İşte bu nedenle annenin varlığı, hem meme veren hem de konuşmayı öğreten olarak gereklidir. Anne aynı zamanda sözcüklerin anlamının garantörüdür. Bu nedenle ilk öğrenilen dil anadili olarak adlandırılır.

Önce boş ağız deneyimi, sonra nesne eksikliğinin sese dönüşümü ve en sonunda sözün ortaya çıkması, bir anlamda ilk boşluk deneyiminin gönderme yaptığı tüm eksikliklerin ilacı olarak dilin ortaya çıkışına neden olur. Böylece Abraham ve Török'un önerdikleri terimle "boş ağızlar birliği" olan toplumsal yapının içinde birey olarak yer alınır. Bir arzuyu, acıyı, durumu içselleştirmek onu dilden geçirmek demektir. Bu da ancak nesnenin varlığında nesnenin yokluğunun imgelenebilmesiyle olasıdır.

Bu yıl doğumunun 250. yılı kutlanan ünlü Alman yazar Johann Wolfrang von Goethe, 1809 tarihli "Seçilmiş Yakınlıklar" adlı yapıtında İngiliz Kraliyet donanmasının bir geleneğinden söz eder. Bu geleneğe göre, gemilerdeki tüm halatların içinde onları bir

uçtan bir uca kateden kırmızı bir ip vardır. Ancak halat öylesine yapılmıştır ki, halatı oluşturan tüm ipler birbirinden ayrılmadan ortadaki bu kırmızı ip çıkarılamaz. Kırmızı ip halatın ve dolayısıyla geminin kraliyet donanmasına ait olduğunu gösteren, yani ona kimlik veren bir bulgudur.

İnsanın kendini değerlendirmesinde ve kimlik duygusunda bir değişimin olası olması ancak yaşamı bir uçtan bir uca kateden bir taşıyıcısının varlığına bağlıdır. İşte insan ruhsallığını kırmızı bir ip gibi boydan boya kateden de İdeal Benliktir. Bedeni taşıyan omurga gibi, ruhsallığı taşıyan da odur. Onun garantörlüğü sayesinde kimlik üzerine tüm sorular güvenlik içinde sorulabilir ve bu sorunların yanıtları aranabilir. İdeal Benlik, soruların sorulması için gereken boşluğu, oylumu sağlar. İdeal Benlik ruhsal kimliğin kaynağıdır.

BOŞLUK ÇAĞI

Aristoteles, boşluk sorunsalının fizikçileri ilgilendirdiğini söyler. Aslında geometrinin alanında fizik nesneler olmadığından boşluk da yoktur. Ama boşluğun düşünülmesine olanak tanıyan da geometridir. Kant'ın tanımladığı düşünmek ve tanımak (*connaitre*) ayırımından yola çıkarsak, boşluk tanınacak bir şey değildir. Ancak düşünülecek bir şeydir.

İçinde bulunduğumuz tarihsel dönemeci "boşluk çağı" (*L'ère du vide*) olarak adlandıran Gilles Lipovetsky, narsisistik bozuklukların artmasını yaşamı hissetmemek, iç boşluk duygusu, anlamsızlık duygularının artışına bağlar. Otoriter kapitalizmin histeri, takıntılı (*obsesyonel*) nevroz gibi iyi belirlenmiş sınırlı patolojileri yerine, postmodern çağda belirsiz, kaygan ve oynak patolojiler ağır basmaktadır.

Doğaya atfedilen "horror vacui", boşluktan nefret etme, bugün kültüre ait hale gelmiştir. Oysa yeni olan boşluk değil, onun keşfi hiç değildir. İnsan yaşamında boşluk artmamıştır. Asıl yeni olan boşluğa tahammülsüzlüktür. Boşluktan nefret etmektir. Boş zamanlar mutlaka doldurulmalıdır. Yaşamda mükemmellik ve düzen aranmakta, eksikliğe, rastlantıya ve boşluğa yer bırakılmamaktadır.

Ancak boşluk yaşamın temellerinden biridir, onun kabulü dol-

durulmasını gündeme getirecektir. Varlık ancak hiçlikte başlar. Öyleyse özne bir ön Benlikten değil, bir boşluktan doğar.

Modern dansın kurucularından Merce Cunnigham, "Beni insanoğlunda ilgilendiren onun hatasıdır" der. Ve uzun yıllar birlikte çalıştığı ünlü müzikolog John Cage ile ilgili şu anısını aktarır. John Cage öğrencilerinden birine şöyle demiştir: "Şu ana kadar mükemmel çaldınız bundan sonra daha da ileri gidin ve birkaç hata yapın." Psikanaliz insanın hatasıyla, eksiğiyle, içindeki boşlukla ilgilenir. Psikanaliz gerçek aşkından yola çıkmıştır ve gerçeğin ancak bir eksiklik, bir hata, bir boşluk olabileceği sonucuna varmıştır.

KAYNAKÇA

Abraham, N., Tōrok, M., *L'Ecorce et le Noyau*, Flammarion, Paris 1987, s. 259-275.

Aulagnier, P., *L'apprenti-historien et le maitre-sorcier*, PUF, Paris 1984, s. 7-44.

Aulagnier, P., "Se construire un passe", *Journal de Psychanalyse de l'Enfant*, 1989, S. 7, s. 191-220.

Belaval, Y., "L'Horreur du vide", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1975, S. 11, s. 181-193.

Canguilhem, G., *Le normal et le pathologique*, PUF, Paris 1966, s. 10-18.

Chasseguet-Smirgel, J., "Le surmoi et l'Ideal du Moi", *Monographies de la RFP Surmoi* II, Paris 1995, s. 35-53.

Dictionnaire de la Mythologie Grecque et Romaine, Larousse, Paris 1992, s. 268.

Dupuis, M., "Merce Cunnigham, le hasard et la necessite", *Le Monde de l'Education*, 1998, S. 260, s. 53.

Eyüboğlu, İ. Z., *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1988, s. 96.

Ferenczi, S., "Transfert et Introjection", Fr. çev.: *Le Coq Héron* ekibi, *Oeuvres Completes* I. Payot, Paris 1909, 1968, s. 93-125.

Flournoy, O., "Le moi-ideal: vecteur du vide", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1975, s. 11, 45-62.

Freud, S. (1914), "Pour introduire le narcissisme", Fr. çev.: Laplanche, *La vie sexuelle*, PUF, Paris 1995, s. 81-105.

Freud, S. (1920), "Au de la du principe de plaisir", *Essais de psychanalyse*, Fr. çev.: Jankelevitch, Payot, Paris 1979, s. 7-28.

Freud, S. (1922), "Psychanalyse et Theorie de la Libido", *Oeuvres Completes*, XVI., PUF, Paris 1991, s. 204-208.

Hadot, P., "Le mythe de Narcisse", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1976, S. 13, s. 81-108.

Kernberg, O., "A propos du narcisissme pathologique", *Le Journal de Psychanalyse de l'Enfant*, 1989, S. 7, s. 15-38.

Laplanche, J., Pontalis, J. B., *Vocabulaire de la Psychanalyse*, PUF, Paris, 1973, s. 184, 255, 471-474.

Lipovesky, G., *L'Ere du Vide*, Folio, Paris 1993, s. 70-84.

Marcelli, D., Braconnier, A., *Psychopathologie de l'adolescent*, Masson, Paris 1999, s. 54-57.

Parman, T., "Narsisistik Süreç Olarak Ergenlik", *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1996, S. 1, 3, s. 431-436.

Parman, T., "Kendini Tarihlendirme Süreci Olarak Ergenlik ve Psikoterapi", *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1997, S. 2, 4, s. 561-565.

Parman, T., "Bulimik: Boşa Dönen Bir Makine", *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1992.

Racamier, PC., *Le génie des origines*, Payot, Paris 1992, s. 124-132.

Racamier, PC., *Cortège conceptuel*, ASPYGEE, Paris 1993, s. 28, 6

Widlocher, D., *Adolescence normal ou pathologique*, 1976, Revue du Praticien, S. 26, 43, s. 2927-2937.

Widlocher, D., "La question du normal et du pathologique a l'adolescence", *Revue de Neuropsychiatrie Infantile*, 1978, S. 26 (10-11), s. 533-537.

Ergensel Etkinlikler Olarak Aşk, Cinsellik ve Ölüm[1]

Ergenlikle birlikte ilk dölsel cinsel ilişki de söz konusu olacaktır. Yaşamın bu döneminde cinsellik genellikle aşk dolayımı ile yaşanır. Ancak aşk ve cinsellik ergenlikte kaçınılmaz olarak ölümü gündeme getirecektir. Bu yazı ergenliğin birbirinden ayrılmaz üçlüsü olan aşk, cinsellik ve ölümün birlikteliğini, kuramsal bir zemine oturtmak amacıyla kaleme alınmıştır.

İKİNCİ DOĞUM OLARAK ERGENLİK

Ergenlik büyümektir. Ergenlik değişmektir. Ergenlik başkalaşımdır. Fransız psikiyatr ve psikanalisti Françoise Dolto, ergenliği ikinci doğum olarak tanımlar. Doğum da bir başkalaşımdır. Doğum fetüs halden bebek hale geçişi, ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçişi ifade eder. Dolto, ergenlerin de tıpkı yaşamın başlangıcındaki bebekler gibi kırılgan ve dayanıksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren ıstakozlara benzetir. Istakozlar kabuk değiştirme döneminde zayıf ve savunmasızdırlar; yaralanırlarsa bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Öyleyse ergenlik, bireyin zayıf ve savunmasız olduğu tehlikeli bir dönemdir.

Yunan mitolojisi bu dönemin tehlikelerinin farkındadır. Ebedi gençlik ülküsünden söz edilse de mitlerde genç yaşta ölen ergenlere oldukça sık yer verilir. Afrodit'in ilk oğlu yakışıklı Adonis'in bir av kazasında ölmesini, genç ve güzel Kore'nin tecavüz sonucu

1 Bu yazı, 1997'de Ankara'da gerçekleştirilen 2. Ergen Günleri'nde sunulmuş ve Çocuk Ergen Ruh Sağlığı Derneği'nin yayınları arasında çıkan *Ergenlik Döneminde Cinsellik* adlı kitapta yayımlanmıştır.

yaşamını yitirmesini buna örnek verebiliriz. Kore, Ölüm Tanrısı Hades'le evlenerek Persepone adını alır. Adonis de Afrodit'in yani Sevgi ve Güzellik tanrısının ilk oğludur. Ölen ergen Adonis'in yerine ise sürekli çocuk kalan Eros, yani Aşk geçer. Aşk, ölüm ve ergenlik. Yunanlıların dehası ergenliği aşk ve ölümle özdeş kılmıştır. Ölümsüzlerle dolu mitoloji, çelişkili olarak ergenlikle ölümü ve aşkı pek sık birlikte anar. Eski Yunan'dan binlerce yıl sonra, bugün AIDS dolayımıyla yine ölüm ve aşkı birlikte anmıyor muyuz?

AŞK VE ÖLÜM

Laplanche ve Pontalis, Freud'un Eros terimini ancak Thanatos'u tarif ettikten sonra kullandığına dikkati çekerler. Eros, yani aşk, bir başkasına karşı duyulan yoğun hatta şiddetli bağlılıktır ve çiftedeğerlilikle yüklüdür. Aşkın nefrete dönüşmesini tutku özkıyımları ve cinayetlerinde görürüz. Ancak, ölüm ve yaşam dürtüleri arasındaki bu karmaşık ilişkinin anlaşılabilmesi için önce psikanalitik dürtü kuramından bazı anımsatmalar yapmak gerekir.

S. Freud'dan bu yana psikoseksüel gelişmenin ergenlikte başlamadığını, çocukluktan beri var olduğunu biliyoruz. Freud'a göre, ilk cinsel doyum beslenmeyle ilgilidir ve cinsel dürtü ilk dış nesnesini annenin memesinde bulur. Cinsel dürtü daha sonra otoerotik olur. Beslenme ve boşalmayla ilgili olan oral, anal ve üretral bölgeler, erojen bölgeler olarak sahip oldukları kısmi dürtülerin doyurulmasını sağlarlar.

Ergenlikte söz konusu olan, cinselliğin olgun yani *dölsel* (*genital*) niteliğini edinmesidir. Çocuklukta, birbirinden ayrı dürtüler olarak ve değişik erojen bölgelere (oral, anal ve üretral) yayılmış olan cinsel etkinlik, yalnızca yerel doyumu amaçlar. Oysa ergenlikte bu kısmi dürtüler bir araya toplanırlar ve tüm erojen bölgeler, dölsel bölgenin önceliğine boyun eğerler. Cinsel etkinlik, doyumla birlikte cinsel boşalmayı da hedefleyecektir. Çeşitli erojen bölgelere yayılmış olan kısmi cinsel dürtüler, erişkin cinselliğinde dölsel doyumun emrinde, onun gerçekleşmesini hazırlayan hazırlık (*préliminaire*) hazlarını oluşturacaktır.

Latince "arzu", "istek" demek olan Libido sözcüğünü, Sigmund Freud ilk kez 1894 Haziranı'nda arkadaşı Fliess'e yazdığı bir mektupta kullanmıştır. 1914 tarihli ünlü narsisizm yazısında ve 1905'te yayımladığı *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* adlı kitabına 1915'te yaptığı ekte Libido kuramını geliştirmiştir. Ancak Libido kuramının Freud'un yapıtında daha sonra da değişim gösterdiğini biliyoruz. Freud önce, Benlik (kendini koruma) dürtüleri ile cinsel dürtüleri (libido) karşılıklı koyar. Benlik libidosu ve Nesne libidosu ise cinsel libidonun ayrımlaşmasıyla ortaya çıkar. Dış nesnelere yatırılan libido, bu nesnelerden geri çekilebilir ve yeniden Benlik libidosu (narsisistik libido) haline gelir. Ancak 1920'de "Haz İlkesinin Ötesinde" başlıklı yazısında ilk kez Benlik dürtülerinin karşısına Ölüm dürtüsünü çıkarır. Ölüm dürtüsü, Thanatos, her canlının ilk haline, yani doğmadan önceki inorganik haline dönme çabasını betimler. Burada Libido, bu dürtünün dışarı yönelmesini sağlamaya çalışır. Dışarı yöneltilen ölüm dürtüsü, saldırganlık, yıkıcılık dürtüsü adını alır. Bu dürtünün bir bölümünün, sadizm örneğinde olduğu gibi, cinsel eylemin emrine verilmesi de söz konusudur.

Nesne libidosu ile narsisistik libidonun zıtlığını yine mitolojiden bir örnekle açıklayabiliriz. Yakışıklı ergen Narkissos'un dramıdır söz konusu olan. Narkissos su perisi Echo'nun ona olan aşkını reddetmiş ve Tanrılar tarafından cezalandırılmıştır. Ama Narkissos'un gerçekte reddettiği, kadın ve erkek olmak arasında bir seçim yapmaktır. Bir cinse ait olmayı seçmek aslında eksik olduğunu, tamamlanmak için ötekine gereksinimi olduğunu kabul etmek demektir. Öyleyse cinselliği kabul etmek, yani erişkin olmak demek, eksik olmayı kabullenmekten geçer. Eksiklik tamamlanmayı gerektireceğinden ötekine gereksinim ortaya çıkacaktır. Bu noktada cinsel baştan çıkarıcılığı eksikliğe bağlayan Jean Baudrillard, baştan çıkarıcı olanın güçlü yanlarımız değil eksiklerimiz olduğunu söyler. Çok çelişkili gözükse de ötekileri eksiklerimizle baştan çıkarıyoruz! Aynı şekilde Ötekini sahip olmadığı şey için, yani eksiği için seviyoruz. Biz de buna karşılık kendi eksiğimizi veriyoruz. Jacques Lacan da "Sevmek, sahip olmadığımızı vermektir" demiştir.

Peki bize eksikliğimizi kabul ettiren nedir? Eksik olduğumuzu bize kabul ettiren elbette iğdiş edilme karmaşasıdır. İğdiş edilme

karmaşası kız çocuk için babanın penisini arzu etmesiyle Oidipus'a girişi, erkek çocuk için ise annenin yasak olduğunu kabullenmesini, yani Oidipus'tan çıkışı belirler. İğdiş edilme kaygısı gizil dönemi başlatacak ve Üst Benliğin oluşumunu hızlandıracaktır.

Oidipus karmaşası gibi İğdiş edilme karmaşası da toplumsal bir varlık olarak insan olmanın, yani özne olmanın koşuludur. Biri yasağa, öteki eksiğe gönderme yapar.

ERGENLİKTE CİNSEL NESNE SEÇİMİNİN KOŞULLARI

Eksikliğin kabulü elbette cinsel nesne seçimini zorunlu kılacaktır. Bunun başarılabilmesi ancak iki düzenlemenin yapılmasıyla olasıdır. Bir yandan *kısmi dürtülerin* (*pulsions partielles*) üreme yetisine bağımlı olan dölsel dürtünün çevresinde toplanması, bir yandan da nesne ve narsisistik libidonun yeniden dengelenmesi. Ergenlikte hem kuramsal açıdan hem de klinik olarak çok karmaşık bir sorun olan narsisizm sorunsalının ayrıntılarına burada girmeyeceğim.

Marcelli ve Braconnier'ye göre, cinsel nesne seçiminin başarılabilmesi üç önemli güçlüğün çözümüne bağlıdır. Bunlardan ilki, annebaba nesnelerinden uzaklaşmaktır. Erinlik, cinsel olgunlaşmayla birlikte çocuk ve annebaba arasındaki bir cinsel ilişkiyi, yani ensesti olası kılar. Ergen cinsel ve narsisistik gereksinimlerini doyurmak için başka nesneler bulmalıdır. Ergenlikte nesne yatırımı, yitirilen oidipal nesnenin yeniden bulunması umuduyla yapılır. Gizil dönemden çıkan ergen oidipal sorunsalına geri döndüğünde fark eder ki, artık anne kadındır, baba da erkek.

İkinci güçlük otoerotizmden heteroseksüaliteye doğru olması gereken geçişte yaşanır. Otoerotizm, Havelock Ellis'in 1898'de psikiyatri literatürüne kazandırdığı bir terim olarak, "öznenin yalnızca kendi bedenini kullanarak cinsel doyum elde etmesi" olarak tanımlanmıştır. Freud bu kavramı 1905'te yayımladığı *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* adlı kitabında geliştirmiş ve şu özelliklerinin altını çizmiştir: Öncelikle, otoerotizm çocuksu cinsel eylem biçimidir. Bir kısmi dürtü, bir organın işleyişine veya bir erojen bölgeye bağlı olarak ve yerel olarak doyurulur. Elbette otoerotizmde önemli olan bir dış nesneye gereksinim duyulmaması, bedenin ve

dolayısıyla Benliğin bütünlüğüne gönderme yapılmamasıdır. Erojen bölgeler ve onlara bağlı dürtüler birbirlerinden ayrı ve kısmi doyumlar peşindedirler.

Üçüncü ve son güçlük de çiftecinselliğin (*biseksüalite*) çözümlenmesidir. Psikanalize biraz da W. Fliess'in Freud'u zorlamasıyla giren çiftecinsellik kavramı, kadın ve erkekte her iki cinse ait olabilme özelliklerinin bulunduğu varsayımına dayanır. Kuramsal olarak oldukça sorunlu olan bu konu, günlük yaşamdan alınacak örneklerde, tersine çok açıktır. Öteki cinse ait olma hem düşlem hem düş olarak çocuk ruhsallığının alışılmış öğelerindendir. Onlara anlatılan masallar ve söylenceler de bu inancı pekiştirir. Masallardaki "gökkuşağını geçenin cinsiyet değiştireceği" söylentisi buna bir örnektir. Çocukta cinselliği bedensel olarak belirleyen yalnızca penis veya vulvanın olmasıdır. O nedenle öteki cinse ait olma kolaylıkla düşlemlenebilir. Oysa ergenlikle beden birçok ikincil cinsiyet özelliği kazanarak, tüm ayrıntılarında ve bütününde bir cinse ait olmanın seçimini yapar. Erinlik belirtilerinin ortaya çıkmasıyla çocuksu tümgüçlülüğün bir uzantısı olan cinsiyet değiştirme düşlemi terk edilmek zorundadır artık. Öyleyse, ergenlikte yası tutulan birçok şey arasında çiftecinsellik de vardır. Bir cinsiyeti kabullenmek, ötekine gereksinimi olduğunu kabullenmek demektir, ki bu da cinslerin birbirini *tamamlayıcılığına* (*complémantarité*) gönderme yapar. Burada Narkissos'un hazin öyküsünü yeniden anımsatmak isterim.

ERGENLİK DÜŞLEMLERİ VE MAHREMİYET

Erişkin cinselliğine sahip olmanın zorunlu sonucu mahremiyetin ortaya çıkmasıdır. Aynı şekilde erişkin cinselliğinin zorunlu koşulları da ergenlik düşlemleridir.

Nedir ergenlik düşlemleri? S. Freud, ergenlik düşlemlerini *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'ye 1920'de eklediği dipnotta tanımlar. Freud'a göre, ergenlik düşlemleri gizil dönemde terk edilen çocuksu cinsel meraklar üzerinden gelişir. Bütünüyle veya kısmen bilinçdışı olabilirler. Bir kısmı düşlerle bilinçli hale gelir. Düşlemler de düşler gibi daima bir arzu dolayımıyla ortaya çıkarlar.

Ergenliğin cinsel düşlemleri kökensel düşlemler (*fantasmes originaires*) olarak da adlandırılırlar ve düşlemsel evrenimize damgalarını vururlar. Annebabanın cinsel ilişkisine şahit olmak, sevilen bir kişi tarafından baştan çıkarılmak, *iğdiş* (*kastre*) edilmek, anne karnına geri dönmek ve ergenin annebabası karşısındaki kendi konumunu yeniden belirlediği yeni bir aile romanı yazmak düşlemlerini kökensel düşlemler olarak sayabiliriz. Ensestsel düşlemler yüzeye çıktıklarında elbette kaygı uyandıracaklar ve hemen reddedileceklerdir. Ergenlikte ilk cinsel ilişki bütün bu düşlemleri bazen bilinçli ama çoğu zaman bilinçdışı olarak gündeme getirecektir.

Bu düşlemlerden "ilk sahne" düşlemine aşağıda yer vereceğim. Bir başka düşlem olan "anne karnına dönme düşlemi" üzerinde, bir *gerilemeye* (*régression*) gönderme yaptığı ve ilk cinsel ilişkiyle ilgili olduğu için durmak gerekecektir. Anne karnına dönme düşlemi, Sandor Ferenczi tarafından, bir zamanlar içinde olduğumuz amniyotik okyanusa geri dönme düşlemi olarak değerlendirilmiştir. Ferenczi'ye göre bu "Thalassal" bir gerilemeye yol açar. "Thalassa" deniz demektir ve cinsel ilişki simgesel olarak bu düşlemi gerçekleştirmektedir. Yani cinsel ilişki neredeyse regressif bir arzuyla yapılmaktadır. Ferenczi cinsel ilişkinin bir başka özelliğini de gerilemeci bulur. Birçok hayvan türünde ve insanda da görülen cinsel ilişki sonrası uyku halinin de anne karnındaki yaşama dönüş arzusu anlamında bir gerileme olduğunu belirtir.

Uyku ve cinsellik, diğer bir açıdan, ilk cinsel ilişkiyle kazanılan bir özelliği, yani mahremiyeti gündeme getirmesi açısından önemlidir. Mahremiyet ilk cinsel ilişkiyle ergenlikte belirginleşir. Oysa ergenliğin temel sorunsalı olan Oidipus karmaşası her ikisini zıt kutuplara gönderir. Mahremiyet ve cinsel arzunun zıtlığı, Milan Kundera'nın *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* romanının kahramanı Thomas'ın temel sorunsalıdır. Thomas birçok kadınla cinsel ilişki kurmakta ama hiçbirinin yanında uyuyamamaktadır. Cinsel ilişkiden sonra dayanılmaz bir yalnız kalma gereksinimi duymakta, yabancı birinin yanında uyanmak onu tiksindirmektedir. Thomas için bir kadınla yatmak ve birlikte uyumak birbirinden kesinlikle ayrı, neredeyse zıt tutkulardır. Ve onun için aşk cinsel ilişki değil, bir kadınla uyumaktır. Bir tek kadınla yapabilir bunu, karısı Tereza ile. Birlikte el ele çok mutlu bir biçimde uyurlar. Onlar için cinsel

ilişkinin amacı sanki cinsel doyum değil, birlikte uyumaktır. Alain Fienkielkraut'un dediği gibi, Kundera Batı'nın iki büyük söylencesini, ebedi âşık Tristan ile Don Juan'ı çok zeki bir biçimde aynı roman kişiliğinde birleştirmiştir. Thomas mahremiyeti, aşkı bir tek kadınla yaşar, bu açıdan ona sadıktır. Ama öte yandan cinsel iştahı birçok kadını elde etmesini gerektirmektedir. Böylece, Thomas tek eşliliğin (*monogami*) tanımını değiştirmekte, cinsel tek eşlilik yerine mahremiyet tek eşliliğini kabul etmektedir. Mahremiyet uykudur onun için ve bu yüzden herkesin yanında uyuyamamaktadır.

Bu noktada şehvetle şefkatin, cinsellikle mahremiyetin bağdaşmazlığı gündeme gelecektir. Uzun süreli ilişkilerin dramı burada ortaya çıkmakta, mahremiyet cinselliği öldürmektedir. Birçok aşk ilişkisi için kaçınılmaz ölümcül son, ilişkinin kardeş ilişkisine dönüşmesidir. Cinsellik hafiftir, oysa mahremiyet ağır. Peki, mahremiyetle cinsel arzu neden karşı karşıya gelmektedir?

Psikanaliz arzu-aşk çelişkisini açıklayacak anahtarı elimize hemen tutuşturur. S. Freud birçok erkeğin sevdikleri kadını arzulayamadıklarını ya da arzuladıkları kadını sevemediklerini belirtir. Çünkü sevilen ve mahremiyet yaşanan kadın, tehlikeli bir biçimde anneyi anımsatacaktır. Çünkü ilk mahremiyet anneyle yaşanır. Çünkü ilk kez annenin koynunda uyunur. Oysa aşk nesnesi olarak anneyi seçmek yasaktır.

ERGENLİKTE CİNSEL İLİŞKİ VE İLK AŞK

Ergenlikte ilk cinsel ilişki, aşk denilen tutkusal sevgi dolayımıyla yaşanır. İlk aşktır bu. Peki, nedir ilk aşk? Turgenyev'in "Benim ilk aşkım olmadı, ben ikinciyle başladım" dediğini biliyoruz. Yazar burada muhtemelen oidipal aşka gönderme yapmıştır. Ancak yine de ergenlik aşkını özel bir yere koymak gerekir. Aşk üzerine yazan az sayıda psikanalistten biri olan Christian David aşkı "sınırsız büyülenme" olarak tanımlar. Ona göre aşk hali, "arzunun varsanısal gerçekleşmesi"dir.

Bu konuda yazan bir diğer psikanalist Simone Daymas-Lugassy'ye göre ise ilk aşk "narsisistik bir saldırıdır, bir dış nesne tarafından Benliğe uygulanan bir şiddettir." Aşk nesnesinin sahip

olduğu sanılan nitelikler aslında, çocukluğun artık bellekten silinmiş döneminde kalan ve anneyle o mahrem ilişkiyi hatırlatan, koku, tat, ses gibi niteliklerin yansımalarıdır.

Oysa bu aldatıcıdır. Söz konusu olan belki de olumsuz bir varsanıdır. İşte bu nedenle, aşkın paylaşılmasında en ufak bir kuşku olduğunda, âşıklar derin bir umutsuzluğa saplanırlar. Arzunun varsanısal doyumu ile yitirmenin kaçınılmazlığı birbirine çok yakındır. Yıldırım aşkı denilen o tuhaf, o ani büyülenme hali, arzu nesnesinde aranmadan bulunan neredeyse fetişsel özellik nedeniyledir.

Ergenlikte ilk aşk önemli bir dönemeçtir. Ergen aşkta bir risk olduğunu, bir tehlike olduğunu sezer. İlk aşk ve ilk cinsel ilişki, birçok kaygıyı ve hatta korkuyu gündeme getirecektir. Ergenliğin dönemeci ilk cinsel aşk ilişkisi midir, yoksa ilk kaygı deneyimi midir? Yoksa ikisi aynı şey midir? Aşkta endişenin tükenmesinin aşkın sonu olduğunu ise tüm âşıklar çok iyi bilirler.

Ergen çoğunlukla, arzunun tümüyle doyurulmasının bir yanılsama olduğunu hisseder. İşte bu noktada aşkının yoğunlaştığı nesneyi terk eder ve ilk aşkının yasını tutar. Ergen aşkları derin yaralar bıraksalar da âşık olunan bu nedenle kolay terk edilir. Yaralar çabuk kapanır, erişkin aşkların yolu açılır. Erişkin aşkları ise farklıdır, burada ergen aşkındaki *kaynaşma* (*fusion*) arzusu yerini kontrol etme arzusuna bırakmıştır.

AŞK VE ÖLÜM

Aşkın yarattığı tehlike neredendir? Neden endişe uyandırır? Ölüm neden gündeme gelir? "Ölümüne sevmek", "aşkından ölmek" günlük dilde kullanılan deyimler değil midir? Dahası ölüme gönderme yapmayan aşk şiiri var mıdır?

Peki neden aşk bu denli ölümü çağrıştırır? Öncelikle aşkı "sınırsız büyülenme" olarak tarif etmek bile, ister istemez ölümü gündeme getirecektir. Arzu nesnesine tümüyle sahip olma düşlemi, öznenin ölümün büyüsüne kapılmasına yol açan bir tuzaktır.

Bu noktada cinsel arzu çok temel bir rol oynamaktadır. Ergenlik beden ve düşünce arasındaki bağların düş alanı dolayımıyla değişime uğradığı bir dönemdir. Ötekinin bedeni cinsel arzusunun

nesnesi olur, ancak aynı zamanda arzu edilen özne de olur. Yani Öteki, arzunun hem nesnesi hem de öznesi olacaktır. Kendi üzerine narsisistik kapanma, arzunun nesnesi ve öznesi olarak varlığı yadsınamayan Öteki yüzünden olanaksız hale gelir. Oysa ergenin narsisistik yatırımlara gereksinimi vardır. Oidipal çatışmanın yeniden canlanması ve savunmaların harekete geçmesi, oidipal çatışmayı çok fazla çağrıştıran nesne yatırımları yerine narsisistik yatırımları gündeme getirecektir. Ancak ergenin kendine bakışı, kendine dönüşü, kendi iç nesnelerini betimlemesi kolay olmayacak, ruhsal destekler olarak dış nesnelere yine de gereksinim duyacaktır. İşte bu nedenle aşk nesnesine Benlikmiş gibi davranılacak, Benlik bu nesne karşısında giderek daha hoşgörülü olacak, neredeyse onun karşısında silinecek, buna karşılık aşk nesnesi giderek büyüyecek ve öznenin kendine duyduğu aşkı da tüketecektir. Sanki nesne özneyi emmekte, kurutmakta ve yok etmektedir. Nesne, öznenin Benlik idealinin yerini almıştır. Ancak bu elbette tehlikelidir. Ötekiyle birleşmek, bir olmak, kaynaşmak düşlemleri ister istemez öznelerden birinin ortadan kalkmasını gündeme getirecektir. Yani ölümü.

Öte yandan ilk cinsel ilişki bir başka ölümü, çocukluğun ölümünü zorunlu kılar. Bir dönemin ölümüdür bu. Aynı zamanda çocuksu bedenin de ölümüdür. Elbette, annebaba özdeşleşmelerinden uzaklaşmak ve hatta onları gömmek gerekmektir.

Oidipal trajediye geri döndüğümüzde bir başka ölüm daha çıkar karşımıza. Anneye sahip olmak düşlemi elbette babanın öldürülmesini zorunlu kılacaktır.

Oidipus'tan söz edildiğinde aşktan söz etmemek olası değildir, aşktan söz edildiğinde de Oidipus'tan. Çünkü oidipal üçgeni ilk aşkı ve aşk modelini sunar. Ergen aşkında, üçüncünün olmadığı bir ikili birliktelik hayal edilir. Oysa üçüncü daima vardır. Aşkı hem olası hem de olanaksız kılan üçüncünün varlığıdır. Erişkinliğe geçerken bu da öğrenilir.

Aşk nesnesi bir gereksinim olarak ortaya çıktığında, beden ve düşünce bu gereksinim karşısında aynılaşır ve acı duyulur. Aşkın sloganı "acı çekiyorum o halde âşığım"dır. Elsa Scmid-Kitsikis, arzu nesnesine bu yoğun bağımlılığın, onun yitirilmesi söz konusu olduğunda, yeri doldurulmaz bir boşluk yaratacağını ve

ölümü çağrıştıracağını vurgular. Burada Eros ve Thanatos, çok sık söylendiği gibi sırt sırta, yan yanadır. Bazı ergenler aşktan ölmek yerine, özkıyımla aşk yüzünden ölmeyi yeğlerler. Ölümden söz etmeden aşktan ve Oidipus'tan söz etmek, işte bütün bu nedenlerle olanaksızdır.

ÜREME YETENEĞİ VE ERGENLİK

Çocuklukta olmayan ve ergenlikte kazanılan ilk bedensel yetenek boşalma ise ikincisi üreme, yani dölselliktir. Cinsel ilişkinin sonu olan boşalma, cinsel salgıların ortaya çıkmasıyla yeni bir canlının, yani bir çocuğun yapılmasını olası kılar.

Üreme yetisinin kazanılmasından sonra gerçekleşen ilk cinsel ilişki, temel düşlemlerden olan "ilk sahne düşlemini" gündeme getirecektir. "İlk sahne", Freud'un ilk kez 1918'de "Kurt Adam" adıyla bilinen olgusunda söz ettiği, çocuğun annebabasının cinsel ilişkisine şahit olduğu veya belirli ipuçlarından hareketle bu olayı düşlemlediği sahnedir. Genellikle babanın anneye uyguladığı bir şiddet olarak algılanır. Bu nedenle travmatiktir. Ancak bu olayın travmatik etkisi sonradan ortaya çıkar. *Sonradan etki* (*après-coup*) daha önce tepki gösterilmeden yaşanan bir olayın daha sonra, genellikle erinlikte yaşanan ikinci bir olayla yeniden canlanması, anlam kazanması ve rahatsız edici bir durum olarak ortaya çıkmasıdır. Ergenin kendi doğumuyla bu "şiddet" eylemi arasında bağ kurması, yaşayacağı ilk cinsel ilişkiyi travmatik kılacaktır. İlk cinsel ilişki işte bu nedenle zorunlu olarak ilk sahneyi, annebabanın cinsel ilişkisini, "kendi olduğu ama dahil olmadığı" sahneyi gündeme getirecektir.

Ece Ayhan, 1970'ler İstanbulu'nun aykırı kişiliği Hayalet Oğuz'un "Yahu, insan insanı yapar mı?" dediğini aktarır. Hayalet Oğuz, marjinal dehasıyla ve çok hoş bir cinasla, "yapmak" fiilini hem cinsel ilişkide bulunmak hem de yaratmak, oluşturmak anlamında kullanmıştır. Bu soru birçok ergenin kendilerine sorduğu "Babam annemi yapıyor mu?", "Annem babam bu işi yapar mı?" sorularına çok benzer. Bunlar da elbette, ilk sahneyle ilgili olanı, "Annem babam beni nasıl yaptılar?" sorusunu sordurtacaktır.

Öyleyse, ergenlikte ilk cinsel ilişki kaçınılmaz olarak, çocuk yapmayı, yani doğumu gündeme getirecektir. Doğumu düşünmek, elbette ölümü çağrıştıracaktır. Kuşaklar zincirine yeni bir halka eklemek, bir önceki kuşağı ölüme doğru yaklaştırmak demek değil midir? O arada elbette bireyin kendi ölümü de söz konusu olacaktır. Ancak yine de yeni bir canlı yaratmak aynı zamanda ölüme meydan okumaktır. Annebaba olmak doğum ve ölüm gibi geri dönüşsüz olaylardandır. Tıpkı ergenlik ve ilk cinsel ilişki gibi!

ERGENLİK VE ÖLÜM

Doğum birinci başkalaşımdır dedik. İkincisi de ergenliktir. Canlı olma halinden cansız olma haline geçiş demek olan son başkalaşım ise elbette ölümdür. R. Strauss'un ölen arkadaşlarına adadığı ve cenaze marşı olarak da bilinen ünlü konçertosunu "Başkalaşım" olarak adlandırması muhakkak bir rastlantı değildir.

Françoise Dolto'ya göre ergenlik ikinci doğumdur.

Evet, ergenlik ikinci doğumdur. Aynı zamanda ilk ölümdür!

KAYNAKÇA

Ayhan, Ece, *Morötesi Requiem*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

Boudrillard, Jean, *De la séduction*, Denoel, Paris 1979.

David, Christian, *L'état amoureux*, Payot, Paris 1971.

Daymas-Lugassy, Simone, "Premier amour", *Rev. Fr. Psychanalyse*, 44.3-4. PUF, Paris 1980.

Dolto, Françoise, *La cause des adolescents*, Robert Laffont, Paris 1988.

Ferenczi, Sandor (1924), *Thalassa*, Fr. çev.: Dupont, Samama, Payot, Paris 1962.

Fienkielkraut, Alain, "Insoutenabla légereté, penseur chérie", *Autrement-L'intime* No: 81, Autrement, Paris 1986.

Freud, Sigmund (1905), *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, Fr. çev.: Koeppel, Gallimard, Paris 1987.

Freud, Sigmund (1914), "Zur Einführung des Narzissmus", Fr. çev.: Berger, Laplanche, *La vie sexuelle*, PUF, Paris 1969.

Freud, Sigmund (1918), "Geschicte einer infatilen Neurose", Fr. çev.: Bonaparte, *Loewenstein in Cinq psychanalyses*, PUF, Paris 1954.

Freud, Sigmund (1920), "Janseits des Lustprinzips", Fr. çev.: Jankélévitch, *Essais de Psychanalyse*, Payot, Paris 1979.

Kundera, Milan, *L'insoutenable légereté de l'être*, Gallimard, Paris 1984.

Lacan, Jacques, *Les écrits*, Seuil, Paris 1966.

Laplanche, Jean, Pontalis, J.-P., *Vocabulaire de la Psychanalyse*, PUF, Paris 1973.

Marcelli, Daniel, Braconnier Alain, *Psychopathologie de l'adolescent*, Masson, Paris 1988.

Parman, Talat, "Narsisistik Bir Süreç Olarak Ergenlik", *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, S. 1.3, İzmir 1996.

Parman, Talat, "Ergen ve Bedeni: Bir Beden Patolojisi Olarak Anoreksiya Nervoza", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı* dergisi, Ankara 1997.

Scmid-Kitsikis, Elsa, "Etre amoureux à l'adolescence", Avrupa Çocuk ve Ergen Psikanalizi Kurumu Sempozyumu, 1 Ekim 1995, Paris (renotipe metin).

Schmidt, Joel, *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*, Larousse, Paris 1992.

Narsisistik Bir Süreç Olarak Ergenlik[1]

"... kimliğim öldü, çoktan geçtim adımdan
ah, başka birşey değilim aynalarımdan..."

Hilmi Yavuz,
"Kimlik Sonnet'si", *Ayna Şiirleri*

NARKİSSOS'UN HAZİN ÖYKÜSÜ ÜZERİNE

Narkissos'un hazin öyküsünü anlatan söylenceyi hepimiz biliriz. Liriope ile Cephise'in oğlu olan genç ve yakışıklı Narkissos, kendisine yönelik tüm aşk taleplerini geri çevirmektedir. Echo'nun aşkını da aynı şekilde reddeder, hatta onu aşağılar. Echo'nun kız kardeşleri bu duruma çok içerlerler, Narkissos'u kayıtsızlığından ve kendini beğenmişliğinden dolayı Tanrılara şikâyet ederler. Tanrılar, başkalarını sevmeyen kendini sevsin, derler. Tanrıça Nemesis onu bizzat cezalandırmaya karar verir. Tanrı Tiresias'ın, "Narkissos'un kendi imgesini görene kadar yaşayacağı" kuralını getirdiğini bildiğinden, bir av sırasında onu bir çeşmeye doğru iter. Sudan yansıyan kendi görüntüsünün güzelliğinden gözlerini ayıramayan Narkisos bir daha yerinden kımıldayamaz. Çeşmenin başına kök salar ve ilkbaharda açıp sonbaharda solan nergis çiçeğine dönüşür.

Narkissos'un hikâyesi bir ergenin ve bir ergenliğin öyküsüdür. Bugünün ergenleri kendilerine hayran olanları reddettikleri için değil, ama sıklıkla aynaya bakarlar. Ayna ergenliğin ayrıcalıklı nesnesidir. Peki ergenler niçin aynaya bakarlar? Ayna ergenlikte neyi gösterir?

ERGENLİK BAŞKALAŞIMDIR

Erinlikle birlikte insan bedeninde önemli değişiklikler olur. Yalnızca boy ve ağırlık artışı söz konusu değildir; aynı zamanda bir dönü-

1 Bu yazı, *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*'nın 1996 (1) 3. sayısında yayımlanmıştır.

şüm ve başkalaşım oluşmaktadır. Çocukluk sırasında birey bir kendilik imgesine sahiptir. Başkalarının, o arada annebabasının bakışlarında, fotoğraflarda ve ayna karşısında aynı bedeni görür ve kendilik imgesi buna uygunluk gösterir. Oysa ergenlikte kendilik imgesi bedende meydana gelen değişime aynı hızla ayak uyduramaz. Kendilik imgesi ile beden görüntüsü arasında bir fark doğar. Öyleyse ayna karşısındaki ergen bu dönüşümü yakalamaya çalışmaktadır. Saatlerce ayna karşısında olmak bu yüzden ergenliğin temel belirtilerindendir. Ayna, ergenlikte meydana gelen değişimin, dönüşümün tanığıdır.

Bedendeki değişim, ikincil cinsel belirtilerin oluşması ve ona bağlı olarak dölsel cinsel doyum ve çoğalma yetilerinin ortaya çıkmasıdır. Bu aynı zamanda, ergenin bedeninin cinsel dürtülerin hücumuna uğraması anlamına da gelir. Cinsel dürtülerin ortaya çıkışının kaynağı öncelikle hormonlardır. Kızlarda aylık döngü, erkeklerde penisin sertleşmesi ve her iki cinste boşalma ortaya çıkar. Söz konusu fizyolojik değişiklikler gizil dönemde kurulmuş olan ruhsal dengeyi altüst eder.

Gizil dönemde oluşmuş olan bu denge yalnızca yeni kazanımlar nedeniyle değil, yitikler nedeniyle de bozulmuştur. Ergenlik, öncelikle bir yitiğin yaşanması ve kabullenilmesi demektir. Yitirilen aşk, nefret ve çiftedeğerlilikte beslenen oidipal nesnedir. Oidipal nesnenin yitirilmesinin yasını tutmak, bireyselleşme-bağımsızlaşma sürecini başlatır. Ergenlik bu nedenle bir yas sürecidir.

ERGENLİK YENİ ÖZDEŞLEŞMELERİ ZORUNLU KILAR

Çocukluk dönemine ait özdeşleşmeler, enseste ilişkin kaygıların artması nedeniyle rahatlıkla kullanılamaz. Ergen artık dış dünyadan kendine yeni nesneler seçmek zorundadır. Özdeşleşme kurulacak yeni dış nesneler bulmak ve onları benimsemek toplumsallaşmanın da yolunu açacaktır. Yakınlar, akrabalar ve giderek toplumsal veya tarihi kişilikler, özdeşleşme olanakları olarak ortaya çıkar. Öte yandan ergen dış nesneleri olduğu kadar kendini de bir nesne olarak benimsemek zorundadır. Bu da önce kendi bedenini benimsemekten geçer. Benimsemek yani "benim" demek için önce

tanımak ve alışmak gerekir. Bu nedenle ergen kendisiyle çok ilgilidir. Bu, zaman zaman bencillikle suçlanmasına bile neden olur.

Oysa ergen çok temel sorular sormaktadır kendine: Bu yeni beden nedir? Bu yeni beden kimdir? Bu yeni beden içerisinde ben kimim? Bu soruların yanıtı ise ancak dış nesnelerin yeterince benimsenmesiyle verilebilir. Yani iki yönlü bir harekettir söz konusu olan. Ergen hem kendini benimsemek, kendine güvenmek, kendine yetmek hem de dış dünyayla ilişki kurmak, nesne ilişkileri geliştirmek zorundadır. İnsan olmanın çelişkisidir bu ve en dramatik biçimde ergenlikte yaşanır.

Yeni bir yüzyılın, hatta binyılın eşiğinde bulunduğumuz şu dönemde narsisistik patolojilerin çok fazla gündeme gelmesi belki de bu çelişkinin artmasındandır. Bugün geleceğin erişkinlerinden kendilerine yeterli olmaları daha çok istenmekte ama onlara çok karmaşık ilişki ağlarıyla örülü ve bireyin çevresine aşırı bağımlı olacağı bir dünya sunulmaktadır. "Başkasını sevmeyen kendisini sevsin" önermesi tanrılar için geçerli olsalar bile, ölümlüler için geçerli ve olası değildir. Lacan, "Ben ötekidir" der. Narsisistik kişiliklerin aslında kendilerini benimsemekten, kabullenmekten ne denli yoksun kişiler olduğu klinik bir gerçekliktir.

DOĞUM İLK NARSİSİSTİK TRAVMADIR

Oysa insanoğlu diğer canlılarla karşılaştırıldığında yaşama çok çaresiz olarak başlar. Anne karnında kendi kapasitesini sınamak durumunda olmayan çocuk, doğumla birlikte güçsüzlüğünün ve hatta zavallılığının farkına varır. Öncelikle fizyolojik güçsüzlüktür söz konusu olan. Doğum ilk narsisistik travmadır. Birçok yazarın aksine, Bela Grunberger, birincil narsisizmin doğumdan önceki döneme ait olduğunu düşünür. Doğum travması birincil narsisizme damgasını vurmuş ve insan olma sürecini başlatmıştır. Jacques Lacan, çocuğun konuşmayı öğrenene kadar bütüncül bir beden imgesine sahip olmadığını, dışarı ile içerisi arasında kesin bir ayırım yapamadığını öne sürer. *Ayna Evresi* adını verdiği dönemde, çocuk ötekinin kendisine yönelen bakışından yola çıkarak kendi kimliğini oluşturur ve kendisine ait bütüncül bir

imgeye kavuşur. Bu şekilde birey olmaya adım atan çocuk, yıllar sonra toplumsallaşma sürecinin bir diğer aşamasını da ergenlikte yaşayacaktır.

ERGENLİK ENSESTİ OLASI KILAR

Gizil döneme damgasını vuran savunma düzeneği *bastırmadır* (*refoulement*), erinlik bastırmanın ortadan kalkmasına neden olur. Bastırmanın ortadan kalkması ise çevreyle olan ilişkileri zora sokar. Ergen kendisine *düşlemlerini* (*fantasme*) gerçekleştirme olanağı veren yeni bir bedene kavuşmuştur. Cinsel ve fiziksel olgunluğa erişmiş yeni beden, ensest ve karşı cinsten annebabayı öldürmek düşlemlerinin gerçekleştirilmesini olası kılar. Yani yasağın çiğnenmesi artık olanaklıdır. Öte yandan bedenin sahip olduğu yeni fiziksel güç, büyüklenmeci düşlemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Ergen her şeyi yapabileceğini düşünür. Bir açıdan doğrudur bu; unutmamak gerekir ki günümüz spor dünyasında birçok rekor ve birincilik ergenlerin elindedir.

Patolojik narsisizm, klinik olarak iki davranış modeliyle kendini gösterir: Dış dünyaya karşı ilgisizlik, ilginin yalnızca kendine ve kendi gereksinimlerine yönelmesi, ki karşılığı bencilliktir. İkincisi ise büyüklenmeciliktir ve görkemli bir Kendilik imgesi olarak tanımlanır. Hangi ergen bencillik ve kendini beğenmişlik suçlamalarından kurtulabilmiştir? Öyleyse her ergenin klinik anlamda patolojik bir narsisizme sahip olduğu söylenebilir mi? Kernberg, ergenin normal ve patolojik narsisistik gelişimi arasındaki ayırımın oldukça zor olduğunu belirtir; ergenlikte narsisizm belirtilerinin arttığını kabul eder. Ona göre, normalden en ağır patolojiye giden bir süreklilik söz konusudur.

NARSİSİZM ÜZERİNE BİRKAÇ TARİHSEL ANIMSATMA

Narsisizm sözcüğü psikiyatride ilk kez 1898'de Havelak Ellis tarafından bir psikiyatrik patolojiyi belirtmek için kullanılmıştır. Psikanalitik literatüre girmesi ise 1908'de Viyana Psikanaliz

Kurumu toplantılarında Sadger'in bu konuya ayrılan konuşmasıyla olmuştur. Freud'un Sadger'in narsisizm konusundaki görüşlerini "ilginç ve yeni" bulduğunu, ayrıca *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'sinde ve daha sonra "Leonardo Da Vinci" incelemesinde, narsisizmi normal gelişimin bir dönemi olarak tanımladığını biliyoruz. Freud'un narsisizmi ele aldığı diğer iki önemli metin 1917 ve 1913 tarihlerini taşır. Freud, Benlik libidosu ile Nesne libidosunu karşı karşıya koyar. Ancak bunu bir zıtlık olarak değil, diyalektik bir ilişki içinde değerlendirmek daha doğrudur.

Freud, öte yandan iki tip narsisistik kişilik tanımlar: Birincisinde nesneye olan narsisistik bağımlılık, ikincisinde ise tersine narsisistik yeterlilik söz konusudur. Burada narsisizmin genel çelişkisi yine gündemdedir. Jeammet, bu çelişkiyi aşmak için şu saptamayı yapar: Bireyin bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlayan ve koruyan bir narsisistik eksen vardır ve bu eksen ancak nesne ilişkileri sayesinde oluşur.

Jeammet, ergenlikle birlikte çocuğun o ana kadar sahip olduğu ve fiziksel yetersizliklerinden kaynaklanan narsisistik korumanın ortadan kalktığını ve bunun da yeni bir narsisistik koruma gereksinimi doğurduğunu belirtir. Çocuksu narsisizm dayanaklarının artık geçerli olmaması yeni narsisistik dayanaklara gereksinimini ortaya çıkarır. Yeni dayanaklar yeni dengeleri gündeme getirecektir. Bu açıdan Jeammet narsisizmi bir durum, bir olgu olarak değil, bir "sürekli yapılanma" olarak tanımlar.

ERGENLİKTE NESNE İLİŞKİLERİ VE NARSİSİSTİK DENGE

Ergenin narsisistik can simitleri dış nesneler olacaktır. Ergenin bu dış nesneler dolayısıyla ikincil özdeşleşimlerini yapması ve narsisistik dengenin yeniden sağlanması hiç de kolay olmaz. Nesne ilişkisi ile narsisizm birbirine zıt iki kutup olarak ortaya çıkar. Bunun nedeni, ergenin nesneye duyduğu arzu ve gereksinimini bir narsisistik tehlike olarak yaşamasıdır. Ergen, arzu ve gereksinim uyandıran nesneye karşı bağımlılık hissedeceğinden ve bunun bir boyun eğmeye yol açacağından korkar. Bir psikana-

liz sürecinde, ergenin tam her şey iyiye gidiyorken psikanalizini aniden bırakması buna bir örnektir. Bunun bağımsızlaşma ve bireyselleşme savaşında olan ergenin, analistinin yaşamında önem kazanmasından korkmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Burada asıl korku verici olan, nesneye duyulan arzunun bireyin sınırlarını zorlayarak orada bir gedik açması olasılığıdır. Ergen tarafından "etkilenme" ve "tutulma" olarak yaşanan bu duygular zayıflık, iğdiş edilmişlik, edilgenlik, denetimini yitirme, dağılma, özgüvenini yitirme ve en önemlisi enseste ilişkin arzuların ortaya çıkması tehlikesini çağrıştırır. Ergenleri en çok korkutan denetimlerini yitirmektir. Denetim yitimi, sfinkter kontrolünü hatırlatarak elbette ergen cinselliğinde analitenin önemini gösterir.

Ancak bağlanmaktan korkmak ergenin ruhsal dengesi açısından, nefret duymaktan bile daha tehlikelidir. Çünkü nefret bireyin sınırlarını korumasını kolaylaştırır, onun farklılığını ve bağımsızlığını ortaya koymasını sağlar. Nefret nesne ilişkisini yadsımaz. Oysa burada tehlike olumsuz narsisizmin ortaya çıkmasıdır. Nesne ilişkilerinin reddinden kaynağını alan olumsuz narsisizm, ergenlerde çok sık görülen davranış bozukluklarını ve otosabotaj davranışlarını da açıklar. Nesne ilişkileri ile narsisistik dengenin korunması arasında bir karşıtlık oluşur. Bunun sonucunda nesne ile olan ilişki giderek azalır. Nesne ilişkilerinin ve onlara bağlı arzuların yarattığı tehlike narsisizmin bir başka desteğini ön plana çıkarır: Otoerotizm. Fakat o da nesnelerle ilişkisini sürdürdüğü için bazen reddedilebilir. Yani otoerotizmde bile varlığı silinir ve nesne hiçbir zaman bir arzu kaynağı olarak yaşanamaz. Nesne ilişkilerinin giderek silinmesi ergen psikopatolojisinin özelliklerindendir. Erişkinde görülen sınır durumlar (*borderline*) bunun bir uzantısı sayılabilir.

Narsisistik denge bozulduğunda ve narsisistik dayanaklar kaybolduğunda narsisistik savunmalar ortaya çıkacaktır. Bu savunmalar katılıklarıyla bir yandan psikopatolojik davranışlara yol açacaklar, öte yandan nesne karşıtı önlemler olarak nesne ilişkisi ile narsisizm arasındaki karşıtlığı derinleştireceklerdir. Nesnenin bütünüyle dışa atılımı ise ruhsallık açısından ölümcüldür; bu durumda ruhsal ölümden söz edebiliriz.

BİR *YENİDEN CANLANDIRMA* ÇABASI OLARAK PSİKANALİZ

Ergenlik döneminde psikanalizin işlevi, ergene yeni narsisistik dayanaklar oluşturacak şekilde ilişki destekleri sağlayarak nesne düzlemi ile narsisizm arasında bir bağlantı kurmanın yollarını aramaktır. Psikanalizde hedef, ergeni ruhsal çölleşme olan nesnesizleşmeden, diğer bir deyişle olumsuz narsisizmden kurtarmak olmalıdır. Nesne ilişkilerinin yeniden kurulması ile ruhsal bir yeniden canlandırma, yani renarsisizasyon sağlanacaktır. Bir şeyden zevk almayı öğrenmek, çocuğun annesinin yanında yalnızlığı öğrenmesi gibi, nesnenin varlığında narsisistik doyumu sağlamayı öğrenmek demektir.

NARKİSSOS VE OİDİPUS: İKİ ERGEN SÖYLENCESİ

Narkissos'un öyküsü bir aşk ve ölüm öyküsüdür. Yalnızca kendini sevmek ve aşkı reddetmek ölümü getirmiştir. Bir başka ölüm ve aşk hikâyesi de Oidipus'unkidir. Genç ve güçlü Oidipus, bilmeden babasını öldürür ve yine bilmeden annesiyle evlenir. Gerçeği öğrendiğinde ise bir daha kimseye bakmamak ve bakıldığını görmemek için gözlerini kör eder. Ergenlik Narkissos ve Oidipus'un gölgesinde geçen zorlu bir sınavdır. Bu sınavdan geçen her ergen kendi bireysel ergenlik söylencesini oluşturur ve ölümlü ama aşk dolu yolculuğuna devam eder.

KAYNAKÇA

Freud, S., *La vie sexuelle*, PUF, Paris 1969.

Grunberger, B., *Le Narcissisme*, Payot, Paris 1971.

Jeammet, Ph., "Les enjeux narcissiques de l'adolescence", *Journal de la Psychanalyse de l'enfant*, 1989, 7.

Jeammet, Ph., *Adolescences*, Fondation de France, Paris 1993.

Kernberg, O.F., *Borderline Conditions and Pathological Narcissisim*, Jason Aronson, New York 1975.

Lacan, J., *Les Ecrits*, Seuil, Paris 1966.

Marcelli, D., Braconnier, A., *Psychopathologie de l'adolescent*, Masson, Paris 1988.

Schmidt, J., *Dictionnaire de la Mythologie Greeque et Romaine*, Larousse, Paris 1992.

Ergen ve Bedeni
Bir Beden Patolojisi Olarak
Anoreksiya Nervoza[1]

"Önce söz vardı" şeklindeki o ilahi cümleyi "önce beden vardı" olarak çevirebiliriz. Ancak bunu bir psikanalist olarak yapmak, yani bedeni sözün önüne geçirmek, kendi içinde bir çelişki içerir. Bu çelişki bireysel olarak ele alındığında, bu satırların yazarının bir psikiyatr-psikanalist olarak pediatri servisinde çalışmasının nedenlerini araştırmasıyla kendisi için anlamlandırılabilir. Ancak bu çelişki genel olarak ele alındığında bizi ergenlik sorunsalının en kritik noktasına götürür.

"Önce beden vardı" sözünü, ergenliğin dönüşümü söz konusu olduğunda "önce beden değişti" biçiminde okuyabiliriz. "Önce beden değişti" demek, bir kavga sonrasında kendini haklı çıkarmaya çalışanın "Önce o başlattı, önce o vurdu" demesine benzer. Bu yanıt anoreksik ergenin neden bedenine bu denli zarar verdiği sorusuna verdiği yanıtla aynıdır: Önce o başlattı!

Evet, önce bedende başlar değişim.

Franz Kafka'nın ünlü yapıtı *Dönüşüm* şu satırlarla başlar:

> Bir sabah, hareketli bir düşten sonra Gregoire Samsa yatağında gerçek bir tahtakurusuna dönüşmüş olarak uyandı. Sırtüstü yatmıştı, sırtı bir kabuk gibi sertleşmişti: Kafasını biraz kaldırarak karnının çizgilere bölünmüş kahverengi bir kubbe halini aldığını gördü... Bana ne oldu, diye düşündü. Fakat bir düş değildi bu.[2]

D. Winnicott, ergenlik bireysel bir keşiftir, der. İlk keşfedilmesi gereken elbette bedendir. Değişen, dönüşen, başkalaşan beden keşfedilmeyi beklemektedir.

---

1 Bu yazı, 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen 1. Ergen Günleri'nde sunulmuş ve *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı* dergisi tarafından yayımlanan *Ergenlik Döneminde Beslenme ve Yeme Bozuklukları* adlı kitapta yer almıştır.

2 Çeviri tarafıma aittir. (T. P.)

Fakat hangi bedendir söz konusu olan? Yaşamsal işlevlerin bütünü olarak anatomik beden bir yanda, bilinçdışı betimlemelerin yansıması olan beden imgesi öte yanda. Beden-Ruh (*Soma-Psyché*) yapay ayırımının tehlikelerine düşmemek için ergenliğin bedendeki değişikliklerle başladığını, bedensiz ergenliğin olamayacağını vurgulayabiliriz.

Bedendeki başkalaşım, çocukluktan çıkan ergenin başkaları tarafından, hatta kendisi tarafından tanınmasını zorlaştırır. Bedendeki her değişiklik kaygı ve korku uyandırır. Boyun kısalığı ya da uzunluğu, göğüslerin küçüklüğü veya büyüklüğü, kılların azlığı ya da çokluğu; hemen her şey, her zaman sorun olur. Erişkin bir bedene sahip olmak bir süreçtir ama zorlu bir süreç. Üstelik ergen, bunu gerçekleştirmek için çocuksu bedenine veda etmek zorundadır. Çocuksu beden, ailevi imgelerle, arzularla, zorunluluklarla kurulan bağımlılık ilişkisinde yıllar boyu bir sigorta işlevi görmüştür ve annebabaya doğrudan göndermeyle oluşturulan ilk kimliği simgeler. Erinlik'in ortaya çıkışıyla beden masumiyetini yitirir. Düşlerin olanaksızlığı ortaya çıkar: Artık o anneyle evlenemeyecek, babayı baştan çıkaramayacaktır. Bedensel değişiklikler çiftecinselliğin sonunu zorunlu kılmaktadır. Cinslerin *farklılığının* yanı sıra birbirlerini *tamamlayıcılıklarını* (*complémentarité*) kabullenmek gerekecektir. Değişim Benliğin işleyişini tehlikeye sokar, ensestsel düşlemler savunma düzeneklerini zorlar, Benlik idealleri henüz annebaba imgelerinin yerine geçecek kadar güçlü değildir. Benliğin karşı karşıya olduğu yıkılma, hatta çökme tehlikesinin ciddiyeti, harekete geçirilen savunma süreçlerinin karmaşıklığıyla doğru orantılıdır.

Birçok senaryo söz konusudur bu noktada. Ancak hepsinde hesap beden üzerinden görülür. Bu senaryolar birtakım savunma düzeneklerinin ön planda olmasıyla nitelik kazanır:

Yadsıma (*déni*) denenir; hiçbir şey değişmemiş gibi davranılır. Benlik dış gerçekliğin bir bölümünü kabul eder, erinliğin neden olduğu değişiklikler ve sonuçları reddedilir.

Çileciliğe (*ascétisme*) başvurulur; Anna Freud'un gösterdiği gibi dürtüsel eylemi ve erinsel değişikliği hatırlatan her şeyi reddeden ergen, tüm ruhsal yaşamını doyumun uzaklaştırılmasına dayandırır.

Dışsallaştırma (*extérnalisation*) başka bir yoldur: Birey kendini değişikliklerin kahramanı olarak kabullenemez. Narsisistik zayıflık nedeniyle kendi içindekileri iyi, dışarıdakileri kötü olarak göstermeye çalışır.

ERGENİN DÜŞMANI BEDENİDİR

Bütün bu stratejiler tek hedef seçerler kendilerine: beden. Ergenin mutlak düşmanı bedenidir. Bedene olan düşmanlık cinsel eylemle doğrudan ilişkilidir. Eissler, Descartes'ın "Cogito ergo sum" sözünü değiştirerek "Coito ergo sum" der; yani "cinsel ilişkide bulunuyorum, o halde varım!" Cinsel ilişkiyle boşalmaya (*koital orgazm*) muktedir bu yeni beden, bireysel tarihte yerini ve anlamını bulmalıdır. Oysa çok somut kaygılar duyulur ilk cinsel ilişki öncesinde. Bedenin fiziksel olarak zarar göreceği korkusu vardır. Boşalma sırasında denetimi yitirmekten, Benlik bütünlüğünü kaybetme korkusu yaşamaktan kaygılanılabilir. Cinsel eşin, yani ötekinin isteklerine ve arzularına yeterince yanıt verememekten korkmak da söz konusudur.

Öte yandan, ergenin erişkinler toplumuna girmesiyle birtakım yeni seçenekler gündeme gelir: Kendilik imgesini seçmek zorundadır, yaşıtlarıyla ilişkilerini belirlemelidir, mesleğini seçmelidir. Bu seçimlerinde üç belirleyen etkili olur: kişisel geçmişi, ailesel geçmişi ve toplumsal geçmişi. Ergenin Benlik İdeali bu belirleyenlerle hesaplaşacaktır. Burada bedeni ve bedeninin durumu, en önemli unsurlardan biri olacaktır.

Cinsel beden, 19. yüzyıl sonunda yalnızca çoğalma için gerekliliği oranında toplumsal bir yere sahipti. Daha sonra giderek serbestleşti, cinsel beden ifade edilmeye, cinsellik konuşulmaya, arzu gösterilmeye başlandı. Ancak bu değişim her zaman tutarlı olmaktan uzaktır; bir yandan konformizmden uzaklaşılmakta, giysiler, bedensel tavırlar ve cinsellik serbestleşmekte ama öte yandan estetik kaygılar bir başka normu zorunlu kılmaktadır. Jogging, streching, çeşitli rejimler vb.'nin hedefi ince bir bedendir. İşte bu nedenle, Thomas Szasz, "Anoreksi politik bir sorundur" der.

Öte yandan, ergen narsisizmini sağlamlaştırmak için bir grup kimliğine gereksinim duyar. Özdeşleşmedeki güvensizliği onu dışardan gelen baskılara karşı çok duyarlı kılar. Grubun idealleri yavaş yavaş terk edilen annebaba ideallerinin yerini alır. Beden idealleri de bu şekilde kazanılır.

ERGENLİK VE BEDEN PATOLOJİLERİ

A. Birraux, ailevi ve toplumsal yönleri olan bu zorlu süreçte ergen ve bedeni arasındaki ilişkiden kaynaklanan bozuklukları birkaç klinik sorunsal çerçevesinde ele alır: bedenin kurutulması, atıl kılınması (anoreksia nervoza ve psikoz), bedenin saldırıya uğraması (risk davranışları ve özkıyım girişimleri), bedenin engellenmesi (çilecilik ve anlıksallaştırma), bedenin putlaştırılması (fobiler ve narsisistik bozukluklar), bedenin yaralanması (fizik sakatlık ve hastalıklar). Burada konumuz gereği yalnızca, bedenin kurutulması-atıl kılınması (*désaffection*) üzerinde duracağız.

Önce bazı anımsatmalar yapalım:

Duygulanım (*affect*) nedir? Duygulanım, yoğun bir boşalım olarak ortaya çıkan neşeli ya da üzücü bir duygusal durumdur. Duygulanım ve bağlı olarak ortaya çıktığı *tasarım* (*représentation*) farklı şeylerdir. Duygulanımın ortaya çıkışı, isteğe-denetime bağlı değildir, her seferinde bir gerginlik yaratır ve *dürtünün* (*pulsion*) kendini gösterme biçimi olarak Benliğin kaçamayacağı bir olgudur.

Ergenlik duygulanımların yönetiminin zor olduğu bir dönemdir. Benlik annebaba imgelerinden ve onların sağladığı narsisistik destekten uzaklaşmakta ve onu yeni bir nedensellik ilişkisiyle baş başa bırakmaktadır. Çocukluğun tüm zevkleri, tüm ketlenmeleri annebaba bakışına göre düzenlenmiştir. Benliğin yeniden yapılanması, duygulanımların kendi duygulanımları olarak tanınmasına ve bunların bizzat yönetilmesine bağlıdır.

Bu zorlu çabada elbette birtakım savunma düzeneklerinden yararlanır. Böylece Benlik iç gerilimi kabul edilebilir düzeyde tutar. Yukarıda bunlardan birkaçına yer verdik. *Bastırma* da bunlardan biridir. Bastırma, bir dürtüye bağlı tasarımların bilinçdışına itilmesidir. Ergenlikte bastırma özellikle ensestsel tasarımların bilince

çıkması ya da bu tasarımların özdoyumsal arzuları harekete geçirmesi nedeniyle gündeme gelir. Dürtünün doyuma yönelmesi iç yasaklara karşı olacağından bastırılır. Elbette bastırılan bilinçdışında yaşamını sürdürür; düşlerde, dil sürçmelerinde, unutkanlıklarda, sakar eylemlerde geri döner. Bir diğer savunma düzeneği olan daha önce de sözünü ettiğimiz *yadsıma* ise özellikle bedensel değişikliklerin yadsınması olarak ortaya çıkar ve gerçeğin yadsınması olarak özneyi ikiye böler. Somut ve maddi gerçeğin yadsınması ve dürtüyle tasarımının bastırılması; bu iki savunma düzeneğinin bir arada bulunması *yarılmaya* (*clivage-splitting*) yol açar. Yani bastırma yatay olarak bilinç-bilinçdışı düzleminde işlerken, yarılma özneyi boylamasına ikiye böler.

Yani ergen bir yandan ensestsel arzularına karşı savunmaktadır kendisini, bir yandan da erinlik değişikliklerini yadsımaya çalışmaktadır.

Bu durum iki yönden kaygı kaynağıdır. Birincisi, dürtüsel itmeye bağlanabilecek uygun bir tasarım henüz yoktur, yani adı konmamıştır. İkincisi, ruhsal aygıt değişimi bizzat yaşadığı için zayıflamıştır. Benlik annebaba protezini yitirmiştir. Öte yandan Benlik İdeali henüz oluşmamıştır. Bu arada *Altbenliğin* baskısı da bunaltıcıdır. Bu güçlük karşısında ergen, bütünlüğünü ve kimliğini koruyabilmek için bedensel değişiklikleri ortadan kaldırmaya çalışır. Bedenin kurutulması, hem iç gerçekliği hem de dış gerçekliği hedefler. Kurutma, gerçeğin reddi anlamında yadsıma düzeneğiyle benzerlik taşır. Ancak bastırmadan yalnızca tehdit edici olan betimlemelerin değil, duygulanımın da yok edilmeye çalışılmasıyla ayrılır. Bu anlamda kurutma, âtıl kılma, ruhsallığı duygulanımlardan ve özellikle cinsellikle ilgili betimlemelerden temizler.

Bu noktada ergen "değişmemiş çocuk bedeni" düşlemini sürdürmeye uğraşır. Bunun için değişimi denetleyebildiğini ve kendisini erişkin hale sokacak olan tüm değişimleri durdurabileceğini düşler. Bedendeki değişimi ve ortaya çıkan cinsel betimlemeleri reddetmek bedeni kurutmak demektir. Bir anlamda beden öznesizleşir, özneden kurur. Beden psikotikleşir. İşte bu nedenle anoreksiya, ergenlik döneminde görülen bir beden patolojisi olarak değerlendirilebilir.

Peki neden özellikle yeme davranışı etkilenir? Yeme davranışı beden denetiminin, bedene sahip olmanın en ilkel, en eski biçimi-

dir. Aynı zamanda anne çocuk ilişkisinin ilk ve en önemli ve elbette en sorunlu alanıdır. İlk *hayır* eylemi, bebeğin kendisine uzanan memeye ağzını ters yöne çevirerek verdiği yanıttır. Anoreksik, bedeni zorlayarak gereksinimlerini, arzularını kontrol edeceğini, bu şekilde çatışmalarını çözeceğini düşünür. Burada kullandığı açlık hissi giderek erotize edilir. Kestemberg ve Decobert açlığın doyurulmamasının yarattığı gerginliğin bir tür boşalmaya yol açtığını belirtirler. "Açlık boşalması"dır söz konusu olan. İtalyan sistemikçilerin en önde gelenlerinden olan Selvini-Palazzoli ise açlık dürtüsünün oral yolla doyurulmasının anoreksik kız için güvenlik, güçlülük ve özerklik gereksinimleri ile zıt olduğunu, çünkü dışarıdan içeriye doğru olan yer değiştirme yüzünden bedenin kabul edilemez olarak yaşandığını ve iç çatışmaların insanlar arası ilişkilerde bir güç kavgasına dönüştüğünü, tek amacın bedenin somut gereksinimlerini yenerek kendini denetliyormuş duygusu uyandırmak ve yetersizlik, zayıflık duygusunu maskelemek olduğunu belirtir.

Öte yanda yememek ve zayıf olmak demek, bedenin kadınsı biçimlerini yok etmek demektir. Şişmanlık ve özellikle karnın şişmanlığı gebeliği çağrıştırır ve o nedenle reddedilir. Âdetler doğurabilme yetisini ve özellikle cinselliği hatırlattığı için istenmez olur. Böylece "kadınsı zaman" da reddedilmiş olur. Âdetlerin kesilmesi bedenle ilgili tüm parçalanma, çürüme ve hatta ölüm düşlemlerinin de önüne set çeker. Âdet kanı kötüdür, pistir, hastalıktır. Bu açıdan bakıldığında âdetlerin kesilmesi hem zamanı hem de çürümeyi, bozulmayı durdurur. Bu anlamda kurutma ya da mumyalama, bir kendini sakınma işlevi görür. İç organları kurutmak, mumyalamak onların varlığını yadsımayı gündeme getirir. Ancak bedenin dışı yani görünüşü, cinselleşmiş kimliğin altının çizilmediği ama toplumsal normlara çok uygun bir kadınlık sunar. Anoreksik kızlar asla erkeksi değildirler. Burada reddedilen kadınlık ve kadınsılıktan çok cinselliktir.

ŞİDDETE YOL AÇAN BİR PASİFİST OLARAK ANORETİK

Yeniden baştaki çelişkilere dönelim. Beden-ruh ikilemi yapaydır. Ruhsal ve bedensel hastalıklar arasında *nedensellik* (*causalité*) açı-

sından bir fark yoktur. Her ikisinde de bireyin iç ve dış dünyanın gerçek veya düşsel saldırılarına yanıtı söz konusudur. Anoreksik birey yapay bir beden-ruh bölünmesi gerçekleştirerek yaşamını tehlikeye atar. Böyle bir noktada haz bedensel olarak yaşanmaz, beden kimseye ait olmayan bir nesne, parçaları karışmış ve anlamını yitirmiş bir yapboz gibidir. Anoreksik için beden bütünlüğü yapaydır.

Bu yazıya psikanalist olarak pediatride çalışmanın çelişkisinden söz ederek başladım. Çelişkiyi hafifletmenin yolu benzer örnekler bulmaktır. Burada imdadıma psikanalizden pediatriye değil de pediatriden psikanalize geçen ve başta gönderme yaptığım Winnicott yetişiyor. Winnicott, büyümek şiddettir, der. Yalnızca büyümek değil, yemek yemek de şiddettir. Yemek yemek içeri almak, parçalamak, öğütmek, sahip olmak anlamında ilk şiddet eylemidir.

Büyümek şiddetse, değişmek acılıdır. Anoreksik şiddeti ve acıyı reddeden bir pasifisttir. Ama çoğu pasifist gibi şiddet ve acıyla karşılaşırlar, bedelini de bizzat, üstelik fazlasıyla öderler.

KAYNAKÇA

Birraux, A., *L'adolescent face à son corps*, Ed. Univ., Paris 1990.

Freud, A. (1946), *Le moi et les mécanismes de défense*, PUF, Paris 1949.

Kafka, F. (1959), *La Métamorphose*, Flammarion, Paris 1988.

Kestemberg, E. ve J. Decobert, S., *La faim et le corps*, PUF, Paris 1972.

Selvini-Palazzoli, M. (1963), *Contibition à la psychopathologie du vécu*, Evol. Psy. 1967, 1.

Winnicott D.W. (1971), *Jeu et réalité*, Gallimard, Paris 1975.

Bulimik: Boşa Dönen Bir Makine[1]

İnsanoğlunun kendisiyle ilgili olarak sorduğu temel sorulardan biri şudur: "İnsan beden midir, yoksa bedene sahip midir?"

Beden hakkında ortaya atılan "olmak ya da sahip olmak" karşıtlığı ancak ölümle ortadan kalkar. Elbette, bir bedene sahip olmadan var olmak *dinbilimsel* (*teolojik*) bir soru olarak sorulmaya devam edilecektir.

Psikanaliz de bir bedene sahip olmak veya bir beden olmak karşıtlığına kuramsal bir çözüm önermeye çalışmıştır. Sindirim sisteminin iki ucu, ağız ve anüs, S. Freud tarafından bireyin psikolojik gelişiminde çok önemli rol oynayan organlar olarak tanımlanmışlardır. Oral dönem psikolojik gelişimin ilk evrelerinde yer alır ve birçok ruhsal patolojinin oluşumunun kökenleri bu dönemdedir. Öte yandan besin, yeni doğanın karşılaştığı, tanıdığı ilk nesneden elde ettiğidir. İlk dönemde çocuk anne memesini emerken memeyi kendi bedeninin bir devamı olarak algılar. Ancak emme eylemi asla edilgen değildir, hem saldırgan hem libidinal ruhsal enerjilerin yatırımını gerektirir. Bu açıdan bakıldığında "yemek, içine almak, sahip olmak yani fethetmektir" denebilir.

Beden patolojileri arasında önemli bir yer tutan bulimiya, Yunanca *bous* (öküz) ve *limos* (açlık) sözcüklerinden türemiştir. Bulimiya tıbbi dilde "impulsif hiperfaji" olarak da adlandırılır ve yeme krizleriyle belirginleşir.

Bulimik krizdeki hastanın "sanki dolmayacak bir boşluğu doldurmak" istermişçesine bir yeme nöbeti içinde olduğu gözlemlenir. Bulimik, tüm besinleri yok etmek istermişçesine büyük bir hızla çiğnemeden yutar. Sonra çoğu kez aynı şiddet ve öfkeyle dışarı çıkarır, yani kusar yuttuklarını. Sürekli olarak dolar ve boşalır, dolar ve boşalır. Boşa dönen bir makine gibidir. Bulimiya nöbeti şiddet, öfke, saldırganlık içerir.

---

1 Bu yazı, *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*'nın 1999 tarihli "Yeme Bozuklukları" sayısında (Cilt 4, S. 2) yayımlanmıştır.

Öte yandan, bulimik hastalar bir ruhsal boşluk yaşantısından da şikâyetçidirler. Boşluk duygusu onlar tarafından "sıkıntı, işe yaramazlık duygusu, kendi duygularını tanımlamakta güçlük" olarak dile getirilir. Bulimik yemek nöbetleriyle sanki içindeki bir boşluğu doldurmak istemektedir.

Boşluğun ne olduğunu anlamakta kökenbilimsel bir anımsatma yerinde olacaktır. Boşluk eski Türkçe "boş"tan gelir ve yokluk, olmayış, yalnızlık ama aynı zamanda özgürlük, bağımsızlık gibi anlamlar içerir. Burada ilginç olan, bu sözcüğün bulimiyanın çelişkisine ama genelde insan olmanın çelişkisine gönderme yapmasıdır. İnsan özgürleştikçe yalnızlaşır. Bulimiyanın sıklıkla ergenlik döneminde ortaya çıkması elbette rastlantı değildir. Ergenlik özgürleşilen, bağımsızlaşılan ama aynı zamanda yalnızlaşılan bir dönem değil midir?

BULİMİYA ÜZERİNE PSİKANALİTİK ANIMSATMALAR

Öyleyse bulimiyanın gelişimi incelendiğinde boşluk ve saldırganlık sorunsalları öne çıkmaktadır. Ancak, bulimiyayı boşluk ve saldırganlık sorunsalları çerçevesinde ele almadan önce bazı temel psikanalitik anımsatmalar yapmak gereklidir. Bulimiya üzerinde bugün sahip olunan görüşler, Freud'un yapıtındaki temel eksenlerden yola çıkılarak ele alınabilir ve çeşitli sorular sorulabilir.

S. Freud bulimiya üzerinde doğrudan çalışmamıştır. Ancak 1895'te kaygı nevrozunun belirtileri arasında "açlık nöbetlerinden" söz eder. 1897'de Fliess'e yazdığı mektuplarda ise bulimiya için de kullanılabilecek olan görüşlere yer verir. 11 Ocak tarihli mektubunda, *zorlamalı davranış (zorlantı-compulsion)* bastırılan bir cinsel dürtünün yerine geçmektedir, diye yazar. 22 Aralık'ta ise "Tüm bağımlılıkların birincil bağımlılık olan mastürbasyon olduğunu ve diğer bağımlılıkların bunların yerine geçtiğine artık eminim" der. Yani psikanalizin kurucusu, ilk bağımlılığın mastürbasyon olduğunu ve diğer bağımlılıkların bunların yerine geçtiğini düşünmektedir. 1926'da libidonun geri çekilmesiyle ortaya çıkan iştahsızlıktan ve iştahın aşırı artışından söz eder. Zorlamalı yeme davranışı açlık kaygısından kaynaklanmaktadır ve beslenme işlevi henüz cinsel dürtülerden ayrılmamıştır.

Freudcu kuram ayrıca temel bazı soruları da gündeme getirmektedir. Öncelikle beslenme gereksinimi ile arzu arasında nasıl bir bağ vardır? Ya da Freud'un ilk dürtü kuramının terminolojisini kullanırsak *kendini sakınma* (*autoconservation*) ve cinsellik arasındaki ilişki nedir?

Cinsel etkinlik öncelikle yaşamın korunmasına yönelik bir işlevden kaynağını alır. Çocuğun meme emip doyduktan sonra yaşadığı doyum yaşantısı Freud için cinsel doyumdan sonrakini çağrıştırır. Yani beslenme gereksinimi cinsel doyum gereksinimine bir örnek oluşturur. Ancak daha sonra cinsel doyumun yinelenmesi arzusuyla beslenme gereksinimi birbirinden ayrılacaktır. İlk cinsel doyumu sağlayan nesne, bedenin dışında ve başkasına ait bir nesnedir, anne memesidir. Gereksinimi doyuran cinsel nesne olan anne memesinin yitimi nesneyi arama, bulma, yeniden keşfetme sürecini başlatacaktır. Çocuk nesneyi kaybettiğinde kendisine bu doyumu sağlayan nesneyi ve ona sahip kişiyi arar, ona yeniden kavuşmak ister. Ama bunun için önce doyum yaşantısını tasarımlaması gerekir, cinsel dürtü böylece otoerotik olur.

Oidipus karmaşasından önceki dönemde ilk ruhsal düzenleme oraldır. Bu dönemde cinsel etkinlik ve gereksinim birbirinden henüz ayrılmamıştır. Her ikisinin de ortak nesneleri vardır. Cinsel hedef nesnenin içselleştirilmesidir, bu daha sonra ruhsallık için temel işlev görecek olan özdeşleşme kurmanın ilk örneği olacaktır. Parmak emmek, bir cinsel etkinlik olarak beslenme etkinliğinden ayrılacak ve çocuk dış nesneyi bir yana bırakıp kendi bedenine ait bir parçayı kullanacaktır. Cinsel dürtünün otoerotik olması bu demektir.

Burada bulimiyayla ilgili ilk saptama yapılabilir. Bulimikler arzunun cinsel nesnesini, gereksinimin nesnesi yerine koymaktadırlar. Yani bir anlamda arzu nesnesi ile gereksinim nesnesini birbirine karıştırmış olmaktadırlar. Peki, neden?

Bu sorunun yanıtı belki bulimiya ile doyum deneyimi arasındaki bağın ne olduğunun açıklanmasıyla verilebilir. S. Freud, doyum deneyimini insanoğlunun temel yetersizlik durumuna bağlar.

Çocuk, gereksiniminin ortaya çıkardığı gerginliği tek başına gideremez. Gerginliği gidermek bir başkasının yardımını, yani başkası tarafından beslenmeyi gerektirir. Bundan sonra doyum, do-

yumu sağlayan nesnenin ve gerilimin boşalmasını sağlayan refleks hareketin imgelerine bağlı olacaktır. Gereksinim yeniden ortaya çıktığında, yani açlık duyulduğunda daha önce doyum sağlamış olan nesnenin imgesi yeniden gündeme gelir ve hedef olarak benimsenir. Diğer bir deyişle, daha önceki deneyimin bıraktığı bellek izleri gerilimin ortaya çıkmasıyla yeniden canlanacaktır. Bu da neredeyse varsanıya benzer bir algılama yaratır. Algının yeniden ortaya çıkması arzunun yerine getirilmesidir. Gereksinimin yarattığı uyarımdan algının bütünüyle benimsenmesine giden yol, arzunun gerçekleştirilmesinin en kısa yoludur. Burada yaşamın ilk anlarında bu yolun gerçekten katedildiğini ve arzunun varsanıyla sonlandığını düşünebiliriz. Böylece algının yinelenmesi, gereksinimin doyumuna bağlı olacaktır.

Çocuğun sahip olduğu ilkel ruhsal aygıt daha sonra, rahatsız edici olsa bile dış dünyanın gerçekliğini kabul edecektir. Böylece gerçeklik ilkesinin oluşumuna adım atılacaktır. Aynı şekilde, motor boşalımın askıya alınmasının zorunluluğu tasarımlama eylemine baş vurulmasına neden olacaktır. Bu da düşünce sürecinin ortaya çıkması demektir. Düşünce "daha önce algılananı tasarımsal üretim sayesinde yeniden güncel hale getirmektir". Artık nesnenin orada, o anda var olmasına gerek yoktur. Daha önce gerçek bir doyum sağlayan nesne yitirilmiş olsa da yitik simgeleştirilebilir. İşte bu noktada, bulimiya krizini "ilkel ruhsal aygıta özgü bir işleyiş biçiminin, varsanısal doyumun, yani bu en kısa yolun yeniden canlandırılması çabası" olarak tanımlayabiliriz. Bu yol, çelişkili olarak ruhsal aygıtın boşalmasına, nesne tasarımının ve Kendiliğin yitirilmesine yol açar. Yani bir boşluk sorunsalına.

Buna bağlı olarak yapılabilecek ikinci saptama da bulimiyada eylemsel ve davranışsal duygusallığın ön plana alınmasının ve giderek bunun kendiliğinden hale gelmesinin, düşünce karşıtı etkinliğin öneminin artmasına yol açtığıdır.

Öyleyse sorun nesne yitimi ve onun simgeleştirilmesiyle ilgilidir. Bu da bulimiyanın nesne yitimi, eksiklik ve depresyonla ilişkisinin araştırılmasını gündeme getirecektir. Freud'a göre nesne, daha nesne olarak tanındığı anda kaybolmuştur. Melankolide ise nesne yitimi dayanılmazdır. Melankoliyi yastan ayıran budur. Bu

açıdan bulimiya, nesne yitiminin başarılamadığı bir patolojidir denebilir. Burada haz ilkesi gerçeklik ilkesinin önüne geçer. Nesneyle kurulan ilk ilişki biçiminin yasını tutmak olası olmamıştır. Nesne yitimine dayanmayı sağlayacak iç nesne yaratılamamıştır. Nesne yitiminin yarattığı kaygı ise iç nesne yaratılamamış olduğundan bir *felaket* (*catastrophe*) kaygısı olarak yaşanacaktır. İç boşluğun bir nesneyle doldurulması istenecektir. Bu açıdan bakıldığında bulimiyanın madde bağımlılıklarına yakınlığı açıktır. McDougall, iğdiş edilme kaygısının öncülü olan boşluk ve yitik kaygısının kadında bedenin bütününü içerdiğini öne sürer. Bu da bulimiyanın kadınlarda daha sık görülmesini açıklar.

Bu noktada şu varsayımda bulunulabilir: Annenin bebeğe yeterince eşlik edemediği durumda, dış nesne tam bulunamamış, dolayısıyla tam yitirilememiş ve iç nesneler eksik yaratılmışlardır. Yitirilen nesneye olan yatırım, çok yoğun ve özlem dolu olduğundan ortadan kaldırılamaz ve ikincil narsisistik yatırımın aleyhine gelişir. Bu durumda ne Oidipus karmaşası ne iğdiş edilme karmaşası sağlam bir biçimde oluşacağından, yapılandırıcı, düzenleyici işlevlerini göremeyeceklerdir. Nesnenin dış gerçekliğine bağımlı bir işleyiş biçimi ağırlığını sürdürecek ve iyi olanı sindirmek, kötü olanı atmak, *yarmak* (*clivage*) ya da idealize etmek gibi ilkel savunmalar ön planda olacaktır. Bu noktada eklemek gereken, çocuğun birincil narsisizminin annebabanın hayal kırıklığına uğramış dilekleri ve kendi narsisistik çatlakları üzerinden oluşmasıdır. Çocuk annebabanın yapamadıklarını yapmakla görevlendirilir. Annebabanın Benlik idealleri bir anlamda ölümsüzdür ve çocukta yaşamaya devam edecektir. Bulimik genç kız, annesinin olanaksız yasını içselleştirmekte ve onu depresyondan korumaya çalışmaktadır. İşte bu nedenle beden, narsisistik olarak çiftedeğerliliği içinde benimsenmekte, idealleştirmenin ve nefretin odağı olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece Oidipus karmaşasının mirasçısı bir Üstbenlik yerine zorba bir Benlik İdeali ağırlığını koyacaktır. Üstbenlik yerine geçen Benlik İdeali, bulimik hastaların bulimiya nöbetlerinden sonra duydukları utanç duygusunu da açıklar. Suçluluk duygusu ne denli Üstbenlik ile ilgili ise utanç o denli Benlik İdeali ile ilgilidir. Benlik İdeali de İdeal Benliğin mirasçısıdır; bu konuya aşağıda yeniden değineceğiz.

ORAL DÖNEM VE İLK NESNE İLİŞKİSİNİN ÇİFTEDEĞERLİLİĞİ

Nesne ilişkisinin kurulduğu ilk dönem olan oral dönem insana çevresiyle ilişkilerinde kullanacağı bir kalıp sağlar. Öznenin nesneyle olan ilk ilişkisi ruhsallığın temelini oluşturur. *Sindirme-içealma* (*incorporation-introjection*) öznenin kendi ruhsal birliğini oluşturacağı temel özdeşleşme eksenlerinden biridir. Öteki eksen ise yansıtmalı *özdeşleşme - narsisistik özdeşleşmedir* (*identification projective-identification narsisique*). İlkiyle birincil özdeşleşmeler oluşturulur. İkincil özdeşleşmeleri oluşturan ise histerik ve oidipal özdeşleşme eksenleridir.

Özdeşleşme, Freud'un da belirttiği gibi, bir diğer insana duygusal bağlılığın ilk belirtisidir. Bu aynı zamanda, oral dönemdeki zayıf öznenin bağımlı olduğu ötekinden algıladığı şiddete karşı onun niteliklerine sahip olmak biçiminde geliştirdiği bir savunmadır ve yeni oluşmakta olan narsisizmini korumayı amaçlar. Freud'un *Totem ve Tabu*'da belirttiği gibi, ilk kavim mitinde oğulların babayı öldürdükten sonra onu yemeleri, babanın gücünü ve erk niteliklerini özümlemelerini amaçlar, yani onunla özdeşleşmeyi. Burada iki karşıt duygu bir aradadır. Bir yandan öldürmeye yol açan nefret, bir yandan da kurbanın nitelik ve özelliklerini içselleştirmeye, yutmaya yol açan aşk ve hayranlık duygusu. Bu ruhsallığın gelişimindeki sadik-oral dönemin özelliğidir.

Burada aynı zamanda sindirme ve içealma arasındaki farkı ortaya çıkar. Sindirmek özdeşleşme düzleminde bir nesneyi, ona benzer hale gelmek için içselleştirmek demektir. İçealmak ise nesneyle olan ilişkinin tasarımlarının veya niteliklerinin içe alınmasıdır. Sindirme yalnızca nesneyi ilgilendirirken, içealma dürtülerin birleştirilerek ruhsal alanın genişletilmesini sağlayan bir süreçtir. Sindirme içealmanın başarısız olduğu durumda ortaya çıkan bir savunma düzeneğidir. Sindirmedeki *eğretisizleştirme* (*démetaphorisation*) ve *nesnelleştirme* (*objectivation*) içealma sürecindekinin tersidir. İçe alınan ne nesne, ne nitelikleri, ne de dürtüdür. İçe alınan, öznenin nesneyle olan ilişkisidir. Sindirme-içealma sorunsalına aşağıda yeniden değineceğim.

Biriyle özdeşleşmek, onun gibi olmak, ona bütünüyle veya kısmen benzemek demektir. Ancak burada önemli olan onun gibi

olmanın, ona benzemenin geçmişi veya bugünü değil ama geleceği içermesidir. Yani söz konusu olan gelecekte ona benzemektir. Öznenin kimlik oluşumunu kişisel projeler kadar, ailesi tarafından kendisi için belirlenen projeler de belirleyecektir. Bu nedenle içealma çabası bir süreklilik taşır. Çünkü Benlik bir yandan dürtülerin, bir yandan da başkalarının ona sunduğu ve içine aldığı "gelecek modellerinin" baskısı altındadır. Benliğin içealdığı öteki nesnelerle ilişkilerini yinelediği ve gelecek modelleri oluşturduğu düzleminin adı Benlik İdealidir. Benlik İdeali, soyoluşsal mirasın taşıyıcısıdır ve ailenin ortak idealidir. *İdeal Benliğin* (*Moi-Ideal*) kaynağı, öznenin ruhsal yaşamında ötekilerden ayırmadığı ve cinsiyetsiz olarak gördüğü ilk nesne, yani annedir. Daha sonra bu ilk nesne farklılaşır, başka biriyle yani babayla paylaşılır hale gelir. İdeal Benlik bu noktada Benlik İdealine dönüşür. Benlik İdeali de Oidipus karmaşası dolayımıyla ve gerek annebabanın gerek diğer eğitimcilerin Üstbenlikleri sayesinde Üstbenliği oluşturur. Bu son aşamada Üstbenlik, içe alınmış annebaba idealleri, değerleri, gelenekleri olarak yaşar. Ancak İdeal Benlik her iki aşamada da ilk biçiminden bazı özellikleri korumaya devam eder. Birincil narsisizmin mirası olan İdeal Benlik, boşluk sorunsalını anlamamıza yardımcı olacaktır.

BULİMİYA VE BOŞLUK SORUNSALI

İdeal Benlik boşluğun taşıyıcısıdır. *Boşluk* (*vide*) sorunsalı, bulimiyanın temelini oluşturur. Kendini boşlukta hissetmek, sıkıntı, kendi duygularını tanımlamada zorluk, kendini var olarak hissedememek... Bunlar bulimik hastaların şikâyetleri arasındadır. Söz konusu olan Kernberg'ün narsisistik kişilik özellikleri arasında saydığı "boşluğun öznel deneyimidir." *Normal Kendilik* (*Soi-Self*) koşullar ne olursa olsun, zaman içinde bir süreklilik duygusuna sahip olunabilmesini sağlar. Öte yandan yaşama anlam kazandıran "bir toplumsal ilişkiler ağına ait olma" duygusunun da güvencesidir. Kendilik ile iç dünyanın nesneleri arasındaki ilişki bozulduğunda, iç nesnelerin yitirildiği, Kendiliğin iç nesneler tarafından terk edildiği duygusu yaşanır, ki yaşamın boşluğu ve iç boşluk duygularının

temelinde yatan budur. Kimi kez bu iç boşluk duygusuna dayanabilmek, onunla mücadele etmek için çeşitli davranış biçimleri denenir. İşte bulimik davranış bunlardan biridir. Abraham ve Török "Yas ve Melankoli" başlıklı yazılarında *sindirmenin* (*incorporation*) bir düşleme karşılık geldiği, *içealmanın* (*introjection*) ise bir süreç olduğunun altını çizerler. *Düşlem* (*fantasme*), topik var olan durumun sürmesini sağlayan tüm tasarımların, tüm inançların, tüm oluşların adıdır. Öyleyse düşlemin işlevi koruyucu ve tutucudur, yani temelinde narsisistiktir. Bir başka deyişle özneyi değiştirmek yerine, dünyayı değiştirmeyi hedefler. Birincil düşlem, tehlikede olduğu düşünülen birincil topiğin sürdürülmesini hedeflemektedir. Analitik çalışmada hedef düşlemin hangi sürecin ortaya çıkaracağı değişime karşı direndiğinin ortaya konulmasıdır.

Sindirme düşlemleri ise ruhsallığın bir nesne yitimi karşısındaki durumuna tepki olarak ortaya çıkarlar. Bir yitimin kabullenilmesi önemli bir değişikliği de gündeme getirecektir. İşte sindirme düşlemi bunu düşlemsel olarak gerçekleştirmeye çalışır. Nesnenin yitirildiğini kabullenmemek için sindirildiği düşlenir. Burada iki düzenek devreye girer, eğretisizleştirme, yani tanımlanmış olanı gerçek anlamında almak ve nesnelleştirme, yani nesnenin öznede yarattığı yaralanmayı değil, yalnızca nesnenin yitimini düşünmek. Ruhsallık yasta iken eksik olanı imgesel veya gerçek bir besin olarak emmek, aslında yası ve sonuçlarını reddetmek demektir. Aynı zamanda, yitirilendeki kendi parçasını kendine geri almayı reddetmek, onun içselleştirilmesini reddetmek de demektir. Asıl reddedilen, yitirilenin gerçek anlamını kabullenmektir. Sindirme düşlemi içselleştirmenin yarattığı gediği doldurur.

Ferenczi'nin ortaya attığı bir terim olan *içealma* (*introjection*) ise Benliğin genişleme eyleminin göstergesidir. Yaşamın ilk içealmaları ağızdaki boşluk deneyimi sayesinde olur. Bu boşluklar önce bağırmalar ve ağlamalarla yaşantılanır. Böylece meme ile dolu ağız boşluğu deneyiminden ses, konuşma ve dil tarafından dolu ağız boşluğu deneyimine geçilir. İşte bu nedenle annenin varlığı hem meme veren hem konuşmayı öğreten olarak vazgeçilmezdir. Anne yalnızca beslenmenin değil, sözcüklerin anlamının da garantörüdür. İlk öğrenilen dile anadili demenin anlamı budur.

Önce boş ağız deneyimi, nesne eksikliğinin sese dönüşümü,

nihayet sözün ortaya çıkması bir anlamda, ilk boşluk (*vide*) deneyiminin gönderme yaptığı tüm eksikliklerinin ilacı olarak dilin ortaya çıkışını sağlar. Böylece kişi "boş ağızlar birliği olan" toplumsal yapının içinde birey olarak yerini alır. Bir arzuyu, acıyı, durumu içselleştirmek onu dilden geçirmek demektir. İşte bu nedenle gerçek anlamda besini yutmak, simgesel anlamda içselleştirmektir. Bu da ancak nesnenin varlığında nesnenin yokluğunun imgelenebilmesiyle olasıdır.

Oysa yası tutulamayan yitimler, içselleştirmeyi de yani dili de yasaklayacaktır. O durumda kişinin yasta olduğunu dile getirmesine bile olanak yoktur. Ruhsal yapı içinde bir "sır mahzeni" oluşacak, yas bir sır gibi ruhsallığın derinliklerinde bu mahzene kapatılacaktır. Öyleyse bu, sindirmenin düzeneğinin varlığı kabullenilmeyen bir yas olduğunun işaretidir. Söz konusu sır Benlik İdeali rolü oynayan nesneyle ilgili bir sırdır. Burada "içealma" simgesel anlamını yitirecek, gerçek anlamıyla içealma yani tutma, yeme anlamları kazanacaktır. Nesne yitiminin içe alımının reddi ideal iç nesnenin korunması amacıyla yapılacak ve betimlemenin ortadan kaldırılması yani eğretisizleştirme ortaya çıkacaktır. Sindirme, eğretilemeyi olası kılan eylemi, ağız boşluğunu sözcüklerle doldurma eylemini, yani konuşmayı da ortadan kaldırmaktadır. Bir başka deyişle ideal nesnede ortaya çıkan zedelenme simgeselde değil, imgeselde onarılmaya çalışılacaktır.

BULİMİYA VE SALDIRGANLIK SORUNSALI

Bulimik nöbet yıkıcı bir şiddetin, bedene karşı uygulanan bir saldırganlığın izlerini taşır. Brusset, bulimiya nöbetinin vazgeçmenin yarattığı bir öfke ve yıkıcılık nöbeti olduğunu, açlığın, normal biyolojik işleyişi, bedeni ve hatta arzuyu topluca yıkmayı hedeflediğini belirtir.

Bulimik davranışlardaki saldırganlığın anlamı oldukça karışıktır. Saldırganlık önceleri çok belirgin olmasa bile süreç boyunca zamanla ortaya çıkar. Jeammet'ye göre saldırganlık, bulimik davranışın gelişiminde, hastaların kendilerine bakışı ve kendilerini değerlendirişlerinde gözlemlenebilir.

Bulimik nöbetin başlangıcı anidir, yutulan yiyeceğin niteliği ve yarattığı hazdan çok niceliği ve hacmi önemlidir. Nöbetin başlangıcı, fiziksel rahatsızlık duygusu uyandırması ve kusmayla sonlanması arasında çoğu zaman bir duraklama yoktur.

Nesne, kimi zaman gizlice, hatta çalınarak elde edilir ve hızla yutulur. Daha sonra yine hızla dışkı gibi dışarı atılır. Yutma-atma eylemini ortaya çıkaran açlığın ortadan kalkmasının yarattığı doyumun ötesinde, karın bölgesindeki gerilimin yarattığı rahatsızlık duygusudur. Yutma-parçalama-atma üçlüsü içselleştirme güçlüğünü ve şiddeti simgeleştirir. Ancak kişi, bulimiya nöbetinden sonra da başlangıçta olduğu gibi yalnız ve boştur.

Öte yandan, hastanın kendine bakışı da saldırganlık doludur. Bulimikler kendilerini, özellikle bedenlerini sevmezler, benimsemezler, elde ettikleri olumlu bir özelliği, bir niteliği hemen olumsuzlarlar, yani dışkılaştırırlar. Burada düşlemsel olarak söz konusu olan, içselleştirilmiş nesnelere ve özellikle anne imagosuna yönelmiş olan saldırganlıktır. Ama aynı zamanda bulimiğin ayrımlaşmamış anne imagosuna, yani tümgüçlü (*omnipolent*) olarak gördüğü bu kişiye olan tam bağımlılığı da sürmektedir. Aralarındaki ilişki birleşik kapların aralarındaki bağlantıya benzer, oidipus öncesi unsurların birbirine karıştığı bir nesne ilişkisi biçimi söz konusudur. İlişkiye rengini veren ise *haset* (*envie*) duygusudur. Hasedi besleyen çocuğun yaşamının ilk yıllarında ortaya çıkan ani ve yoğun *ketlenmelerdir* (*frustration*). Bu ketlenmeler bir kardeşin doğumu, anneden ayrılma vb. olabilir. Bu travma çocuğun bağımlılığa ve bağımlılığı yaşadığı kişiye olan öfkesini artırır. İşte bu noktada Winnicott'un anti-sosyal davranışlar için tanımladığı ama bulimiya sorunsalı için de geçerli olan bir durum ortaya çıkar: Bir şeyler önce bir süre iyi giderken, hiçbir uyarı ve hazırlık olmadan yitikler ortaya çıkmıştır. Bu süreç içselleştirme düzeneklerini durdurmuştur. Arzuya eşlik eden saldırganlık, arzulanan nesneyle olan ilişkinin ve onun niteliklerinin onları yok etmeden içselleştirilmesine izin vermeyecek kadar güçlüdür ve yıkıcıdır.

Arzunun doyumu ancak gözlerden uzak, hatta perversiyonda olduğu gibi, Benliğin bir bölümünden bile gizli olarak gerçekleşir. Özne, her türlü sahip olma, haz alma, zevk duymayı nesneden çalıyormuş gibi yaşar. Bu durum sahip olmaktan ve olunandan

doyum sağlamayı engellediği gibi, nesneye duyulan öfkeyi ve hıncı da artırır. Bu özellikle cinsel özdeşleşmeler düzeyinde belirgindir. Kadınsı özelliklere sahip olmak, arzulamak, arzulanmak, baştan çıkarmak, çocuk sahibi olmak arzusu gibi arzuların duyulması, hemen nesnenin zarar görmesi düşlemlerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Bulimik hastalarda nesne çatışması ve narsisistik kırılganlık birbirlerini azdırır. Narsisistik dayanakların zayıflığı, içselleştirmelerin oluşumunda erken dönemde yaşanan eksiklik yüzündendir. Bu yüzden hem otoerotizm olanaklarında zayıflama hem de özdeşleşmelerde kısmi başarısızlık ortaya çıkmıştır. Ergenlikte ilişkilerin cinselleştirilmesi yolu ile yarım kalan özdeşleşmeleri tamamlama gereksinimi, bu kişilerin nesne ilişkisi ve özdeşleşme gereksinimlerini yeniden duymalarına ve bunu da bağımsızlıklarına, hatta kimliklerine doğrudan bir tehdit olarak yaşamalarına neden olur. Bu durumda saldırgan ve yıkıcı düşlemler yoğunlaşır. Erken çocukluk döneminde yaşanan travma, nesneye karşı duyulan saldırganlığın sürekli canlı olmasına yol açmaktadır. İçselleştirmedeki başarısızlık özdeşleşimsel hareketlerde ergenlik dolayısıyla ortaya çıkan hareketlenmenin yarattığı çatışmayı daha keskin hale getirir. Özdeşleşimsel hareketlenme hemen her zaman sadizm yüklü anal ve oral içselleştirme düşlemlerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Özne/nesne ayrımındaki bu başarısızlık, ayrılığı ve farklılaşmayı nesneye zararlı ve yıkıcı bir özellik haline getirecektir. Özne/nesne ayrımının yetersizliğinin sonuçları libido düzeyinde de ortaya çıkacak ve arzular "sanki gerçekmiş" gibi yaşanacaktır. Özdeşleşme, "öteki gibi olmak" anlamından çıkacak "ötekinin yerine geçmek" anlamına gelecek, yani Oidipus sorunsalı "ensest ve öldürme" olarak gerçekmiş gibi yaşanacaktır. Düşlem boyut ortadan kalkacak, eylem güncel hale gelecektir. Burada bulimik davranışın bir *eyleme vurum* (*acting*) olduğunu anımsatmakta yarar var. Böyle bir ortamda, olanaklarını olumsuzlamak, arzularını başarısızlığa sürüklemek, bedenine saldırmak bir gereksinim olarak ortaya çıkar ve yıkıcı arzuların öznedeki nesne tasarımlarına, yani doğrudan bedene yönelmesinin yolu açılır. Oidipal arzuların gerçekleşmesinin önüne geçilirken, ensestsel bir anlam taşımaya başlayan ve nesne tarafından değer verilen yatırımlara karşı da

saldırıya geçilir. Burada sanki nesneden hiçbir şey alınmadığı, öznenin bomboş olduğu ve hiçbir doyum sağlanmadığı kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Öyleyse, davranışların hedefi sürekli başarısızlık arayışı, sürekli boşluk arayışıdır.

İşte bu nedenle bulimik hem boşluğu doldurmaya çalışan hem de bu boşluğu yaratandır ve bulimik, boşa dönen bir makine gibidir.

KAYNAKÇA

Abraham, N., Törok M., *L'écorce et le noyau*, 1. Basım, Flammarion, Paris 1987.

Brusset, B., "Psychopathologie et métapsycholgie de l'addiction boulimique", *Monographies de Rev. Fr. Psychanalyse La Boulimie*, 1997, s. 105-132.

Couvreur, C., "Sources historiques et perspectives contemporaines", *Monographies de Rev. Fr. Psychanalyse La Boulimie*, 1997, s. 13-46.

Eyuboğlu, İ. Z., *Türk Etimoloji Sözlüğü*, 2. Basım, Sosyal Yayın, İstanbul 1988, s. 5.

Flournoy, O., "Le moi-idéal: vecteur du vide", *Nouv. Rev. Psych.*, 1975, S. 11, s. 45-62.

Freud, S. (1895), *Névrose, psychose et perversion*, Fr. çev.: J. Laplanche, 2. Basım, PUF, Paris 1974. Freud, S. (1897), *La naissance de la psychanalyse*, Fr. çev.: A. Berman, 6. Basım, PUF, Paris 1991.

Freud, S. (1905), *Trois essais sur la théorie sexuelle*, Fr. çev.: P. Koeppel, 1. Basım, Gallimard, Paris 1987.

Freud, S. (1911), *Résultalts, idées, problemes* I., Fr. çev.: J. Laplanche, 4. Basım, PUF, Paris 1991.

Freud, S. (1912), *Totem et Tabou*, Fr. çev.: S. Jankélévitch, 1. Basım, Payot, Paris 1984.

Freud, S. (1915), *Deuil et mélancholie*, Fr. çev.: J. Laplanche, Oeuvres Completes, 1. Basım, PUF, Paris 1988.

Freud, S. (1927), *Inhibition, symptome, angoisse*, Fr. çev.: J. Laplanche, Oeuvres Completes, 1. Basım, PUF, Paris 1991.

Guillemot, A., Laxenaire, M., *Anorexie mentale et Boulimie, le poids de la culture*, 2. Basım, Masson, Paris 1997, s. 2.

Jeammet, Ph., "Boulimie et agressivité, aspects psychanalytiques", *Rev. Fr. Psychiatrie*, 1988, 7, Özel Sayı 30-33.

Kernberg, O., *La personnalité narcissique*, 1. yeniden basım, Fr. çev.: Marcelli D. Privat, Toulouse 1988.

Kestemberg, E., Kestemberg J., Decobert S., *La faim et le corps*, 4. Basım PUF, Paris 1989.

McDougall, J., "Entretien sur la Boulimie (Alain Fine)", *Monographies de Rev. Fr. Psychanalyse La Boulimie*, 1997, s. 143-151.

Nassikas, K., *Oralité et violence*, 1. Basım, L'Harmattan, Paris 1989.

Sanchez-Cardenas, M., *Le comportement boulimique*, 1. Basım, Masson, Paris 1990.

Vénisse, J-L., *L'anorexie mentale*, 2. Basım, PUF, Paris 1986.

Winnicott, D.W. (1958), *De la pédiatrie à la psychanalyse*, Fr. çev.: J. Kalmanovitch, 2. Basım, Payot, Paris 1990.

Bir Yas Süreci Olarak Ergenlik ve Patolojik Yas Yüklü Aile Dinamiği[1]

Yaşamı boyunca iflah olmaz bir ergen olarak kalan Françoise Sagan, henüz 17 yaşındayken kendisini üne kavuşturan *Merhaba Hüzün* (*Bonjour Tristesse*) adlı romanına Sesil'in ağzından şu cümlelerle başlar:

> Sıkıntısının ve yumuşaklığının başımı döndürdüğü o tanımadığım duyguya hüznün güzel ve ağır ismini koymakta tereddüt ediyorum. Öylesine mükemmel, öylesine bencil bir duygu ki bu, ondan utanıyorum; oysa hüzün bana daima onurlu gelmişti. Onu tanımıyordum fakat sıkıntıyı, özlemi ve hatta pişmanlığı (biliyordum). Bugün beni ötekilerden ayıran ve üzerimi yumuşak ama ürpertici bir ipek gibi örten bir şey var.

Daha ilk satırlarda Sagan ergenliğin en önemli sorunsalını ortaya koyar: Dayanılmaz olduğu kadar çekici bir duygu da olan hüzün.

Ergenlik hüzün demektir. Giden ve bir daha geri gelmeyecek olanın hüznüdür bu. Giden çocukluktur, çiftecinsellik düşlemidir, annebabayla kurulmuş olan o yoğun bağdır. Gidenlerin yasını tutmak gerekir. Ergenlik döneminde birçok süreç söz konusudur. Bunlardan biri de yastır. Ergenlik bir yas sürecidir.

Peki yas nedir? Yas, dar anlamıyla sevilen bir kişinin, yani dış nesnenin yitimi karşısında gösterilen tepkidir. Bu anlamı genişlettiğimizde ortaya narsisistik boyut, yani iç nesnenin yitirilmesi çıkar.

S. Freud 1917'de yas ve melankoliyi karşılaştırır. Yitirilen dış nesne karşısında öznenin bir yas süreci yaşadığını ve bu süreç boyunca libido'nun yitirilen nesneye bağlı anılardan ve beklenti-

1 Bu yazı, 1997'de düzenlenen 7. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kongresi'nde sunulmuş ve *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı* dergisinde (1998, C. 4, S. 1) yayımlanmıştır.

lerden ayrılarak bağımsızlaştığını belirtir. Ancak burada önemli olan ve ergenlik süreci dolayımıyla yeniden ele alacağımız nokta, bağımsızlaşan libidonun yeni nesnelere yönelmesinin zorunlu olmasıdır. Yani bir nesnenin yitirilmesi başka nesnelere bağlılığı zorunlu kılar.

Öte yandan, S. Freud'un ve K. Abraham'ın çalışmalarından yola çıkan M. Klein, iç ruhsal alanları ve iç ruhsal nesneleri tanımlar. İç nesnelerin sağlamlığı dış nesnenin yitirilmesi sırasında sınanacaktır. Klein'a göre, her çocuk depresif konumlarını özümlerken normal bir yas sürecinden geçer. Bu süreç sırasında, sevdiği ama aynı zamanda saldırgan düşlemlerini yönlendirdiği kişinin aynı kişi olduğunu anlar. Yas sürecinin yaşanması ve bu zıtlığın benimsenmesi çocuğun iyi ve güvenilir bir iç nesne yaratmasının koşuludur. Yastaki kişi benzer bir süreçle kendi içine iyi nesneler yerleştirmeye çalışır.

İşte bu noktada Fransız psikiyatr ve psikanalisti P. C. Racamier'nin *kökensel yas* (*deuil originaire*) kavramı karşımıza çıkar. Kökensel yas, Benlik nesneye tümüyle sahip olmaktan vazgeçme sürecini tanımlar. Çocukluktan ölüme kadar süren bu süreç *mutlak narsisistik birlikteliği* (*unisson narcissique absolu*) bir yana bırakmayı ve elbette bunun yasını tutmayı gerektirecektir. Böylece Benlik kendi bireysel temellerini oluşturur, Kendiliği olduğu kadar nesneyi de keşfeder. Racamier, kökensel yası Klein'ın merkezi depresif konumundan büyümeye verdiği önemle ayırır. Kökensel yas dolayımı ile nesnenin keşfi dünyayı iç ve dış olarak ikiye böler. Bu iki parça birbirinden ayrılmış değildir ama farklıdır. Benlik bu sınırda ortaya çıkar. Viyanalı filozof Wittgenstein'ın dediği gibi, "Özne dünyada değildir, dünyanın sınırlarından biridir."

Öyleyse çocuk, anneyle olan o salt birlikteliğinin bitişinin yasını tutmak zorundadır. Bu bir yitiktir, o nedenle yas doğurur. Ancak burada önemli olan, yasın yeni bir nesne keşfini zorunlu kılmasıdır. Nesne ancak yitirilirse bulunabilir. Öte yandan nesne yalnızca bulunmakla kalmaz içselleştirilir de; salt dış nesne olarak yitirilen sınırlı iç nesne olarak yeniden oluşturulur. Çocuğu bu keşif çabasına iten büyümedir. İşte bu nedenle yas aynı zamanda etkin bir süreçtir. Büyümenin bir kez daha hızlandığı ergenlikte yas yeniden gündeme gelir.

BİR YAS SÜRECİ OLARAK ERGENLİK

Ergenlikte yitirilen nedir? Ergenlikte neyin yası tutulur? Elbette birçok şeyin.

Önce beden değişir, önce beden yitirilir. Erinliğin zorunlu kıldığı değişikliklerle çocuksu bedenin dinginliği, masumluğu ve sorunsuzluğu bitmiştir artık. Çocuk bedeni sessizdir, oysa ergenlikle beden acır, sızlar, ağrır. Büyüme ve gelişmenin bedende yarattığı sorunlara ikincil cinsiyet özelliklerinin yarattıklarını da eklemek gerekir. Cinsel kimlik kazanan beden, cinsel nesne seçimini de zorunlu kılar. Her iki cinse ait olma, yani çiftecinsellik düşlemi son bulmaktadır. Ergen değişen bedenini yeniden keşfetmek, adlandırmak ve ona alışmak zorundadır. Bu süreçte dış nesnenin keşfi, yani öteki bedenin keşfi ve arzu nesnesi olarak içselleştirilmesi cinsel ilişkiyi de olanaklı kılar.

Çocuk annesi ile olan mutlak uyumlu birlikteliğinin yasını tutmak zorunda ise ergen de ailesi ile olan mutlu ve uyumlu birlikteliğini bırakmak zorundadır. Ve elbette bunun da yası tutulmalıdır. Winnicott'un tarif ettiği "sığınak anne, sığınak ev" yoktur artık. Bu arada çocukluk dönemine ait yakın çevre ile olan ilişkiler bırakılacak, bunların yerine yaşıtların oluşturduğu gruplarla olan ilişkiler yeğlenecektir. İlk yolculuklar, aile ortamı dışında ilk gecelemeler başlar. Burada birçok yazar Malher'in terimcesini kullanarak ikinci bir ayrılma-bireyleşme sürecinden söz eder. Ancak bu kez ayrılma yalnızca anneden değil, tüm ailedendir.

Ve elbette yitirilen ve yası tutulmak zorunda olunanların en önemlisi oidipal nesnelerdir. Üstelik ergen oidipal nesneleri yitirmenin yasını, oidipal nesneleriyle yani annebabasıyla birlikte yaşamaya devam ederek tutmak zorundadır. Gizil döneme giren çocuk, oidipal nesneye duyduğu aşkı bastırmış ve rakip annebabanın koyduğu yasağı içselleştirmiştir. Bunları da annebaba imgelerine ve onlarla olan ilişkisine sadık kalarak yapmıştır. Oysa ergenlikte söz konusu olan annebabaya olan bağlılığın ve oidipal yatırımın yasını tutmak ve onlarla yeni bir ilişki örneği geliştirmektir.

Aşk ve nefretle aynı anda yüklü olan oidipal nesne cinsel dürtülerin zorlaması ve ensestin olanaklı hale gelmesinin tehdidiyle terk edilmek zorundadır.

Öyleyse, ergenlik çocuksu nesneleri yitirmek ve yeni nesneleri keşfetmektir. Bu süreç yitirilenlerin yerine yenilerinin konması ve adlandırılması sürecidir.

Winnicott "ergenlik bireysel bir keşiftir" der. Doğrudur, ergenlik toplumsal olarak bir icattır belki ama bireysel olarak bir keşif olduğu kuşku götürmez. Ergenlik 19. yüzyıl ortalarında, yaklaşan endüstriyel devrimin gereksinimlerine bağlı olarak zorunlu okulun ortaya çıkmasıyla toplumsal yaşamda bir gereklilik olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Erinlik ne denli biyolojik ve evrenselse, ergenlik o denli toplumsal ve görecelidir. Bu da her ergenin kendi ergenliğini tanıması ve tanımlaması zorunluluğunu ortaya çıkarır. Öyleyse her ergen bir kâşiftir, bir Christophe Colomb'dur.

Çünkü Colomb da bir yitikten, Atlantis'in yitirilmesinden yola çıkmıştır. Atlantis söylencesine göre, bugün Atlantik Okyanusu'nun bulunduğu yerde bir kıta vardı ve bu kıta birdenbire yok oldu. İşte bu nedenle Atlantis kıtasının yitirilmesi, Amerika kıtasının keşfini doğurmuştur. Ancak keşfetmek yetmemiş, bu yeni kıtayı içselleştirmek, yani tanımlamak, ona simgesel düzlemde bir yer vermek, yani adlandırmak gerekmiştir. Böylece keşif tamamlanabilmiştir. Bunu da biliyoruz ki Amerigo Vespucci'ye borçluyuz.

Öyleyse her ergen, önce Colomb olur, sonra da Vespucci. Önce keşfeder, sonra tanımlar. Bu anlamda, "ergenlik Colomb'la başlayıp Vespucci ile biten bir dönemdir" diyebiliriz.

Yeniden Racamier'ye dönersek, o yası büyümenin koşulu olarak belirler. Yas süreci tamamlanmadan özerklik ve bireyleşme olmaz. Ancak yas karşılıklı bir süreçtir. Anne çocuk birlikteliğinin bozulmasının yasını çocuk kadar anne de tutmak zorundadır. Aynı şekilde ergenin yaşadığı yas annebabada da yankısını bulur. Annebaba iki yası birden tutmak zorundadır. Bunlardan birincisi ergenin yaşadığına koşut olarak, çocuklarının büyümesiyle birlikte mutlu aile birlikteliğinin bozulmasının yasıdır. İkincisi ise daha çok kendi bireysel tarihlerinde bir çalkantı olarak yaşadıkları "orta yaş" kriziyle ilgilidir.

Günümüz toplumunda çocukları ergenlik yaşına gelen annebabaların çoğu orta yaş dönemecindedirler. Onların da önce bedenleri değişmeye başlar: Saçlar grileşir, yağlanma artar, fiziksel performans düşer, yaşlılık bir gerçeklik olarak yaşanmaya başlanır.

Annebabanın kendi temel yas süreçleri ergeninkine koşut olarak yeniden canlanmıştır.

PATOLOJİK YAS

Ancak, bazı ailelerde annebabadan biri ya da bazen ikisi için patolojik bir yas süreci söz konusu olabilir. Patolojik yas ikiye ayrılır. Birincisi dondurulmuş, askıya alınmış yastır, yani yas süreci başlamış ancak tamamlanmamıştır. İkincisi de reddedilen yastır, yani yas süreci başlamamıştır bile. Çünkü yitik yadsınmaktadır. Her iki durumda da bitmemiş, yapılmamış bir yas söz konusudur. Patolojik yasın oluşumunda iki savunma düzeneği rol oynar. Bunlar *yadsıma* (*déni*) ve *yarılmadır* (*clivage*). Yadsımada, Benlik yaslı olduğunu, yani hüznünü yok sayar. Yarmada ise yitirilen nesnenin kendinde kalan parçasını diğerlerinden ayırır. Bu şekilde *düşlemsizleştirilen* (*défantasmer*) yas yabancı hale gelir ve dışa atılmış olur. Dışarı atılan yas *yansıtmalı özdeşleşme* (*identification projéctive*) ile bir başkasına ve genellikle bir sonraki kuşağa aktarılır. Bu aktarım bir süreçtir ve belli bir davranış biçimiyle gerçekleşir. Bu davranış biçimi bir *ikilem* (*dilemme*) ve *çelişki* (*paradoxe*) sunar. Annebabasından böyle bir kalıtı alan çocuğun kendi bireysel temelleriyle ilgili gerçekliği anlaması tehlikeye girer. Onu bireysel kimlik köklerine götürecek yollar kurumuştur. Çünkü aktarılan yas düşlemlenemez ve hatta düşünülemezdir (*démentaliser*). Düşlemlenemez ve düşünülemez olan simgesel düzlemde bir kara delik oluşturur. Bu da elbette psikotikleştirici bir sürecin habercisidir.

Oysa yaşamın var olabilmesi ancak ölümün var olabilmesiyle olanaklıdır. Ölmemiş, bir hortlak olarak sürekli kendine mezar arayacaktır. Kimi zaman bu mezara başkalarını da sürükleyecektir. Öyleyse patolojik yas sorunsalı içindeki ailelerde böyle bir yükü kalıt olarak sırtlamak zorunda kalan birey için psikozdan kaçışın tek yolu ölümdür. Üstelik yas aktarımı ile düşlemsel etkinliğin dondurulmuş olması eylemin yolunu açar. Ergenler için eyleme geçmenin (*passage à l'acte*) ne denli kolay olduğu ortadadır. Demek ki, yas kalıtıyla yüklü ergen için bu durumda tek olanaklı eylem özkıyımdır.

Patolojik yasla yüklü ailelerde bir kuşaktan ötekine aktarılan yasa en sık verilebilecek olan örnek, ***merhem çocuklar***dır. Burada söz konusu olan, daha önce ölen bir çocuğun ya da bir kişinin açtığı yaraya merhem olmak üzere dünyaya getirilen çocuklardır. Bu çocuklar şu ikilemi yaşarlar: ya kendilerini bir ölünün yerine koyacaklar ve kendi yerlerini yitireceklerdir ya da kendi yerlerini koruyacak ve annebabalarını aldatmış olacaklardır.

Ergenliğin hem ergen hem de annebabası için ne denli zor bir yas süreci olduğunu gördük. Patolojik yasla yüklü ailelerde bu süreç daha karmaşıktır ve çok daha tehlikeli hale gelir. Ergenin bağımsızlaşma ve bireyselleşme çabası sonucu aileden uzaklaşması, merhem olduğu kapanmamış yaranın yeniden kanamasına neden olacaktır.

SON SÖZ OLARAK

Ergenlik sürecinin zorunlu aşamalarından biri çocukluk döneminin bittiğinin kabullenilmesi ve yeni bir dönemin gerektirdiği tüm yeni tanımlamaların yapılmasıdır. Yas, yapılandırıcı ve düzenleyici nitelikleriyle ergenliğe damgasını vurur. Ergenlikte yas bütünüyle olumlu ve hatta zorunludur. Ancak bu sürecin olumlu olabilmesi bazı koşullara bağlıdır.

Bu koşullardan en önemlisi, ergenin oidipal sorunsalın canlanması nedeniyle çocuksu özdeşleşmelerden uzaklaşmasına koşut olarak yeni özdeşleşmelere, yani yeni nesnelere yönelebilmesidir. Yeni özdeşleşme nesneleri çeşitlidir. Ergenlerin düşüncelerini ve davranışlarını örnek aldıkları, etkilerinde kaldıkları, özdeşleştikleri kişiler kimi zaman bir sanatçı, bir sporcu, bir politikacı, bir düşünür veya bir aile büyüğü olabilir. Bu noktada kendine yeni bir aile öyküsü üreten ergenin aile tarihindeki önemli bir kişiyle özdeşleşmesi sıklıkla görülür. Bu kişi örneğin, ergenin bizzat ismini taşıdığı kişi olabilir. Bu, ergenin özdeşleşmesini aile içinde kalarak yapması ve kendini aile tarihine dahil etmesi açısından önemlidir. Oysa ailede patolojik yas söz konusu ise aile içi özdeşleşmenin açıkça yapılabilmesinin yolu ergen için kapalıdır. Öte yandan, patolojik yasın etrafında yaratılan sırlar ve konuşulmayanlar, ergene ailevi bir

kalıt olarak, tam tersine bu yası sorgulama görevini de verir. Burada patolojik olan, bir ergenin ailevi geçmişinde yitirilen bir kişinin yarım bıraktıklarını sürdürmekle görevlendirilmesi değildir. Sorun, patolojik yas nedeniyle bunun konuşulmamış olması, dolayısıyla düşlemlenemez ve hatta düşünülemez olmasıdır. Normal bir yas sürecinde doğal ve olumlu sayılabilecek olan bu özdeşleşme işte bu nedenle patolojik ağırlığını yıllarca sürdürebilir.

Patolojik yasla yüklü ailelerde sağaltımın sonunda bu yasın konuşulabilmesi, yani ailenin düşlemsel evrenine dahil edilmesiyle yasın patolojik olmaktan çıkması ve ergene ailevi özdeşleşmenin yolunun açılması hedeflenmelidir.

KAYNAKÇA

Freud, S. (1917). "Trauer und Melancholie", *Métapsychologie*, Fr. çev.: Laplanche, Pontalis; Gallimard, Paris 1952.

Huerre, P. ve ark., *L'adolescence n'existe pas*, Ed. Univ, Paris 1990.

Jacquet, Y., Huerre P. (1993), "Transformations", *Adolescences*, Fond. de France, Paris.

Klein M. (1940), "Mourning and its Relation to Maniaco-Depressive States", *Essais de Psychanalyse*, Fr. çev.: M. Derrida, Payot, Paris 1968.

Marcelli, D., Braconnier A., *Psychopathologie de l'adolescent*, Masson, Paris 1988.

Parman, T. "Ergenlik Sorunsalına Çok Odaklı Bir Yaklaşım", *Çocuk ve Ergen Psikoterapileri Sempozyumu Kitabı*, A.Ü. Tıp Fak. Yay., Ankara 1997.

Racamier, P. C., *Le génie des origines*, Payot, Paris 1992.

Racamier, P. C., *Cortège Conceptuel*, APSYGEE, Paris 1993.

Sagan, F., *Bonjour Tristesse*, Julliard, Paris 1954.

Winnicott, D.W. (1962), "Adolescence", *The Family and Individual Development*, Fr. çev.: J. Kalmanovitch, *De la pédiatre à la psychanalyse*, Payot, Paris, 1969.

Wittgenstein, L. (1921), *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev.: Oruç Aruoba, BFS Yayınları, İstanbul 1985.

Bir Dönemeç Olarak Ergenlik ve Yol[1]

Yürümek...
Otuz yıl öncesi?
Elbette, Mayıs 68.
Ve elbette başkaldırı.
Ergenlik yürümek, yola çıkmak demektir.
Ergenlik başkaldırıdır.

1998 ilkbaharında, 68'in otuzuncu yılında yazdım bu yazıyı. 68'de gençler yollarda yürüdüler ve başkaldırdılar. Sevgi Soysal'ın *Yürümek* romanı, onun ve ondan biraz daha genç olsam da benim, gençliğimizin, belki de ergenliğimizin romanı.

"Benim için gerçekten var olanlar yalnızca bunaklardır. Yaşamanın bunaklığına sahip olanlar."

Yolda (*On the Road*) adlı yapıtın yazarı Jack Kerouac'ın sözleridir bunlar. Kerouac, 1969'da 47 yaşında öldüğünde annesine bıraktığı mirası 91 dolar, el yazmaları, titizlikle tutulmuş günlükleri ve birkaç özel eşyasıdır. Bugün ise mirasının on milyon dolar civarında olduğu sanılıyor.

Tanrılar yok etmek istediklerini önce meşhur ederlermiş!

Kerouac, bir eylül sabahı 35 yaşındayken meşhur bir yazar olarak uyanır. Yıl 1957'dir ve ikinci romanı *On the Road*, o çok saygın *Times* gazetesinin edebiyat eleştirmenlerince "özgün bir başyapıt, tarihi bir olay" olarak selamlanmıştır.

Yolda'yı, Kerouac yazı makinesine yerleştirdiği elli metrelik bir kâğıt ruloya, tek bir paragraf olarak ve yirmi gün içinde yazar. Kendiliğinden yazı olarak tanımladığı bu yöntemi daha sonra birçok yapıtında kullanır. Benzedrin ve alkolün etkisiyle manik bir uyarılma hali içerisinde kâğıda döker cümlelerini.

---

1 Bu yazı, "68" olaylarının 30. yıldönümünde, Haziran 1998'de yapılan 7. Anadolu Psikiyatri Günleri'nde sunulmuştur.

Yeraltındakiler'i üç günde yazar, *Yolda*'nın senaryosunu ise bir gecede. Her yazı seansından yorgun, boşalmış ve depresif olarak çıkmaktadır. Columbia Üniversitesi'nden edindiği sporcu disiplini sayesinde, bir yazma seansında beş kilo kaybedecek kadar yorulmasına karşın buna dayanabilmektedir.

Beat generation'un bu Bröton asıllı Kanadalı simgesel yazarı, aslında bu terimi ilk kez kullanandır. *Beat generation* teriminin sözlük karşılığı bir açıdan *yitik kuşak*'tır ve burjuva konformizmine, tüketim toplumuna başkaldırı içinde olan, sabit bir yerde oturmayan, geçici işlerle uğraşan gençleri tanımlamak için kullanılır. *Beat* caddeyi, anayolu, doğru yolu reddeder. Yan yolu, patikayı seçer.

1948'in sonsuz yazında bir saksafon solosu eşliğinde Amerika'nın derinliklerine doğru yola çıkılır. Kerouac ve üç başıboş arkadaşı Amerika'nın kaybolmuş köşelerine yollanırlar.

"Go, man, go!"

Beat kuşağının atası Walt Whitman "Haydi gidelim, isimsiz yolcu gel benimle. Hiçbir zaman yolculuğunu bırakmayacaksın" der.

Çalınmış arabaların direksiyonunda son sürat, modern toplumun o korkunç icadı olan kentten kaçılır.

Yol saftır, temizdir.

Yol doğaya götürür.

Yüzyıl öncesi uzak Batı kolonicilerinin romantikliği içindedirler.

Yolda geçici dostluklar kurulur, aşklar yaşanır. Yol yaşamdır.

Yolda'nın kahramanı Dean Moriarty (James Dean?) arabaları yalnızca yolda gitmek için çalar, satmak için değil! Dean, Sal ve diğerleri Amerika'nın gerçek kokusunu aramaya koyulmuşlardır. Gerçek kokusunu ve gerçek sesini.

Gerçek ses?

Yolda caz dinlenir.

Kerouac'ın aradığı kaybedilmiş zaman, aslında ergenliğinin zamanıdır. Ergenliğini yaşadığı yıllarda ekonomik kriz binlerce Oklahamalıyı Kaliforniya bağlarına gazap üzümleri toplamaya itmiştir.

Bir başka ekonomik kriz sonucu 1892'de, bir başka ergen yollara düşmüştür. Onun da adı Jack'tir. Jack London'dır bu.

Yeni kıtada bunlar olup biterken, yaşlı kıtada gerçeküstücüler önlerine karayolu haritalarını alarak parmaklarını herhangi bir nokta üzerine koymakta ve hemen oraya doğru yola çıkmaktadırlar.

Onlar da başkaldırmaktadır Atlantik ötesindekiler gibi.

1944'te New York Time Square'de Herbert Hunckle, William S. Burroughs, daha sonra hareketin katalizörü olacak olan ama o sırada henüz 17 yaşındaki Allen Ginsberg ve kötü bir kırık sonucu futbol hayatı biten Jack Kerouac karşılaşırlar. Paris'ten yanıt gelir bu toplantıya, Saint Germain des Près'nin sonradan çok ünlenecek kahvelerinde Jean Paul Sartre, Boris Vian, Jean Genet, Juliette Greco toplanırlar.

Bu gezgin-yazar kuşağının dışında yaşayan bir kişi daha vardır. "Entelektüellere değil gerçek yaşamı yaşayanlara hitap ediyorum. Greenwich Village veya Paris'teki bohem hayatı beni ilgilendirmiyor" diyen yalnız ve aykırı bir yazar: Charles Bukowski. Onun da başkaldırısı Amerikan toplumuna ve iktidaradır. 1972'de yayımlanan *Erections, Ejeculations, Exhibitions and General Tales of Ordinary Madness* kitabı ile üne kavuşur. *Beat generation*'un bu lanetlenmiş çocuğu "Aşk bir tür kazadır" der.

Aşk bir kazadır ve yol kazalarla doludur.

Ünlü yönetmen Robert Kramer, Wittgenstein'ın şu cümlesini sık sık yineler: "İnsan dünyaya ait değildir. Dünyanın sınırıdır." Kramer başyapıtı sayılabilecek olan "Route One USA" filminde Doc'un hikâyesini anlatır bize. Doc, bir numaralı yol boyunca Kanada sınırından Florida'ya, Key West'e kadar iner. Bu başıboş yolculukta Amerika'nın küçük insanlarıyla karşılaşır. Oradaki yaşama sessizlik, dinginlik, yineleme ve elbette sıkıntı hâkimdir.

BİR DÖNEMEÇ OLARAK ERGENLİK VE TEKDÜZELİK

Sessizlik, dinginlik ve yineleme; bu sıfatlar çocukluğu tanımlamaz mı? Psikanalizin gizil dönem olarak tanımladığı ve 6-7 yaşlarından erinliğe kadar olan bu süre bedensel ve ruhsal dengenin pek değişmediği ve belki de zamanın *döngüsel* (*cyclique*) olarak yaşandığı bir dönemdir. Gündüz geceyi, aylar birbirini ve mevsimler mevsimleri izler. Birçok çocuk için ilkokuldur bu. Kış ve yaz, okul ve tatil arasında çok da önemli değişiklikler olmadan yaşanır. Bir yinelemedir söz konusu olan. Çocukluğun uzun yazlarını, uzun kış geceleri izler. Zaman döngüsel olarak yaşanmaktadır.

Oysa ergenliğe gelince, birdenbire her şey hızlanır. Beden, ruhsal denge tümüyle değişir. Bir kaostur söz konusu olan. Ve artık zaman *çizgisel* (*linéer*) olarak yaşanacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, ergenlik döngüsel zamandan çizgisel zamana geçiş demektir. Artık yineleme yoktur, her şey bir kez yaşanacak ve bir daha geri gelmemesine yitip gidecektir. Simgesel anlamla yüklü, on sekiz yaş dönemeci dönülür. Bir anda reşit olunur.

Murathan Mungan, "Otuz Yaş" şiirinde şöyle der:

> "şimdi yabancı bakışlara bir şey söylemeyen
> karalama defterleri, bulanık anılar
> rüzgâra, ateşe, suya yazılmış
> gençliğin solgun güncesi
> biz ne zaman büyüdük
> onlar ne zaman yetim kaldılar
> tutulan güneşlerin altında
> yollar geçildi
> dönüş yok artık o duyarlığa
> yaşarken ve yazarken
> yarım kalmış şiirler
> yarım kaldılar."

Öyleyse ergenlik kriz midir, yoksa süreç mi tartışmasına zaman algısının değişimi açısından da bakabiliriz. Çocukluğun döngüsel zamanı, erinlikle birlikte çizgisel zamanla kırılmaktadır. Kriz olarak yaşanan belki de budur. Oysa biyolojinin zamanı olan döngüsellik etkinliğini sürdürecektir. Bu da ancak süreç kavramının kabullenilmesiyle anlaşılabilir. Çünkü ergenlik dönemi sonunda yeniden döngüsel zaman ağırlığını hissettirecektir.

İşte bu nedenle bu yazıya başlık olarak *dönemeç* sözcüğünü önerdim. Ergenlik bir dönemeçtir.

Dönemeç sözcüğü hem yola, ilerlemeye gönderme yapmakta ama bir değişimi de gündeme getirmektedir. "Dönemeç" sözlükte, bir yolun kıvrıldığı, yön değiştirdiği yer, bir işteki, durumdaki, eylemdeki, düşüncedeki dönüm noktası, belirgin ve yeni bir evre, aşama olarak tanımlanır.

Bu, aynı zamanda ergenliğin tanımıdır.

Belki de bu nedenle ergenliğin vazgeçilmez eylemlerindendir yola çıkmak ya da başıboş dolaşmayı arzulamak.

Birçok kültürde erişkinliğe geçişin bir adımı olarak yola çıkmak, yani evden, annebaba ocağından ayrılmak teşvik edilmiştir. Gurbete çıkmak, askere gitmek veya çalışmak için köyünden uzaklaşmak birçok Anadolu gencinin yaşam deneyimi edinmesinde önemli rol oynar. Yeni hayata başlamak çoğu zaman yola çıkmakla, bir yerlere gitmekle olası olur.

Tıpkı Orhan Pamuk'un son yıllarda üzerinde en çok tartışılan romanı *Yeni Hayat*'ın kahramanın yaptığı gibi. Pamuk'un kahramanı, "bir gün bir kitap okur ve bütün hayatı değişir." Yollara düşer. Günümüz Türk toplumunun yüzyıllar öncesinde kalan göçebeliğinin izleri olarak canlı tuttuğu ve olağanüstü zenginleştirdiği karayolu ulaşımı sektörünün katkısıyla yollara vurur kendini. Sonunda ölümü de elbette yolda olacaktır.

ERGENLİK VE YOL

Psikiyatr ve psikanalist Philippe Gutton, düşünce başıboşluğunu ergenliğin doğal belirtilerinden biri sayar. Sağlam bir Benliğin güvencesindeki nesne seçimlerinde bile belli bir başıboşluk yaşanabilir. Zamanın yaşantısındaki değişikliğe karşı *uzamın* (*espace*) erotizasyonu ve uzama bağımlılık söz konusudur. Olumlu olduğunda ergenin kendine yeni bir öznellik oluşturmasını doğurabilecek olan başıboşluk, *birincil kimlik* (*identité primaire*) yeterince güçlü olmadığında riskli davranışlara yol açar. Burada tehlike, ötekinin aranıp bulunmaması, hatta giderek aranmaması ve dahası ondan kaçılmasıdır. Bu açıdan başıboş, en son kuşak olmayı istemekte ve bir sonraki kuşağa aktaracağı hiçbir şey olmadığını düşündüğünden üretememektedir.

Kendini yola vuranın uzam bağımlılığı, Moscovici'nin günümüz insanı için tanımladığı zaman bağımlılığının karşısında bir başkaldırıdır. Yani zamanın emperyalizmine başkaldırıdır yolu yeğlemek.

"Yol", Türkçe sözlükte üzerinde yürünüp gidendir. Yol sözcü-

günün kökünde kut, mutluluk, yazgı anlamları saklıdır. Yol ve yürümek birbirine bağlıdır. Yürümenin de devinme, ilerleme, gitme bildiren kök "yör"/"yür"den geldiğini biliyoruz.

Öyleyse yol, yalnızca devinim, ilerleme değil aynı zamanda yazgıdır da. Ve mutluluk da verir.

Mayıs 68, Paris. Bundan otuz yıl önce.

Herkes sokaklarda yürümektedir. Bir başkaldırıdır bu.

Tarihçi Jacques Le Goff devrim ve başkaldırı arasındaki farkın altını çizer. Le Goff'a göre *devrim* (*révolution*) kurumlarda kökten bir değişim yaratır. Oysa *başkaldırı* (*révolte*) anlık ve kendiliğinden ortaya çıkar; her zaman eski duruma dönüşe yol açar. Başkaldırıyı devrim haline getiren süreç kavramının doğuşudur ki, bunu da elbette 1789 Fransız Devrimi'ne borçluyuz.

Filozof yazar Catherine Clément da 68'i aşk dolu bir başkaldırı olarak tanımlar. Yalnızca ekonomik koşullara değil, savaş sonrasının aile ilişkilerine, cinsellikle ilgili kısıtlamalara da bir başkaldırıdır söz konusu olan. İşte bu nedenle Mayıs 68'de Paris'te olanlar hedonist bir devrim değildir. Ama aşk dolu bir başkaldırıdır.

Erinlik çocukluğun durağanlığına bedenin yaptığı bir başkaldırı ise ergenlik karmaşası buna ruhsal dünyanın verdiği bir yanıttır. Ergen çocuk değildir artık ve olmak istememektedir. Ama hedefi asla annebabası ve diğer erişkinler gibi olmak da değildir. O farklı olacak, faklı bir iş, cinsel birliktelik yaşayacaktır. Erişkinliğin çocukluk dönemini hatırlatan döngüsel yaşantısının dışına çıkacaktır. Bir kökten değişim, devrim yapacaktır.

Oysa çoğu ergen büyüdükçe, ev-iş arasında gidip gelme, ay başında maaş alma, haftada iki cinsel ilişkiden oluşan ve hayat gailesi denilen ("gaile" sıkıntı demektir!) tekdüzeliğe mahkûm olacaktır sonunda.

Oscar Wilde, "Hepimiz bok içindeyiz, ancak bazılarımız yıldızlara bakıyor" der. Ergenler yıldızlara bakabilen ve hayal edebilenlerdir.

KAYNAKÇA

Adolescence Errances, No: 23, Bayard, Paris 1994.

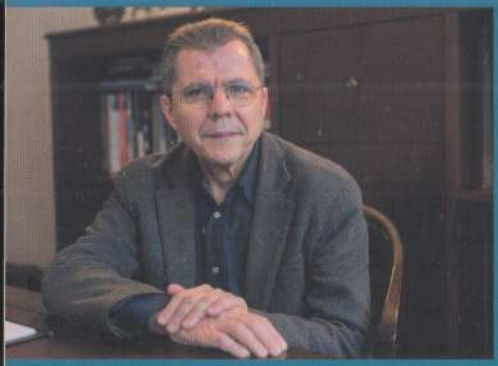
Bukowski, Charles (1967), *Erections, Ejaculations, Exhibitions...*, Fr. çev.: Jean François Bizot ve Léon Mercadet, Ed. Grasset, Paris, 1981.

Ginsberg, Allen, "La légende de beat generation", *Magazine Littéraire*, 344, Mart 1996.

Kerouac, Jack (1957), *On the Road*, Fr. çev.: Jacques Houbard, Önsöz: Michel Mohri, Gallimard, Paris 1960.

Magazine Littéraire, "Eloge de la Révolte" (Mayıs 1998, Özel Sayı), No. 365.

Mungan, Murathan *Mırıldandıklarım*, Metis Yayınları, İstanbul 1990.

Talat Parman İstanbul Psikanaliz Derneği kurucu üyesi, formatör analist. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tıp eğitimi ve Paris René Descartes Üniversitesi'nde psikiyatri uzmanlığı eğitimi aldı. Yirmi yıl boyunca İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Adolesans Bilim Dalı'nda çocuklar, ergenler ve aileleriyle çalıştı. Psikiyatri doçentidir. Ergenlik ve psikanaliz konularında yazılmış kitapları ve J.B. Pontalis'ten yaptığı kitap çevirileri vardır. YKY'den çıkan "Psikanaliz Defterleri" dizisinin yayın kurulu üyesidir.

İnsan yaşamının ilk dönüşümü fetüsten bebekliğe geçiş olan doğumdur, ikinci dönüşüm çocukluktan erişkinliğe geçiş olan ergenliktir. Son dönüşüm ise canlı olma halinden cansızlığa geçiş olan ölümdür. Sonun başlangıcı doğumdur, ancak sonun başlangıcının farkına varılması ergenlikte olur. Öyleyse ergenlik bir son-başlangıç olmanın zıtlığı ve tuhaflığıyla, ikinci doğum olarak, bireyi biricik ölümüne hazırlayan ve kabullenmesini sağlayan bir süreç olacaktır.

İstanbul Psikanaliz Derneği'nin kurucu başkanı ve Türkiye'de psikanalizi kurumsallaştıran sayılı isimlerden biri olan Talat Parman'ın 90'lı yıllarda kaleme aldığı bu yazılar, cinsellikten aşka, aile ilişkilerinden beden patolojilerine uzanan bir yelpazede, "normali" ya da "hakikati" arayan ergenin uzun ve zorlu yolculuğuna eşlik ediyor.

Yazar fotoğrafı: **Koray Şentürk (YKKSY Arşivi)**

ISBN 978-975-08-4951-0

9 789750 849510

20 TL.

KDV'den muaftır.

Aile Saati

Ekranı Kapat, Kitabı Aç!

https://ailesaati.kocsistem.com.tr

THG 0117081 SSB